

DE GESCHRIFTEN VAN FRANCISCUS VAN ASSISI

In dit bestand zijn Franciscus' eigen Geschriften te vinden.

De vertaling is in principe ontleend aan

Franciscus van Assisi, De Geschriften, vertaald, ingeleid en toegelicht door G.P.

Freeman, H. Bisschops, B. Corveleyn, J. Hoerberichts en A. Jansen, Haarlem 2004, 238 blz.

Verbeterde tweede druk 2006.

Sindsdien is een nieuwe kritische editie uitgekomen van Franciscus' Geschriften:

Franciscus Assisiensis, *Scripta*, critica editio C. Paolazzi, Rome 2009.

Deze editie is beter dan de oude uitgave van K. Eßer uit 1976, tweede druk 1989.

In dit bestandeze vertaling zijn de belangrijkste wijzigingen aangebracht. Dat is pragmatisch gebeurd: waar een wijziging in het Latijn geen effect heeft op de Nederlandse vertaling, is die ook niet zichtbaar. Andere woorden en woorden die door Paolazzi aangevuld zijn, zijn **blauw** gekleurd. Woorden die verdwenen zijn, zijn ~~doorgestreept~~.

Daarbij is gebruik gemaakt van Paolazzi's eigen samenvatting van de veranderingen:

C. Paolazzi, 'Novità nel testo critico degli Scripta di Francesco d'Assisi, in rapporto all'edizione Esser' in *Archivum Franciscanum Historicum* 102 (2009) 353-390.

In de gedrukte uitgave zijn behalve Franciscus' teksten ook inleidingen op de Geschriften als geheel en op de afzonderlijke teksten te vinden, evenals toelichtingen en registers.

De voetnoten uit de gedrukte uitgave zijn gehandhaafd en waar nodig aangevuld.

Overzicht en afkortingen

Regels: 1 RegMB, 2 RegMB, RegKl, LevAZ, LWilAZ, GetBern, TestSi, Test, Wijs, EVr.

Brieven: 1 BrGel, 2 BrGel, BrGeest, BrStad, 1 BrCust, 2 BrCust, BrOrde, BrMin, BrAnt, BrLeo.

Gebeden: GebKr, AanspLof, BegDeugd, BegMaria, LofGod, ZegLeo, GebOV, LofGeb, OffMH, BemAZ, ZonL.

1. REGELS

REGEL VAN DE MINDERBROEDERS, VOORLOPIGE REDACTIE

(Voorwoord)¹

1 In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. **Amen**.

2 Dit is de levenswijze²
die broeder Franciscus de heer paus gevraagd heeft
toe te staan en te bekrachtigen.
En die heeft haar toegestaan en bekrachtigd
voor hem, zijn huidige en toekomstige broeders.

3 Broeder Franciscus en al wie hoofd wordt
van deze gemeenschap
moet gehoorzaamheid en eerbied

¹ . De titels van de hoofdstukken horen niet bij de tekst van 1 RegMB maar zijn wel oud.

² . In de tekstkritische uitgave van Eßer wordt op grond van een aantal handschriften toegevoegd:
'van het evangelie van Jezus Christus.'

- beloven aan de heer paus Innocentius en zijn opvolgers.
4 En **de** andere broeders zijn verplicht
broeder Franciscus en zijn opvolgers te gehoorzamen.

(Hoofdstuk 1. De broeders moeten zonder eigendom, in kuisheid en gehoorzaamheid leven)

- 1 Dit is de regel en de levenswijze van deze broeders:
leven in gehoorzaamheid, in kuisheid en zonder eigendom,
en de leer en de voetstappen van onze Heer Jezus volgen
die zegt:
2 ‘Als je onverdeeld goed wilt zijn:
ga alles verkopen wat je hebt
en geef het aan de armen
en je zult een schat in de hemel hebben.
Kom dan om Mij te volgen.’ (Mt 19,21; vgl. Lc 18,22)
3 En: ‘Als iemand Mij achterna wil komen,
moet hij nee zeggen tegen zichzelf,
zijn kruis opnemen en Mij volgen.’ (Mt 16,24)
4 Zo ook: ‘Als iemand naar Mij toe wil komen
en niet breekt met zijn vader en moeder,
vrouw en kinderen, broers en zussen,
ja zelfs met zijn eigen leven,
kan hij mijn leerling niet zijn.’ (Lc 14,26)
5 En: ‘Iedereen die zijn vader of moeder,
broers of zussen, vrouw of kinderen,
huizen of akkers omwille van Mij achterlaat,
zal het honderdvoudige ontvangen
en het eeuwig leven bezitten.’ (vgl. Mt 19,29 par.)

(Hoofdstuk 2. Hoe broeders ontvangen en gekleed worden)

- 1 Als iemand op ingeving van God
deze levenswijze wil aannemen en naar onze broeders komt,
wordt hij door hen vriendelijk ontvangen.
2 En als hij vastbesloten is
onze levenswijze aan te nemen,
moeten de broeders er goed voor uitkijken
zich met zijn tijdelijke zaken te bemoeien,
maar zij brengen hem zo snel mogelijk
naar hun minister.
3 De minister ontvangt hem op zijn beurt vriendelijk,
bemoedigt hem en legt hem zorgvuldig uit
waar het in onze levenswijze om gaat.
4 Als hij het daarna met zuivere intentie wil
en zonder beletsel kan,
verkoopt hij al zijn bezit
en deelt dat alles naar beste vermogen uit aan de armen.
5 De broeders en de **ministers** van de broeders moeten ervoor uitkijken
zich op een of andere manier met deze zaken te bemoeien.
6 Ze mogen helemaal geen geld ontvangen,
zelf niet en ook niet door een tussenpersoon.

- 7 Maar als dingen ontbreken die voor het leven noodzakelijk zijn,
mogen de broeders die aannemen vanwege hun nood
zoals de andere armen.
Geld blijft hiervan uitgezonderd.
- 8 En als hij terug is,
geeft de minister hem de kleren van het proefjaar:
twee habijten zonder kap,
een koord, een onderbroek
en een kaproen³ tot aan het koord.
- 9 Als het jaar, de termijn van de proeftijd, voorbij is,
wordt hij in de gehoorzaamheid opgenomen.⁴
- 10 Daarna is het hem niet meer toegestaan
in te treden bij een andere religieuze gemeenschap
of ‘buiten de gehoorzaamheid rond te zwerven’⁵
volgens het gebod van de heer paus
want volgens het evangelie is
‘wie de hand aan de ploeg slaat en dan nog eens omkijkt,
niet geschikt voor het koninkrijk Gods.’ (Lc 9,62)
- 11 Als er echter iemand komt
die zijn goederen niet zonder grote bezwaren kan weggeven,
maar wel een zuivere intentie heeft,
kan hij ze gewoon achterlaten
en dat volstaat voor hem.
- 12 Niemand mag worden opgenomen
tegen de gebruiken en de bepalingen van de heilige kerk.
- 13 De andere broeders, die gehoorzaamheid hebben beloofd,
hebben een habijt met een kap,
zo nodig een tweede zonder kap,
een koord en een onderbroek.
- 14 En alle broeders dragen goedkope kleren
en met Gods zegen kunnen zij die oplappen
met zakkengoed of andere stukken stof,
want de Heer zegt in het evangelie:
‘Wie kostbare kleding dragen en in weelde leven
en wie in zachte stoffen gekleed gaan, vind je in paleizen.’ (Mt 11,8 par.)
- 15 En ook al worden ze huichelaars genoemd,
toch moeten ze niet ophouden het goede te doen
en mogen ze geen dure kleren in deze wereld verlangen
om de kleding te kunnen dragen in het koninkrijk der hemelen.

(Hoofdstuk 3. Het goddelijk officie en het vasten)

- 1 De Heer zegt: ‘Dit soort duivels
kan alleen maar weggaan door vasten en gebed’, (vgl. Mc 9,29)

³ . De kaproen was het kledingstuk dat de novice kenmerkte. Het bestond uit een kap die was vastgemaakt aan twee stukken stof, een over de borst en een over de rug, die tot aan het koord reikten. Zij gaven extra warmte. Vgl. G.P. Freeman, ‘De kaproen’ in *FL 75* (1992) 287-288.

⁴ . Franciscus en zijn tijdgenoten vatten de gehoorzaamheid op als een ruimte waarbinnen de mens zijn bestemming vindt.

⁵ . Dit is een citaat uit de pauselijk brief *Cum secundum consilium*, BF 1,6 van 22 september 1220 waarmee paus Honorius III de verplichte proeftijd van een jaar invoerde.

- 2 en ook: ‘Als je vast, word dan niet somber zoals huichelaars.’ (Mt 6,16)
- 3 Daarom bidden alle broeders, geestelijken en leken
het goddelijk officie, lofzangen en gebeden
volgens hun verplichtingen.
- 4 De geestelijken verrichten het officie
en bidden voor de levenden en doden
volgens het gebruik van de geestelijken.
- 5 Maar voor de fouten en nalatigheden van de broeders
bidden zij iedere dag ‘Wees mij genadig God’ (Ps 51)
met een onzevader.
- 6 Voor de overleden broeders
bidden zij ‘Uit de diepten’ (Ps 130)
met een onzevader.
- 7 En alleen de boeken
die nodig zijn om hun liturgische taken te bidden
mogen ze hebben.
- 8 En ook de leken die het psalmboek kunnen lezen,
mogen dat hebben.
- 9 Maar de anderen die niet kunnen lezen,
mogen geen boek hebben.
- 10 De leken bidden ‘Ik geloof in God’
en vierentwintig onzevaders met ‘Eer aan de Vader’ voor de metten;
voor de lauden bidden ze er vijf;
voor de priem ‘Ik geloof in God’
en zeven onzevaders met ‘Eer aan de Vader’;
voor de terts, sext en noon **steeds** zeven;
voor de vespers twaalf;
voor de completen ‘Ik geloof in God’
en zeven onzevaders met ‘Eer aan de Vader’;
voor de doden zeven onzevaders
met ‘Geef hun de eeuwige rust’;
~~en~~ voor de fouten en nalatigheden van de broeders
iedere dag drie onzevaders.
- 11 En daarom vasten alle broeders
van het feest van Allerheiligen tot Kerstmis
en van Driekoningen, toen onze Heer Jezus Christus begon te vasten,
tot Pasen.⁶
- 12 Maar op andere tijden zijn zij volgens deze levenswijze
alleen verplicht om vrijdags te vasten.
- 13 En zij mogen volgens het evangelie
van alle spijzen eten die hun worden voorgezet. (vgl. Lc 10,8)

(Hoofdstuk 4. De ministers en de andere broeders: hun onderlinge verhouding)

- 1 In de naam van de Heer.⁷
- 2 Alle broeders die als minister en dienaar

⁶ . De minderbroeders begonnen dus al op 1 november met de vasten voor Kerstmis en op de dag na Driekoningen met de vastentijd voor Pasen. In 2 RegMB begint de vasten voor Pasen op Aswoensdag, maar is er een vrijwillige vastenperiode van eveneens veertig dagen vanaf Driekoningen.

⁷ . Zoals deze aanroeping doet vermoeden, zijn de hoofdstukken 4-6 ingevoegd toen de groei van de broederschap de indeling in provincies en de aanstelling van provinciale ministers noodzakelijk maakte.

- van de andere broeders worden aangesteld,
wijzen in de provincies en plaatsen waar zij zijn,
hun broeders een verblijfplaats toe.
Ze moeten hen vaak opzoeken
en geestelijk onderrichten en bemoedigen.
- 3 En al mijn andere gezegende broeders
moeten hen zorgvuldig gehoorzamen
in wat betrekking heeft op het heil van de ziel
en niet tegen onze levenswijze is.
- 4 En ze moeten met elkaar omgaan
zoals de Heer zegt:
'Al wat jullie willen dat de mensen voor je doen,
doe dat ook voor hen', (Mt 7,12)
- 5 en: 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt,
doe dat ook een ander niet.' (Tob 4,15)
- 6 En de ministers en dienaren moeten ter harte nemen
dat de Heer zegt: 'Ik ben niet gekomen om gediend te worden,
maar om te dienen', (Mt 20,28)
en dat hun de zorg voor de zielen van de broeders is toevertrouwd.
Als iemand door hun schuld of slecht voorbeeld verloren gaat,
moeten zij daarover op de dag van het oordeel
verantwoording afleggen voor de Heer Jezus Christus. (vgl. Mt 12,36)

(Hoofdstuk 5. De terechtwijzing van broeders in overtreding)

- 1 Behoed daarom jullie ziel en die van je broeders,
want 'het is vreselijk
te vallen in de handen van de levende God.' (Heb 10,31)
- 2 Als een minister een broeder
iets tegen onze levenswijze of zijn geweten zou bevelen,
dan is die niet verplicht hem te gehoorzamen,
want er is geen sprake van gehoorzaamheid
als daarin een overtreding of zonde wordt begaan.
- 3 Maar alle broeders die onderdaan zijn,
moeten de daden van hun minister en dienaar
redelijk en zorgvuldig bekijken.
- 4 En als ze zien dat hij zelfzuchtig
en niet naar de geest leeft
en afwijkt van onze levenswijze,
waarschuwen ze hem driemaal.
Als hij zich dan nog niet gebeterd heeft,
geven ze hem aan op het pinksterkapittel
bij de minister en dienaar van de hele broederschap
waarbij geen protest hen mag tegenhouden.
- 5 Indien er, **waar de broeders ook zijn**, een broeder is
die zichzelf zoekt en wiens levenswandel niet naar de geest is,
moeten zijn medebroeders hem nederig en zorgvuldig
vermanen, onderrichten en terechtwijzen.
- 6 Als hij zich na de derde waarschuwing niet wil beteren,
sturen zij hem zo snel mogelijk
naar zijn minister en dienaar
of stellen die op de hoogte,

- zodat die minister en dienaar met hem kan doen
wat hem voor God het beste lijkt.
- 7 En alle broeders,
zowel de ministers en dienaren als de anderen,
moeten uitkijken dat zij vanwege de zonde van een ander of [een slecht voorbeeld](#)
zich opwinden of boos worden,
want de duivel wil door de misstap van een enkeling
velen in het verderf storten.
- 8 Maar zij moeten wie gezondigd heeft
zo goed mogelijk geestelijk helpen,
want gezonde mensen hebben geen dokter nodig,
maar zieke wel. (vgl. Mt 9,12; Mc 2,17)
- 9 Op dezelfde wijze⁸ mogen broeders
hierbij geen macht of heerschappij hebben,
vooral niet onder elkaar.
- 10 [De Heer zegt immers](#) in het evangelie:
'De vorsten van de volken heersen over hen
en de meerderen oefenen macht over hen uit.'
Zo moet het onder broeders niet zijn. (Mt 20,25-26a par.)
- 11 [Maar](#) wie onder hen de meerdere wil worden,
moet hun minister en dienaar zijn
- 12 en wie onder hen de meerdere is,
moet de [jongere](#) worden.
- 13 Geen enkele broeder mag een ander kwaad doen
of iets negatiefs tegen hem zeggen.
- 14 Veeleer moeten zij elkaar door de liefde van de geest
uit eigen beweging dienen en gehoorzamen.
- 15 En dit is de echte en heilige gehoorzaamheid
van onze Heer Jezus Christus.
- 16 En alle broeders moeten weten
dat zo vaak zij van de geboden van de Heer afwijken
en buiten de gehoorzaamheid rondzwerven,
zij, zoals de profeet zegt,
vervloekt zijn buiten de gehoorzaamheid,
zolang zij bewust in een dergelijke zonde blijven. (vgl. Ps 119,21)
- 17 En wanneer zij volharden in de geboden van de Heer,
die zij door het heilig evangelie en hun levenswijze beloofd hebben,
mogen zij weten dat zij in de echte gehoorzaamheid blijven
en door de Heer gezegend zijn.

(Hoofdstuk 6. De toevlucht van de broeders tot de ministers en dat geen enkele broeder prior genoemd mag worden)

- 1 Als broeders onze levenswijze niet kunnen onderhouden,
nemen zij, in welke verblijfplaats zij ook zijn,
zo spoedig mogelijk hun toevlucht tot hun minister
en stellen hem hiervan op de hoogte.⁹
- 2 De minister moet zijn best doen

⁸ . Dit vers sloot oorspronkelijk waarschijnlijk aan bij het citaat uit Mt 22 in 1 RegMB 4,6: net
zoals de ministers mogen de broeders niet heersen.

⁹ . Zie noot 54.

- zó voor hen te zorgen,
als hij het voor zichzelf zou willen
in een soortgelijke situatie.
- 3 En niemand mag prior genoemd worden,
maar allen worden gewoon minderbroeders genoemd.¹⁰
- 4 En zij moeten elkaar de voeten wassen. (vgl. Joh 13,14)

(Hoofdstuk 7. De manier van dienen en werken)

- 1 Geen enkele broeder mag,
op welke plaats hij ook bij anderen verblijft
om te dienen of te werken,
schatbewaarder of **keldermeester** zijn
of de leiding hebben in het huis **van de mensen die** hij dient.¹¹
En hij mag geen functie aannemen
die aanstoot kan geven
of schade toebrengen aan zijn ziel.
- 2 Maar ze moeten minderen zijn
en ondergeschikt aan allen die in hetzelfde huis verblijven.
- 3 En de broeders die een vak kennen
moeten werken.
Ze oefenen het vak uit
dat zij geleerd hebben,
als het niet tegen het heil van **hun** ziel is
en past bij onze levenswijze.
- 4 Want de profeet zegt:
‘Je zult eten van het werk van je handen;
je bent gelukkig en het zal je goed gaan’; (Ps 128,2)
- 5 en de apostel:
‘Wie niet wil werken, zal ook niet eten’ (2 Tes 3,10)
- 6 en: ‘Laat iedereen in het vak en bij de taak blijven
waarin hij geroepen werd.’¹² (vgl. 1 Kor 7,24)
- 7 En voor het werk kunnen zij alles aannemen wat nodig is,
behalve geld.
- 8 En als het nodig is,
mogen zij om aalmoezen gaan,
zoals andere **broeders**.¹³
- 9 En zij mogen de werktuigen en het gereedschap hebben
die **voor** hun vak **noodzakelijk zijn**.
- 10 Alle broeders moeten zich met ijver toeleggen op goede werken,
want er staat geschreven:
‘Doe altijd iets goeds
opdat de duivel je bezet vindt.’
- 11 En ook: ‘Nietsdoen is de vijand van de ziel.’¹⁴

¹⁰ . Prior betekent ‘eerste, voornaamste’ en wordt gebruikt als titel voor kloosteroversten.

¹¹ . Het gaat hier niet alleen om privé-huizen, maar ook om kleine bedrijfjes, boerderijen, kerken, melaatsenverblijven en hospitaals.

¹² . Hugo van Digne vult aan: ‘volgens de bepaling van de minister’ (Fragm 2,12).

¹³ . Sommige handschriften lezen hier: ‘zoals andere armen’.

¹⁴ . Franciscus citeert enkele kerkvaders. Het eerste citaat, ‘met ijver toeleggen’, is afkomstig uit een preek van paus Gregorius de Grote (*Homiliae in Evangelia*, 13,1 in *CCSL* 141,90); het tweede, ‘doe altijd

- 12 Daaronder moeten dienaren van God zich altijd
met ijver toeleggen op gebed of goede daden.
- 13 Overal waar broeders in kluizenarijen of andere plaatsen zijn,
moeten zij ervoor uitkijken
zich een plaats toe te eigenen
of iemand die te ontzeggen.
- 14 En wie er ook naar hen toekomt,
vriend of tegenstander, dief of bandiet,
iedereen moet vriendelijk ontvangen worden.¹⁵
- 15 En overal waar broeders zijn
en op elke plaats waar zij elkaar treffen,
moeten zij op geestelijke wijze en van harte naar elkaar omzien
en elkaar zonder klagen hoogachten. (1 Pe 4,9)
- 16 En zij moeten ervoor uitkijken
zich naar buiten
als droefgeestige en sombere huichelaars te laten zien.
Maar ze moeten zich mensen tonen
die zich verheugen in de Heer,
opgewekt en hoffelijk zoals dat bij hen hoort.

(Hoofdstuk 8. De broeders mogen geen geld aannemen)

- 1 De Heer schrijft in het evangelie voor:
'Let op **en** kijk uit voor alle kwaadaardigheid en hebzucht'; (vgl. Lc 12,15)
- 2 en: 'Pas op voor de beslommingen van deze wereld
en de zorgen van dit leven.' (vgl. Lc 21,34)
- 3 Daarom mag een broeder,
waar hij ook is of waar hij ook gaat,
op geen enkele wijze geld of munten
meenemen, ontvangen of laten ontvangen,
niet voor kleren of boeken en niet als loon voor een karwei,
kortom, in geen enkel geval,
behalve bij duidelijke nood van zieke broeders;
want wij mogen van geld en munten
geen groter profijt hebben of verwachten dan van stenen.¹⁶
- 4 En de duivel wil verblinden
wie ernaar verlangen of het waardevoller vinden dan stenen.
- 5 Wij die alles achter ons **gelaten hebben**,
moeten ervoor uitkijken
dat wij voor zoiets waardeloos
het koninkrijk der hemelen verliezen.
- 6 En als wij ergens munten vinden,
mogen we ons daarover even weinig zorgen maken
als over stof dat wij met voeten treden,
want 'ijdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid'. (Pr 1,2)

iets goeds', stamt uit brief 125,11 van Hiëronymus (*CSEL* 56,130); het derde, over lediggang, uit de regel van Benedictus, hoofdstuk 48,1. Franciscus kende de eerste twee teksten uit zijn brevier.

¹⁵ . In twee fragmenten (Fragm 1,68 en 2,14) wordt 'dief of bandiet' weggelaten en luidt dit vers:
'En wie er ook naar hen toekomt, vriend of tegenstander, met hen zullen de broeders op geen enkele wijze bekechten.'

¹⁶ . Geld is voor Franciscus een macht die mensen uit elkaar drijft en hen aanzet alleen maar aan hun eigen materiële voordeel te denken.

- 7 En als, wat God verhoede,
 een broeder soms toch geld of munten verzamelt of heeft,
 met als enige uitzondering de genoemde nood van de zieken,
 dan moeten alle broeders hem beschouwen
 als een valse broeder en een ~~afvallige~~, een dief en een rover,
 als iemand die de beurs draagt, (vgl. Joh 12,6)
 behalve als hij echt boete heeft gedaan.
- 8 En op geen enkele wijze mogen de broeders
~~geld voor armenhuizen~~ of munten als aalmoes
 of geld voor huizen of verblijfplaatsen
 aannemen of laten aannemen, vragen of laten vragen.
 Ook mogen zij niet meegaan
 met iemand die voor dergelijke verblijfplaatsen
 geld of munten vraagt.
- 9 Maar andere diensten, die niet tegen onze levenswijze zijn,
 mogen de broeders voor de verblijfplaatsen
 verrichten met Gods zegen.
- 10 Maar bij duidelijke nood van melaatsen
 mogen de broeders voor hen een aalmoes vragen.
- 11 Toch moeten zij voor geld goed uitkijken.
- 12 Zo moeten alle broeders er ook voor uitkijken
 door landstreken te trekken om zich schandelijk te verrijken.¹⁷

(Hoofdstuk 9. Aalmoezen vragen)

- 1 Laten alle broeders met ijver
 de nederigheid en de armoede van onze Heer Jezus Christus volgen
 en ter harte nemen
 dat wij niets anders van de hele wereld hoeven te hebben
 dan, zoals de apostel zegt:
 ‘Voedsel en iets om ons mee te bedekken,
 laten we daarmee tevreden zijn.’ (1 Tim 6,8)
- 2 En zij moeten zich verheugen,
 wanneer zij leven tussen waardeloze en verachte mensen,
 armen en gebrekkigen, zieken en melaatsen
 en bedelaars langs de weg.
- 3 En als het nodig is, mogen zij om aalmoezen gaan.
- 4 En zij mogen zich niet schamen,
 maar moeten veeleer ter harte nemen,
 dat onze Heer Jezus Christus, de Zoon van de levende, almachtige God,
 zijn gezicht als een zeer harde steen heeft gemaakt (Js 50,7)
 en niet beschaamd werd.
- 5 En Hij was een arme en een vreemdeling
 en Hij leefde van aalmoezen,
 Hijzelf en de zalige Maagd en zijn leerlingen.
- 6 En wanneer de mensen hen te schande zetten
 en hun geen aalmoes willen geven,
 dan moeten zij God dank brengen;
 want voor die schande ontvangen zij grote eer

¹⁷ . De broeders moeten zich verre houden van de nieuwe koopmansstand die rondtrekt om er rijk van te worden.

- voor de rechterstoel van onze Heer Jezus Christus.
- 7 Want zij moeten weten
dat de schande niet wordt aangerekend aan wie haar ondergaan,
maar aan wie ze aandoen.
- 8 En de aalmoes is het erfdeel en het recht
dat de armen verschuldigd is
en dat onze Heer Jezus Christus voor ons heeft verworven.
- 9 En de broeders die haar met moeite verwerven,
zullen een groot loon ontvangen
en zij zorgen ervoor dat de gevers dat ook verdienen en verwerven;
want alles wat de mensen in de wereld achterlaten, zal vergaan,
maar voor de liefde en de aalmoezen die zij gegeven hebben,
zullen zij een beloning van de Heer ontvangen.
- 10 En de een mag de ander gerust zijn nood kenbaar maken,
opdat die zoekt wat hij nodig heeft en hem zo dient.
- 11 En laat ieder zijn broeder liefhebben en voeden,
zoals een moeder haar kind liefheeft en voedt;
daartoe zal God hem de genade geven.
- 12 En ‘wie eet, zal wie niet eet niet verachten
en wie niet eet, zal niet oordelen over wie wel eet.’¹⁸ (Rom 14,3b)
- 13 En telkens als de noodzaak hen overvalt,
mogen alle broeders, waar zij ook zijn,
alle spijzen gebruiken die mensen kunnen eten,
zoals de Heer over David zegt,
die de toonbroden at die alleen de priesters mochten eten. (Mt 12,4)
- 14 En laten zij ter harte nemen wat de Heer zegt:
‘Pas op dat uw hart niet zwaar wordt
door vraatzucht en dronkenschap en de zorgen van dit leven
en dat die dag u niet plotseling overvalt;
want als een klapnet zal die dag allen overvallen
die op de aarde wonen.’ (Lc 21,34v)
- 16 Op gelijke wijze¹⁹ mogen alle broeders in tijd van duidelijke nood
voor hun levensonderhoud zorgen
zoals de Heer hun de genade geeft,
want nood kent geen wet.²⁰

(Hoofdstuk 10. De zieke broeders)

- 1 Als een broeder waar dan ook ziek wordt,
mogen de broeders hem niet achterlaten
zonder een, of zo nodig meer, broeders aan te wijzen
die hem dienen
zoals zij zelf gediend zouden willen worden.
- 2 Maar in uiterste nood mogen zij hem bij een persoon achterlaten

¹⁸ . Noot in de *Geschriften*: Een groot aantal handschriften voegt toe: ‘Wie eet, zal degene die niet eet niet verachten’ (Rom 14,3a).

¹⁹ . Vers 16 sloot oorspronkelijk aan op vers 13. De ingevoegde bijbelteksten waarschuwen ervoor de gegeven vrijheid niet te misbruiken.

²⁰ . Deze bekende rechtsregel uit Franciscus’ tijd is onder meer twee keer te vinden in het handboek voor kerkelijk recht van Gratianus: C.1 q.1, dictum ante c.40 en De Cons. D.1 c.11, in Friedberg, *Corpus*, I, 374 en 1297.

- die het nodige doet tegen zijn ziekte.
- 3 En ik vraag de zieke broeder
dat hij voor alles dank brengt aan de Schepper
en dat hij zo verlangt te zijn als de Heer dat wil,
gezond of ziek,
want allen die God tot het eeuwig leven heeft voorbestemd,
onderwijst Hij door de prikkels van tegenslag en ziekte
en door vermorzeling van het hart,²¹
zoals de Heer zegt:
'Wie Ik bemin, wijs Ik terecht en tuchtig Ik.' (Apk 3,19)
- 4 **Maar** als iemand zich opwindt of kwaad wordt
tegen God of tegen de broeders,
of soms bezorgd medicijnen eist
in een al te groot verlangen om het vlees te bevrijden,
dat toch snel zal sterven en de vijand is van de ziel,
dan overkomt hem dit van de Boze:
hij is egoïstisch en blijkt niet tot de broeders te horen,
omdat hij zijn lichaam meer liefheeft dan zijn ziel.

(Hoofdstuk 11. De broeders mogen elkaar niet belasteren of zwartmaken maar moeten elkaar liefhebben)

- 1 En alle broeders moeten oppassen
dat zij niet **iemand vals beschuldigen** of bekvechten;
- 2 zij kunnen beter de stilte bewaren
zo vaak **de Heer** hun daartoe de genade geeft.
- 3 En zij mogen ook niet ruziën onder elkaar of met anderen,
maar laat ze nederig antwoorden:
'**Wij zijn** onnutte **dienaren**.' (vgl. Lc 17,10)
- 4 En zij mogen niet kwaad worden,
want wie kwaad wordt op zijn broeder
is strafbaar voor het gerecht;
en wie zijn broeder leeghoofd noemt,
is strafbaar voor het gerechtshof;
maar wie hem een domkop noemt,
is strafbaar met het hellevuur. (Mt 5,22)
- 5 En zij moeten elkaar liefhebben zoals de Heer zegt:
'Dit is mijn gebod, dat jullie elkaar liefhebben,
zoals Ik jullie heb liefgehad.' (Joh 15,12)
- 6 En zij moeten de liefde die ze voor elkaar hebben,
met daden tonen,²²
zoals de apostel zegt:
'Laten wij niet met woorden of leuzen liefhebben,
maar metterdaad en in waarheid.' (1 Joh 3,18)
- 7 En zij mogen niemand belasteren;
- 8 zij mogen niet klagen of anderen zwartmaken,
want er staat geschreven:
'Mensen die roddelen en zwartmaken,

²¹ . Gregorius de Grote, *Homiliae in evangelia*, 17,18 in *CCSL* 141, 132.

²² . In *Fragm* 1,30 staat hier: 'En de broeders moeten de armen de vreugde tonen die zij onder elkaar hebben.'

- worden door God gehaat.’ (vgl. Rom 1,29v)
- 9 En zij moeten bescheiden zijn
en zich tegenover iedereen in alle opzichten zachtmoedig gedragen. (Tit 3,2)
- 10 Ze mogen niet oordelen, niet veroordelen, (Lc 6,37)
- 11 en, zoals de Heer zegt, niet letten
op de kleinste zonden van anderen,
- 12 maar ze moeten veeleer aan hun eigen zonden terugdenken
in de bitterheid van hun ziel.
- 13 En ze moeten hun best doen om door de nauwe poort te gaan,
want de Heer zegt:
‘Nauw is de poort en smal is de weg
die naar het leven leidt;
en er zijn maar weinig mensen die hem vinden.’ (Mt 7,14)

(Hoofdstuk 12. De begerige blik en de veelvuldige omgang met vrouwen)²³

- 1 Waar de broeders ook verblijven of gaan,
zij moeten allemaal goed oppassen
voor hun begerige blik en veelvuldige omgang met vrouwen.
- 2 En niemand mag **alleen** met hen overleggen
~~of alleen met hen onderweg zijn~~
~~of aan tafel uit één schotel eten.~~²⁴
- 3 De priesters moeten gepast met hen spreken
wanneer zij een penitentie opleggen of een geestelijke raad geven.
- 4 En geen enkele vrouw mag door een broeder
in de gehoorzaamheid worden opgenomen.
Maar nadat hij haar geestelijke raad heeft gegeven,
kan zij boetvaardigheid gaan doen waar zij wil.
- 5 En wij moeten ons allemaal goed in acht nemen
en al onze ledematen zuiver houden,
want de Heer zegt:
‘**Ieder die** begerig naar een vrouw kijkt,
heeft in zijn hart al echtbreuk met haar gepleegd.’²⁵ (Mt 5,28)

(Hoofdstuk 13. Het vermijden van ontucht)

- 1 Als een broeder op aanstoken van de duivel ontucht pleegt,
moet hij het habijt **geheel afleggen**
dat hij door zijn schandalige zonde verloren heeft.²⁶

²³ . Het evangelische leven waartoe vele bewegingen ten tijde van en voor Franciscus opriepen, had zowel op mannen als vrouwen aantrekkingskracht. Soms trokken vrouwen met mannen mee om te preken. Voor de kerkelijke overheid was dit onaanvaardbaar vanwege de uitwassen waartoe dit kon leiden. Daarom bestond bij het rechtgelovige deel van de rondtrekkende predikanten een strenge scheiding tussen de geslachten. Franciscus sloot zich daarbij aan.

²⁴ . Noot in de *Geschriften*: Een groot aantal handschriften leest hier in plaats van het hele vers: ‘En niemand mag met hen alleen overleggen.’

²⁵ . Noot in de *Geschriften*: In sommige handschriften volgt hierna nog: ‘En de apostel: “Weten jullie niet dat jullie ledematen een tempel van de Heilige Geest zijn (1 Kor 6,19)? Wie dus de tempel van God ontheiligt, hem zal God te gronde richten” (1 Kor 3,17).’

²⁶ . Hugo van Digne herinnert aan een oudere fase van deze tekst wanneer hij opmerkt: ‘Eerder had de zalige Franciscus in de regel bepaald dat een novice vanwege publieke ontucht uit de orde moest worden verdreven, maar een geprofeste niet als hij voor een opgelegde tijd in de kleren van de proeftijd

- Hij ~~legt het helemaal neer~~
en wordt volledig uit onze gemeenschap verstoten.
2 En daarna moet hij boete doen voor zijn zonden.

(Hoofdstuk 14. Hoe de broeders door de wereld moeten gaan)

- 1 Wanneer de broeders door de wereld gaan,
mogen zij voor onderweg niets meenemen,
geen beurs, geen reistas,
geen brood, geen geld en geen stok.²⁷
2 En in ieder huis dat zij binnengaan,
zeggen zij eerst: ‘Vrede voor dit huis.’ (vgl. Lc 9-10)
3 En zolang zij in hetzelfde huis blijven,
mogen zij eten en drinken wat die mensen in huis hebben.
4 Zij mogen zich niet verzetten tegen wie hun kwaad doen,
maar **als iemand** hen op de wang slaat,
moeten ze hem ook de andere toekeren.
5 En ze mogen wie hun het bovenkleed afneemt
ook hun onderkleed niet weigeren. (Lc 6,29)
6 Ze moeten geven aan ieder die hun iets vraagt
en mogen niet **iets** terugvragen
als iemand hun iets afneemt **wat van hen is**. (Lc 6,30)

(Hoofdstuk 15. De broeders mogen niet paardrijden)²⁸

- 1 Ik verbied al mijn broeders, geestelijken zowel als leken,
of ze nu door de wereld gaan of in plaatsen verblijven,
hoe dan ook dieren te houden,
niet zelf, niet bij een ander, en ook niet op een andere manier.
2 En ze mogen **ook** niet paardrijden,
behalve als zij door ziekte of grote nood gedwongen worden.

(Hoofdstuk 16. Onder de Saracenen of andere ongelovigen gaan leven)

- 1 De Heer zegt:
‘Zie, Ik zend jullie als schapen tussen wolven.
2 Wees dus voorzichtig als slangen
en eenvoudig als duiven.’ (Mt 10,16)
3 Daarom mag **ieder van de broeders**,
die op ingeving van God²⁹
onder de Saracenen of andere ongelovigen wil leven,
gaan met verlof van zijn minister en dienaar.
4 De minister moet hun verlof geven en mag zich niet verzetten,

nederig boete zou doen en oppaste voor herhaling. Waarover hij [Franciscus] ook zei: “Hoewel hem bij die gelegenheid de kleren van de proeftijd als straf worden gegeven, wordt hij toch niet ontslagen van zijn professie of van de gehoorzaamheid die hij heeft beloofd.” Dit fragment ontbreekt bij Eßer, maar zie D. Flood (ed.), *Hugh of Digne’s Rule Commentary*, Grottaferrata 1979, 109, r. 21vv.

²⁷ Fragm 1,33 voegt toe: ‘en geen schoenen.’

²⁸ Paardrijden was religieuzen verboden omdat Jezus zich tevreden had gesteld met een muilezel. Dieren houden paste niet bij de nomadische levenswijze van de eerste broeders.

²⁹ Noot in de *Geschriften*: Deze vier woorden ontbreken ten onrechte in de kritische editie van Franciscus’ *Geschriften* van K. Eßer, zie Hoeberichts, *Islam*, 179, noot 77.

- als hij vindt dat zij geschikt zijn om uitgezonden te worden;
want hij zal aan de Heer verantwoording moeten afleggen (vgl. Mt 12,36)
als hij hierin of in andere zaken ondoordacht te werk is gegaan.
- 5 De broeders nu die gaan,
kunnen op twee manieren geestelijk onder hen leven.
- 6 De ene manier is dat zij geen conflicten of woordenstrijd aangaan,
maar ieder menselijk schepsel³⁰ onderdanig zijn
omwille van God (1 Pe 2,13)
en belijden dat ze christen zijn.
- 7 De andere manier is dat zij,
als ze zien dat dit **God** behaagt,
hun het woord van God verkondigen,
opdat zij geloven in de almachtige God,
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alle dingen,
en in de Zoon, verlosser en redder,
en zich laten dopen en christen worden,
want **als iemand** niet herboren is uit water en de Heilige Geest,
kan **hij** het koninkrijk van God niet binnengaan. (vgl. Joh 3,5)
- 8 Deze en andere dingen die de Heer behagen,
kunnen zij hun of anderen zeggen,
want de Heer zegt in het evangelie:
‘Ieder die Mij voor de mensen belijdt,
zal ook Ik belijden voor mijn Vader,
die in de hemel is.’ (Mt 10,32)
- 9 En: ‘Over wie zich schaamt voor Mij en mijn woorden,
zal de Mensenzoon zich schamen
wanneer Hij komt in zijn heerlijkheid
en die van de Vader en de **heilige** engelen.’ (Lc 9,26)
- 10 En alle broeders mogen, waar zij ook zijn, nooit vergeten
dat zij zichzelf aan **onze** Heer Jezus Christus hebben gegeven
en hun lichaam aan Hem hebben afgestaan.
- 11 En omwille van zijn liefde
moeten zij zich aan zichtbare en onzichtbare vijanden blootstellen,
want de Heer zegt:
‘Wie zijn leven om Mij verliest,
zal het behouden in het eeuwige leven. (Lc 9,24; Mt 25,46)
- 12 Gelukkig wie vervolging lijden omwille van de gerechtigheid,
want hun behoort het koninkrijk der hemelen. (Mt 5,10)
- 13 Als ze Mij hebben vervolgd,
zullen zij ook jullie vervolgen.’ (Joh 15,20)
- 14 ‘Als ze jullie in de ene stad vervolgen,
vlucht dan naar de volgende. (Mt 10,23)
- 15 Gelukkig zijn jullie als de mensen je haten en vervloeken,
je vervolgen, buitensluiten en beschimpen,
je naam uitspuwen en je van allerlei kwaad betichten
omwille van Mij. (Mt 5,11 par.)
- 16 Wees blij op die dag en juich, (Lc 6,23)
want in de hemel wacht jullie een grote beloning. (vgl. Mt 5,12)

³⁰ . Noot in de *Geschriften*: Hugo van Digne laat hier ‘menselijk’ weg (Fragm 2,25, vgl. BegDeugd 17).

- 17 Ik zeg jullie, mijn vrienden,
laat je door hen niet afschrikken.
- 18 En wees niet bang voor wie het lichaam doden
maar daarna tot niets meer in staat zijn. (Mt 10,28 par.)
- 19 Zie toe dat jullie niet in verwarring raken. (Mt 24,6)
- 20 **Jullie** zullen je ziel in lijdzaamheid bezitten. (Lc 21,19)
- 21 Wie volhardt tot het einde zal gered worden.' (Mt 10,22; 24,13)

(Hoofdstuk 17. De predikanten)

- 1 Geen enkele broeder mag preken
in strijd met de gebruiken en bepalingen van de heilige Kerk
of zonder toestemming van zijn minister.
- 2 De minister moet ervoor uitkijken
dat hij het iemand ondoordacht toestaat.
- 3 Maar alle broeders moeten door hun daden preken.
- 4 En geen enkele minister of predikant
mag zich **het minister zijn**
of de taak van predikant toe-eigenen,
maar hij legt die taak zonder enig protest neer,
zodra hem dat wordt opgedragen.
- 5 Daarom smee ik in de liefde die God is (vgl. 1 Joh 4,16)
al mijn broeders,
die preken, bidden of met hun handen werken,
geestelijken en leken,
onder alle omstandigheden nederig te blijven,
niet te roemen of zich te verheugen over zichzelf,
of groot te gaan op goede woorden en daden,
ja, op ieder goed ding
dat God soms in hen en door hen doet, zegt of bewerkt,
naar het woord van de Heer:
'Verheug je er niet over
dat geesten zich aan jullie onderwerpen.' (Lc 10,20)
- 7 En wij moeten goed beseffen
dat alleen fouten en zonden van ons zijn.
- 8 En wij moeten ons veeleer verheugen
als verschillende beproevingen ons overvallen (vgl. Jak 1,2)
of als wij in deze wereld
allerlei verdrukkingen en kwellingen naar ziel en lichaam doorstaan
omwille van het eeuwig leven.
- 9 Broeders, wij moeten allemaal uitkijken
voor alle hoogmoed en zelfverheerlijking.
- 10 En wij moeten oppassen voor de wijsheid van deze wereld
en de slimheid van het vlees. (Rom 8,6)
- 11 Want de geest van het vlees verlangt en streeft erg naar woorden,
maar weinig naar daden;
- 12 en hij zoekt geen vroomheid en **innerlijke** heiligheid van de geest,
maar hij wil en verlangt vroomheid en heiligheid
die naar buiten zichtbaar zijn voor de mensen.
- 13 Over dat soort mensen zegt de Heer:
'Voorwaar, Ik zeg u, zij hebben hun loon ontvangen.' (Mt 6,2)
- 14 Maar de Geest van de Heer wil

- dat het vlees verstorven en geminacht, waardeloos en afstotelijk en verachtelijk is.
- 15 En Hij streeft naar de nederigheid en het geduld
en de zuivere [eenvoud](#) en de echte vrede van de Geest.
- 16 En altijd verlangt Hij bovenal
naar de goddelijke vrees en de goddelijke wijsheid
en de goddelijke liefde
van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
- 17 Laten wij al het goede teruggeven
aan de allerhoogste en verheven Heer God
en erkennen dat al het goede van Hem is
en voor alles dankzeggen aan Hem van wie al het goede voortkomt.
- 18 En moge Hij, de allerhoogste en verheven, enig ware God, bezitten,
mogen Hem worden gebracht en moge Hij ontvangen
alle eer en eerbetoon, alle lof en zegen, alle dank en [alle](#) roem,
Hij van wie al het goede is, die alleen goed is. (vgl. Lc 18,19)
- 19 En wanneer wij zien of horen
dat iets kwaads gezegd of gedaan wordt
of dat God gelasterd wordt,
moeten wij iets goeds zeggen en iets goeds doen
en God prijzen die gezegend is in eeuwigheid. (Rom 1,25)

(Hoofdstuk 18. Hoe de ministers bij elkaar moeten komen)

- 1 Ieder jaar kan iedere minister
op het feest van de heilige aartsengel Michaël
met zijn broeders samenkomen
waar zij maar willen
om de dingen te behandelen die op God betrekking hebben.³¹
- 2 Alle ministers
die in de gebieden overzee of over de Alpen verblijven
komen eens in de drie jaar
en de andere ministers eens per jaar
naar het kapittel [met Pinksteren](#)
bij de kerk van de heilige Maria van Portiuncula,³²
behalve als de minister en dienaar van de hele broederschap
een andere tijd of plaats bepaalt.

(Hoofdstuk 19. De broeders moeten katholiek leven)

- 1 Alle broeders moeten katholiek zijn,
katholiek leven en spreken.
- 2 Maar als een van hen in woord of daad
afdwaalt van het katholieke geloof en leven
en zijn leven niet betert,
wordt hij volledig uit onze broederschap gestoten.

³¹ . Voor 1221, het jaar waarin dit hoofdstuk werd ingevoegd, waren er alleen generale kapittels, waarop alle broeders, ook de novicen, welkom waren. In 1221 werd de consequentie getrokken uit de instelling van provincies in 1217: voortaan zouden de broeders in hun eigen provincies bijeenkomen. Het feest van Michaël valt op 29 september.

³² . Deze kerk ligt in de vlakte voor Assisi. Het is een van de kerkjes die Franciscus hersteld heeft. Het werd de bakermat van de broederschap, waar in het begin alle kapittels gehouden werden. Zie Freeman, *Umbrië*, 107-117.

- 3 En wij moeten alle geestelijken en alle religieuzen
als onze heren beschouwen
in de dingen die betrekking hebben op het heil van de ziel
en niet van onze levenswijze afwijken.
Wij moeten hun wijding en taak en bediening eerbiedigen in de Heer.

(Hoofdstuk 20. De boete en het ontvangen van het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus)

- 1 Mijn gezegende broeders, geestelijken en leken,
moeten hun zonden belijden aan een priester van onze gemeenschap.
- 2 Als zij dat niet kunnen,
belijden zij ze aan een andere verstandige en katholieke priester.
Daarbij moeten zij goed weten en voor ogen houden
dat hun zonden zonder twijfel zijn vergeven
als zij van welke katholieke priester dan ook
de penitentie en absolutie ontvangen
en ervoor zorgen de hun opgelegde penitentie
nederig en trouw te volbrengen.
- 3 Maar als zij geen priester kunnen bereiken,
belijden zij ze aan hun broeder,
zoals de apostel Jakobus zegt: ‘Belijd elkaar uw zonden.’³³ (Jak 5,16)
- 4 Toch mogen zij hierom niet verzuimen naar **priesters** te gaan,
want de macht om te binden en te ontbinden
is alleen priesters gegeven.
- 5 En als zij zo berouwvol gebiecht hebben,
mogen zij het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus
in grote nederigheid en eerbied ontvangen,
in het besef dat de Heer **zelf** zegt:
‘Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt,
bezit eeuwig leven’ (Joh 6,54)
en: ‘Doe dit tot mijn gedachtenis.’ (Lc 22,19)

(Hoofdstuk 21. De lofprijzing en aansporing die alle broeders mogen houden)

- 1 En deze of een dergelijke aansporing en lofprijzing
mogen al mijn broeders,
telkens als zij dat willen,
met de zegen van God onder ieder slag mensen verkondigen.³⁴
- 2 ‘Vrees en eer, prijs en zegen,
dank en aanbid de almachtige Heer God,
in drievuldigheid en eenheid
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alle dingen.
- 3 Doe boete, (Mt 3,2)
breng waardige vruchten van boetvaardigheid voort, (vgl. Lc 3,8)

³³ . Als er geen priesters te vinden waren, was volgens het kerkelijke recht in Franciscus’ tijd biechten bij leken mogelijk. Zie onder meer het theologiehandboek van Petrus Lombardus, *Sent.* IV.17.4.2, Rome 1981, 351.

³⁴ . Fragm 1,58 leest hier: ‘En deze of een dergelijke aansporing **of** lofprijzing mogen al mijn broeders, naarmate God hun hiertoe inspireert, met de zegen van God en toestemming van hun minister onder ieder slag mensen verkondigen.’

- want **weet wel** dat wij spoedig zullen sterven.
 4 Geef en u zal gegeven worden. (Lc 6,38)
 5 Vergeef en u zal vergeven worden. (vgl. Lc 6,37 par.)
 6 En als u ~~de mensen hun zonden~~ niet vergeeft,
 vergeeft de Heer u uw zonden niet; (Mt 6,15 par.)
 belijd al uw zonden. (vgl. Jak 5,16)
 7 Gelukkig wie in boetvaardigheid sterven,
 want zij zullen in het rijk der hemelen wonen.
 8 Wee degenen die niet in boetvaardigheid sterven,
 want zij zullen kinderen van de duivel zijn (1 Joh 3,10)
 wiens werken zij doen (vgl. Joh 8,41)
 en zij zullen het eeuwige vuur ingaan. (Mt 18,8; 25,41)
 9 Kijk uit, houd u ver van alle kwaad
 en volhard tot het einde in het goede.’

(Hoofdstuk 22. De vermaning van de broeders)³⁵

- 1 Broeders, laten we allemaal voor ogen houden,
 dat de Heer zegt:
 ‘Heb je vijanden lief en wees goed voor wie je haten’, (vgl. Lc 6,27)
 2 want onze Heer Jezus Christus,
 wiens voetstappen wij moeten volgen, (vgl. 1 Pe 2,21)
 heeft zijn verrader vriend genoemd (vgl. Mt 26,50)
 en zich vrijwillig aangeboden aan wie Hem kruisigden.
 3 Onze vrienden zijn dus al die mensen
 die ons ten onrechte
 kwelling en verdrukking, smaad en onrecht,
 pijnen en folteringen, het martelaarschap en de dood aandoen.
 4 Hen moeten wij vurig liefhebben,
 want door wat zij ons aandoen,
 bezitten wij eeuwig leven.
 5 Wij moeten ons lichaam met zijn fouten en zonden haten,
 want door egoïstisch te leven
 wil **het ons** de liefde van **onze Heer** Jezus Christus
 en het eeuwige leven afnemen
 en zichzelf met alle mensen te gronde richten in de hel.³⁶
 6 Want wij zijn door onze eigen schuld
 stinkend, armzalig en afkerig van het goede,
 tot het kwaad geneigd en bereid,
 want, zoals de Heer zegt in het evangelie:
 7 ‘Uit het hart **van de mens** komen voort en ontspruiten slechte gedachten,
 overspel, ontucht, moord, diefstal, hebzucht,

³⁵ . Dit lange hoofdstuk is een vermaning van Franciscus aan zijn broeders. De tekst kan op de volgende manier worden ingedeeld: 1-8: het gevaar dreigt niet van buiten, maar uit het hart van de mens; 9-18: het hart als akker voor Gods zaad; 19-40: het hart als woning van Satan of van God; 41-55: vasthouden aan Gods woord.

³⁶ . Noot in de *Geschriften*: De tekst is hier merkwaardig geformuleerd: van het lichaam als onderwerp gaat de zin over op de duivel. De handschriftelijke overlevering van deze passage is bijzonder onzeker. Mogelijk moet in plaats van ‘de duivel’ ‘het lichaam’ gelezen worden. Fragm 1,3 lost het probleem op door een ascetische interpretatie: ‘En wij moeten ons lichaam tuchtigen door het met zijn fouten, begeerten en zonden te kruisigen, want door egoïstisch te leven wil het de liefde van Jezus Christus en het eeuwige leven van ons afnemen en zichzelf met de ziel naar de hel sturen.’

- gemeenheid, bedrog, bandeloosheid, vervloeking,
valse getuigenissen, godslastering, **trots** en lichtzinnigheid. (Mt 15,19 par.)
- 8 Al deze slechte dingen komen van binnen
uit het hart van de mens
en maken de mens onrein.’ (vgl. Mc 7,23; Mt 15,20)
- 9 Maar nu, nadat wij met de wereld hebben gebroken,
hebben wij niets anders te doen
dan **bezorgd te zijn om** de wil van de Heer te volgen
en Hem alleen te behagen.
- 10 Wij moeten er goed voor zorgen
dat we geen grond op het pad, op de rotsen of in de distels zijn,
naar wat de Heer in het evangelie zegt:
- 11 ‘Het zaad is het woord van God.
12 Wat op het pad viel en vertrap werd,
dat zijn zij die het woord **van het koninkrijk** horen en het niet begrijpen;
13 meteen komt de duivel,
rooft wat in hun hart is gezaaid
en hij pakt het woord uit hun hart,
om te voorkomen dat ze gaan geloven en gered worden.
- 14 Wat op rotsgrond is gevallen,
dat zijn zij die het woord meteen met vreugde aannemen
wanneer zij het horen.
- 15 Als zij vanwege het woord gekweld of vervolgd worden,
struikelen zij meteen;
zij zijn niet geworteld, maar mensen van het ogenblik,
want ze geloven enige tijd
en op het moment van de beproeving trekken zij zich terug.
- 16 Wat in de distels valt,
dat zijn zij die het woord van God horen,
maar de beslomming en zorgen van deze wereld,
de ontgoocheling van de rijkdom en nog andere begeerten
verstikken het woord
en hun leven blijft zonder vrucht.
- 17 Wat in goede aarde is gezaaid,
dat zijn zij die het woord met een goed en edel hart
horen, begrijpen en vasthouden.
In geduld dragen zij vrucht.’ (Mt 13,19-23 par.)
- 18 En daarom moeten wij, broeders,
zoals de Heer zegt
de doden hun doden laten begraven. (Mt 8,22)
- 19 En wij moeten goed uitkijken
voor de boosheid en de geslepenheid van de Satan
die wil dat de mens zijn verstand en hart niet op **de Heer** God gericht houdt.
- 20 En hij gaat rond in het verlangen
om het hart van de mens
onder het voorwendsel van beloning of hulpverlening in te palmen
en het woord en de geboden van de Heer in het geheugen te verstikken.
Hij wil³⁷ het hart van de mens door tijdelijke zaken en zorg verblinden
en daar verblijf nemen, zoals de Heer zegt:

³⁷ . Paolazzi wil dat hier een nieuwe zin begint waarin de ‘onreine geest’ onderwerp is. Daarom laat hij vers 21 hier beginnen. We volgen hem daarin niet.

- 21 ‘Wanneer een onreine geest iemand verlaten heeft,
doolt hij rond door droge en dorre streken op zoek naar rust.
- 22 Vindt hij die niet, dan zegt hij:
“Ik ga terug naar mijn huis waar ik vandaan kom.”
- 23 Bij zijn terugkomst
vindt hij het leeg, schoongeveegd en op orde.
- 24 Dan gaat hij zeven andere geesten halen,
die nog slechter zijn dan hijzelf;
zij gaan naar binnen en blijven daar wonen.
Zo iemand is er uiteindelijk erger aan toe dan van tevoren.’ (Mt 12,43-45 par.)
- 25 Broeders, laten wij er daarom allemaal goed voor oppassen
dat wij niet onder het voorwendsel
van beloning, werkzaamheden of hulpverlening,
ons verstand en hart te gronde richten
of van de Heer afnemen.
- 26 Maar in de heilige liefde die God is, (vgl. 1 Joh 4,16)
vraag ik alle broeders,
de ministers en de anderen,
ieder beletsel te verwijderen
en alle zorg en beslommering achter zich te laten
en zo goed als zij maar kunnen
de Heer God met een zuiver hart en een gelouterd verstand
te dienen, beminnen, eren en aanbidden,
wat Hij boven alles vraagt.
- 27 En laten wij ~~daar~~ altijd een verblijfplaats en woning maken (vgl. Joh 14,23)
voor Hem die de Heer is,
de almachtige God, Vader, Zoon en Heilige Geest,
die zegt: ‘Blijf dus waakzaam
en bid te allen tijde,
dat jullie waardig worden gevonden
om te ontkomen aan alle kwaad dat er gaat gebeuren
en om recht op te staan voor de Mensenzoon.’ (Lc 21,36)
- 28 En wanneer jullie staan te bidden, (Mc 11,25)
zeg dan: ‘Onze Vader die in de hemel zijt.’ (Mt 6,9)
- 29 Laten wij Hem met een zuiver hart aanbidden,
want wij moeten blijven bidden en de moed niet opgeven, (Lc 18,1)
- 30 want de Vader zoekt mensen die hem zo aanbidden.
- 31 God is Geest, en wie Hem aanbidden,
moeten Hem in geest en waarheid aanbidden. (vgl. Joh 4,23v)
- 32 Laten wij tot Hem onze toevlucht nemen
als tot de herder en bisschop van onze zielen, (1 Pe 2,25)
die zegt: ‘Ik ben de goede herder, die mijn schapen weid
en voor mijn schapen mijn leven geef.’³⁸
- 33 Jullie zijn allemaal broeders;
34 noem niemand op aarde jullie vader,
want één is jullie Vader, die in de hemel is.
- 35 Laat je ook geen leraar noemen,
want één is jullie Leraar, die in de hemel is, Christus. (vgl. Mt 23,8-10)
- 36 Als jullie in Mij blijven

³⁸ . Antifoon bij het Magnificat in de tweede vesper van de tweede zondag na Pasen volgens het Romeins brevier, vgl. Joh. 10,14a en 15b.

- en mijn woorden in jullie blijven,
vraag dan wat je wilt
en het valt je ten deel. (Joh 15,7)
- 37 Waar er twee of drie in mijn naam bijeen zijn,
daar ben Ik in hun midden. (Mt 18,20)
- 38 Weet wel, Ik ben met jullie tot aan de voleinding van de wereld. (Mt 28,20)
- 39 De woorden die Ik tot jullie gesproken heb,
zijn geest en leven. (Joh 6,63)
- 40 Ik ben de weg, de waarheid en het leven.’ (Joh 14,6)
- 41 Laten wij dus vasthouden aan de woorden,
het leven, de leer en het heilig evangelie van Hem
die zo goed is geweest voor ons tot zijn Vader te bidden
en ons zijn naam te openbaren³⁹ ~~met de woorden:~~
~~‘Vader, verheerlijk uw naam (Joh 12,28)~~
~~en verheerlijk uw Zoon,~~
~~opdat uw Zoon U verheerlijkt. (Joh 17,1b)~~
- 42 Vader, Ik heb uw naam geopenbaard aan de mensen
die Gij Mij gegeven hebt, (Joh 17,6)
want de woorden die Gij Mij gegeven hebt,
heb Ik hun gegeven;
en zij hebben die aangenomen
en **echt** erkend dat Ik van U ben uitgegaan
en zij hebben geloofd dat Gij Mij hebt gezonden.
- 43 Voor hen bid Ik,
niet voor de wereld,
maar voor hen die Gij Mij gegeven hebt,
- 44 omdat zij van U zijn en al het mijne van U is. (Joh 17,8-10)
- 45 Heilige Vader, bewaar in uw naam
hen die Gij Mij hebt gegeven,
opdat zij één zijn zoals Wij. (Joh 17,11b)
- 46 Dit zeg Ik in de wereld,
opdat zij **volkomen** vreugde hebben in zichzelf.
- 47 Ik heb hun uw woord gegeven
en de wereld is hen gaan haten,
want ze zijn niet van de wereld,
zoals Ik niet van de wereld ben.
- 48 Ik vraag U niet hen uit de wereld weg te nemen,
maar hen te behoeden voor de Boze. (Joh 17,13b-15)
- 49 Verheerlijk hen in de waarheid.
- 50 Uw woord is waarheid.
- 51 Zoals Gij Mij de wereld in hebt gezonden,
zo heb Ik hen de wereld in gezonden.
- 52 En voor hen heilig Ik mijzelf,
opdat ook zij geheiligd zijn in de waarheid.
- 53 Niet alleen voor hen bid Ik,
maar ook voor degenen
die door hun woord in Mij zullen geloven: (vgl. Joh 17,17-20)
moge hun eenheid volmaakt zijn
en de wereld erkennen
dat Gij Mij hebt gezonden en hen hebt liefgehad,

³⁹

Noot in de *Geschriften*: Een belangrijk aantal handschriften laat de rest van dit vers weg.

- 54 zoals Gij ook Mij hebt liefgehad. (Joh 17,23)
Uw naam zal Ik hun bekendmaken,
opdat de liefde waarmee Gij Mij hebt liefgehad,
in hen mag zijn en Ik in hen. (Joh 17,26)
- 55 Vader, Ik wil dat degenen die Gij Mij hebt gegeven,
bij Mij zijn waar Ik ben,
zodat zij uw heerlijkheid zien (vgl. Joh 17,24)
in uw koninkrijk. Amen.

(Hoofdstuk 23. Gebed en dankzegging)⁴⁰

- 1 Almachtige, allerheiligste, allerhoogste
en verheven God,
heilige en rechtvaardige Vader,
Heer, koning van hemel en aarde,
wij brengen U dank omwille van Uzelf,
omdat Gij door uw heilige wil
en door uw **eniggeboren** Zoon met de Heilige Geest
al het geestelijke en lichamelijke geschapen hebt,
ons naar uw beeld en gelijkenis gemaakt
en in het paradijs hebt geplaatst. (vgl. Gn 1,26; 2,15)
- 2 Maar door onze eigen schuld zijn wij gevallen.
- 3 Wij brengen U dank,
want zoals Gij ons door uw Zoon geschapen hebt,
zo hebt Gij door uw **waarachtige en** heilige liefde
waarmee Gij ons hebt liefgehad,
Hem, die waarlijk God en waarlijk mens is,
geboren doen worden
uit de roemrijke, allerzaligste en heilige Maria, altijd maagd;
en zo hebt Gij gewild
dat wij, die gevangen waren,
vrijgekocht werden door zijn kruis en bloed en dood.
- 4 Ook brengen wij U dank
want uw Zoon zelf zal in de heerlijkheid van zijn majesteit wederkomen
om de vervloekten,
die niet boetvaardig hebben geleefd en U niet hebben erkend,
naar het eeuwige vuur te sturen;
en om aan allen die U hebben erkend en aanbeden
en U in boetvaardigheid hebben gediend, te zeggen:
'Kom, gezegenden van mijn Vader,
neem bezit van het koninkrijk,
dat vanaf de oorsprong van de wereld voor jullie bereid is.' (Mt 25,34)
- 5 Omdat wij allen armzalige zondaars zijn
en niet waardig U aan te spreken,
smeken wij U ootmoedig
dat onze Heer Jezus Christus,
uw geliefde Zoon,
in wie Gij grote vreugde vindt, (vgl. Mt 17,5)
U samen met de Heilige Geest, de helper,

⁴⁰ . Dit hoofdstuk is een gebed van dankzegging aan God om de verlossing (v. 1-6), een oproep aan alle mensen om in boetvaardigheid te leven (v. 7) en een aansporing om God lief te hebben (v. 8-11).

- uit naam van ons allen dank zegt,
zoals het U en Hem behaagt;
want altijd en in alle opzichten geeft Hij U voldoening
en door Hem hebt Gij zoveel voor ons gedaan. Alleluja.
- 6 En de roemrijke moeder, de allerzaligste Maria, altijd maagd,
de zalige Michaël, Gabriël, Rafaël,
en alle koren van zalige **geesten, de** serafijnen, cherubijnen, tronen,
heerschappijen, vorstendommen, machten, (vgl. Kol 1,16)
krachten, engelen en aartsengelen,
de zalige Johannes de Doper, Johannes de evangelist,
Petrus en Paulus,
de zalige aartsvaders, profeten en de onnozele kinderen,
de apostelen, evangelisten en leerlingen,
de martelaren, belijders en maagden,
de zalige Elias en Henoch,
en alle heiligen die er geweest zijn, zullen zijn en nu zijn,
hen allen smeken wij nederig omwille van uw liefde
om samen met uw zeer geliefde Zoon, onze Heer Jezus Christus,
en met de Heilige Geest, de helper,
voor dit alles dank te brengen aan U,
de hoogste, ware, eeuwige en levende God,
zoals het U behaagt,
in de eeuwen der eeuwen. Amen. Alleluja.
- 7 Allen die binnen de heilige, katholieke en apostolische kerk
de Heer God willen dienen,
in het bijzonder alle **kerkelijke** rangen:
priesters, diakens en subdiakens,
acolieten, exorcisten, lectoren,
ostiarri en alle geestelijken,⁴¹
alle mannelijke en **alle** vrouwelijke religieuzen,
alle ~~conversen en~~ kinderen en **kleintjes**,⁴²
armen en behoeftigen, koningen en vorsten,
dagloners en boeren, knechten en heren,
alle maagden, begijnen⁴³ en gehuwde vrouwen,
leken, mannen en vrouwen,
alle kinderen en opgroeiende jeugd,
jongeren en ouderen,
gezonden en zieken,
alle kleinen en groten,
alle volken, rassen, stammen en talen, (vgl. Apk 7,9)

⁴¹ . De hier opgesomde zeven rangen, van priesters tot ostiarii, vormden de zeven graden van de priesterwijding. Exorcisten zijn duiveluitdrijvers; ostiarii waren oorspronkelijk deurwachters. Daarnaast waren er ook nog geestelijken die geen enkele wijding ontvangen hadden. Zij allen onderscheidden zich van leken door de tonsuur: het hoofdhaar van de kruin werd afgeschoren.

⁴² . Conversen zijn niet-gewijde kloosterbroeders die handenarbeid verrichten voor de monniken. Bij de 'kinderen' gaat het waarschijnlijk om oblaten, kinderen die al op zeer jeugdige leeftijd aan een klooster werden toevertrouwd. Minderbroeders kenden deze gewoonte niet; de eerste clarissen wel, zie RegCl 2,18 en Proces 8,2.

⁴³ . Begijnen, vrouwen die een religieus leven leidden zonder door geloften gebonden te zijn, kwamen zowel in het huidige België als in Italië voor. Daar werden zij *continentes* genoemd, vrouwen die zich van seksueel verkeer onthielden.

- alle geslachten en alle mensen die er zijn en zullen zijn,
overal ter wereld,
 hen bidden en smeken wij nederig,
 wij allen, die minderbroeders zijn en onnutte dienaren, (vgl. Lc 17,10)
 dat wij allen samen in het ware geloof
 en in de boetvaardigheid mogen volharden,
 omdat op een andere wijze niemand gered kan worden.
- 8 Laten wij allen
 met heel ons hart, met heel onze ziel,
 met heel ons verstand,
 met heel onze kracht en sterkte, (vgl. Mt 22,37 par.)
 met heel ons inzicht en al onze vermogens,
 met heel onze inzet,
 met heel ons gevoel en alle tederheid,
 met al onze wensen en verlangens
 de Heer God beminnen,
 die heel het lichaam,
 heel de ziel en heel het leven aan ons allen
 gegeven heeft en geeft;
 die ons geschapen en verlost heeft,
 die ons door zijn barmhartigheid alleen redden zal
 en die voor ons,
 erbarmelijke en armzalige, vieze en stinkende,
 ondankbare en slechte mensen,
 al het goede gedaan heeft en nog doet.
- 9 Laten wij daarom niets anders wensen,
 naar niets anders verlangen,
 moge niets anders ons vreugde en genot schenken
 dan onze schepper, verlosser en redder,
 de enig ware God,
 die de volheid van het goede is,
 al het goede, heel het goede, het echte en hoogste goed,
 die alleen goed is, (vgl. Lc 18,19)
 genadig, mild, lieflijk en zoet,
 die alleen heilig is,
 rechtvaardig, waarachtig, ~~heilig~~ en oprecht,
 die alleen weldoend is,
 schuldeloos en onbesmet,
 uit wie, door wie en in wie alle vergeving is,
 alle genade en alle roem
 voor alle boetvaardigen, **alle** rechtvaardigen,
 voor alle zaligen, die zich samen in de hemel verheugen.
- 10 Niets mag ons dus hinderen,
 niets mag ons scheiden of in de weg staan.
- 11 Laten wij allen ~~overal~~, op iedere plaats,
 ieder uur en iedere tijd, dagelijks en voortdurend
 waarachtig en nederig geloven
 en in ons hart bewaren en beminnen,
 eren, aanbidden, dienen,
 prijzen en zegenen,
 verheerlijken en hoog verheffen,
 roemen en danken

de allerhoogste en verheven, eeuwige God,
drievuldig en één,
Vader, Zoon en Heilige Geest,
schepper van alles en redder van **wie** in Hem geloven,
op Hem hopen en Hem liefhebben;
Hem, die zonder begin en zonder einde is,
onveranderlijk, onzichtbaar en onzegbaar,
onuitsprekelijk, onbegrijpelijk en onnaspeurbaar,
gezegend, lofwaardig en roemrijk,
hoog geprezen, verheven en groot,
lieflijk, beminnenswaardig en bekoorlijk
en **steeds** boven alles geheel begerenswaardig in de **eeuwen der eeuwen**. Amen.

(Hoofdstuk 24. Slot)

- 1 In de naam van de Heer!
Ik vraag alle broeders de strekking en betekenis te leren
van wat tot redding van onze ziel in deze levenswijze geschreven is
en dat vaak in hun herinnering op te roepen.
- 2 En ik bid God dat Hij
die almachtig is, drievuldig en één,
iedereen zegent
die dit aan anderen leert, zelf inoefent, bij zich heeft,
ter harte neemt en in praktijk brengt,
telkens als hij leest en doet
wat hier tot heil van onze ziel geschreven is.
- 3 Ik smeeke allen met een voetkus
dat zij dit zeer liefhebben, behoeden en opbergen.
- 4 En uit naam van de almachtige God en de heer paus en op gehoorzaamheid
verbied ik, broeder Franciscus, streng en nadrukkelijk
om van de woorden die in deze levenswijze geschreven zijn
iets weg te laten of er iets aan toe te voegen. (vgl. Dt 4,2; 12,32)
En de broeders mogen geen andere regel hebben.
- 5 Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

REGEL VAN DE MINDERBROEDERS

Honorius, bisschop, dienaar van de dienaren Gods, aan zijn geliefde zonen, broeder Franciscus en de andere broeders van de orde van de minderbroeders, heil en apostolische zegen. De Apostolische Stoel pleegt in te stemmen met vrome wensen en gepaste verlangens van aanvragers met een welwillende gunst tegemoet te treden. Daarom, in de Heer beminde zonen, hebben wij gehoor gegeven aan uw vrome beden. Wij bekrachtigen voor u met apostolisch gezag de regel van uw orde, die door paus Innocentius zaliger gedachtens, onze voorganger, werd goedgekeurd en in dit schrijven is vastgelegd, en wij plaatsen hem onder de bescherming van dit document.⁴⁴

⁴⁴ . De regel van de minderbroeders is opgenomen in een bulle, een pauselijk schrijven, in dit geval een standaardformulier voor de bevestiging van kleinere gunsten. Het is zeer opmerkelijk dat niet het veel plechtiger formulier voor de erkenning van nieuwe ordes of kloosters gebruikt werd, maar de verklaring voor dit feit is niet zo gemakkelijk te vinden. Misschien speelt Franciscus' afkeer van

Hij luidt als volgt:

(Hoofdstuk 1) In de naam van de Heer! De levenswijze van de minderbroeders⁴⁵

- 1 De regel en de levenswijze van de minderbroeders is dit: het heilig evangelie van onze Heer Jezus Christus onderhouden levend in gehoorzaamheid, zonder eigendom en in kuisheid.
- 2 Broeder Franciscus belooft gehoorzaamheid en eerbied aan de heer paus Honorius, diens wettige opvolgers en aan de kerk van Rome.
- 3 En de andere broeders zijn verplicht broeder Franciscus en zijn opvolgers te gehoorzamen.

(Hoofdstuk 2) Zij die deze levenswijze willen aannemen en hoe zij opgenomen moeten worden

- 1 Als iemand deze levenswijze wil aannemen en bij onze broeders komt, sturen die hem naar hun provinciale minister. Aan hem alleen en aan niemand anders wordt de bevoegdheid verleend om broeders op te nemen.
- 2 De minister ondervraagt hem zorgvuldig over het katholieke geloof en de sacramenten van de kerk.
- 3 En hij moet dit alles geloven, het getrouw willen belijden en tot het einde toe standvastig onderhouden.
- 4 En hij mag geen vrouw hebben. Heeft hij wel een vrouw, dan moet die al het klooster zijn ingegaan of met volmacht van de bisschop van het diocees toestemming hebben gegeven nadat zij de gelofte van onthouding heeft afgelegd en moet zij zo'n leeftijd hebben dat er tegen haar geen verdenking kan ontstaan.⁴⁶
- 5 Dan zegt de minister hem het woord van het heilig evangelie dat hij heel zijn bezit moet gaan verkopen en ervoor zorgen dit aan de armen uit te delen. (vgl. Mt 19,21 par.)
- 6 Als hij dit niet kan, volstaat voor hem de goede wil.
- 7 En de broeders en hun minister

beschermingsbrieven een rol (vgl. Test 25), misschien is ook van belang dat de curie over een orde spreekt, terwijl Franciscus gewoonlijk te voorkeur gaf aan de veel minder officiële term broederschap. Vgl. voor deze kwestie Desbonnets, *De l'intuition*, 109-121.

⁴⁵ . In het origineel staan wel de twaalf opschriften, maar niet de nummering in twaalf hoofdstukken. De titel dekt niet altijd de inhoud.

⁴⁶ . De regel vat het geldend kerkelijk recht samen, vgl. Gratianus, C.27, q.2, c.22-23, in Friedberg, *Corpus*, I, 1069 en de decretalen van Gregorius IX, X.3.32, de canones 4, 13 en 18 in *Corpus*, II, 579, 583 en 586.

- moeten zich vooral niet bemoeien met zijn tijdelijke zaken,
zodat hij met zijn zaken vrij kan doen
wat de Heer hem ingeeft.
- 8 Maar als hij advies vraagt,
mag de minister hem naar enkele godvrezende mensen verwijzen;
met behulp van hun advies worden dan
zijn goederen aan de armen uitgedeeld.
- 9 Daarna geeft hij hem de kleding voor de proeftijd,
namelijk twee habijten zonder kap,
een koord, een onderbroek
en een kaproen tot aan het koord,⁴⁷
- 10 behalve als deze minister ooit
iets anders besluit voor God.
- 11 Als het proefjaar voorbij is,
wordt hij in de gehoorzaamheid opgenomen,
waarbij hij belooft deze levenswijze en regel
altijd te onderhouden.
- 12 En volgens het voorschrift van de heer paus
mag hij op geen enkele manier
uit deze gemeenschap treden.⁴⁸
- 13 Want volgens het heilig evangelie is
wie de hand aan de ploeg slaat
en dan nog eens omkijkt,
niet geschikt voor het koninkrijk van God. (Lc 9,62)
- 14 En wie al gehoorzaamheid hebben beloofd,
hebben een habijt met een kap
en wie dat willen, een tweede zonder kap.
- 15 En wie door noodzaak gedwongen worden,
mogen schoenen dragen.
- 16 En alle broeders dragen goedkope kleren
en met Gods zegen kunnen zij deze oplappen
met zakkengoed of andere stukken stof.
- 17 Ik vermaan hen en spoor hen aan
om de mensen niet te verachten of te oordelen
die zij gekleed zien in zachte, kleurige stoffen,
en die exquisite spijzen en dranken gebruiken.
Maar ieder moet eerder zichzelf oordelen en verachten.

(Hoofdstuk 3) Het goddelijk officie, het vasten en hoe de broeders door de wereld moeten gaan

- 2 Omdat zij breviërs mogen hebben,
1 verrichten de geestelijken het goddelijk officie
op de manier van de heilige kerk van Rome,
uitgezonderd het psalmboek.⁴⁹

⁴⁷ . Zie over de kaproen noot 3.

⁴⁸ . Paus Honorius III voerde op 22 september 1220 de verplichte proeftijd van een jaar in. Tijdens die proeftijd was het geoorloofd de orde te verlaten; daarna niet meer.

⁴⁹ . De beslissing om het officie te bidden ‘op de manier van de kerk van Rome, uitgezonderd het psalmboek’ was dus afhankelijk van de mogelijkheid dat de minderbroeders alle gebeden voor het officie in één, klein en handig boekje bijeen zouden hebben. Dat was een kostbare vernieuwing die slechts

- 3 De leken bidden echter
voor de metten vierentwintig onzeveraders,
voor de lauden vijf,
voor de priem, terts, sext en noon
voor ieder van deze uren zeven,
voor de vespers twaalf en
voor de completen zeven.⁵⁰
- 4 En zij moeten bidden voor de overledenen.
5 En zij vasten
vanaf het feest van Allerheiligen tot Kerstmis.
- 6 Wie in de heilige veertigdaagse tijd,
die de Heer door zijn heilig vasten geheiligd heeft
en die vanaf de Openbaring van de Heer
veertig dagen achtereen duurt,
vrijwillig vast,
moge door de Heer gezegend zijn.⁵¹
En wie niet wil, is er niet toe verplicht.
- 7 Maar in de veertigdagentijd voor de Verrijzenis van de Heer
vasten zij wel.
- 8 Op andere tijden zijn zij alleen verplicht
om op vrijdag te vasten.
- 9 In tijden van duidelijke nood echter
zijn de broeders niet tot lichamelijk vasten verplicht.
- 10 Ik raad mijn broeders aan,
ik vermaan hen en spoor hen aan
in de Heer Jezus Christus
om, terwijl zij door de wereld gaan,
niet te twisten en te bekvechten
of anderen te oordelen.
- 11 Maar zij moeten mild, vredelievend en bescheiden zijn,
vriendelijk en nederig
en met iedereen respectvol praten
zoals dat hoort.
- 12 En zij mogen niet paardrijden,
behalve als zij door duidelijke nood of ziekte
hiertoe genoodzaakt zijn.
- 13 In welk huis zij ook binnengaan,
is hun eerste woord:
‘Vrede aan dit huis.’ (vgl. Lc 10,5)
- 14 En volgens het heilig evangelie

geleidelijk werd gerealiseerd. Voorheen baden de minderbroeders mee met de geestelijken in de plaatsen waar zij toevallig kwamen. Nu kozen zij voor een uniform gebed naar het model van de curie (dus niet te lang). Zij kozen echter niet voor het *psalterium romanum*, de psalmvertaling die alleen in Rome gebruikt werd, maar voor het internationaal gangbaarder *psalterium gallicanum*. Zie voor meer details S. van Dijk & J.H. Walker, *The origins of Modern Roman Liturgy. The Liturgy of the Papal Court and the Franciscan Order in the Thirteenth Century*, Londen 1960, met name 207-211.

⁵⁰ . De voorlopige redactie van de regel maakt een onderscheid tussen geletterde en ongeletterde leken. De laatsten moesten onzeveraders bidden, terwijl de geletterde leken meededen met de geestelijken. Deze mogelijkheid vervalt hier.

⁵¹ . Naast de verplichte vastentijd in de veertig dagen voor Pasen (vers 7) en in de tijd vanaf 1 november tot Kerstmis (vers 5) kenden de minderbroeders dus een vrijwillige vastenperiode die op 7 januari begon en meestal overging in de vasten voor Pasen.

mogen zij eten van alle spijzen
die hun worden voorgezet. (vgl. Lc 10,8)

(Hoofdstuk 4) De broeders mogen geen geld aannemen

- 1 Ik verbied alle broeders streng
hoe dan ook,
zelf of door een tussenpersoon,
munten of geld aan te nemen.
- 2 Maar voor de noden van de zieken
en om de andere broeders te kleden
dienen uitsluitend de ministers en custoden
– via geestelijke vrienden –
ijverig zorg te dragen,
naargelang plaats, tijd en koude streken,
zoals zij denken die nood te moeten lenigen;
- 3 maar altijd met dit voorbehoud
dat zij, zoals gezegd,
geen munten of geld aannemen.⁵²

(Hoofdstuk 5) De manier van arbeiden

- 1 Die broeders
aan wie de Heer de genade heeft gegeven om te arbeiden,⁵³
moeten trouw en toegewijd aan God arbeiden
- 2 en wel zo,
dat zij nietsdoen, de vijand van de ziel, buitensluiten
en de geest van heilig gebed en van toewijding aan God
niet uitblussen,
waaraan al het tijdelijke dienstbaar moet zijn.
- 3 Als arbeidsloon
kunnen zij voor zichzelf en hun broeders aannemen
wat nodig is voor het lichaam,
met uitzondering van munten of geld.
- 4 Zij moeten dit nederig doen,
zoals dienaren van God
en volgelingen van de allerheiligste armoede past.

(Hoofdstuk 6) De broeders mogen zich niets toe-eigenen; vragen van aalmoezen; de zieke broeders

- 1 De broeders mogen zich niets toe-eigenen,
geen huis, geen verblijfplaats, helemaal niets.
- 2 En als pelgrims en vreemdelingen in deze wereld (vgl. 1 Pe 2,11)
die in armoede en nederigheid de Heer dienen,
kunnen zij vol vertrouwen aalmoezen gaan vragen.
- 3 En zij mogen zich niet schamen,

⁵² . Het geldverbod is hier strikter geformuleerd dan in 1 RegMB 8, maar tegelijk worden 'geestelijke vrienden' ingesteld. Dat zijn helpers van de minderbroeders bij de aanschaf van zaken die moeilijk zonder geld verkregen konden worden, zoals stof voor habijten.

⁵³ . Volgens de oudste regelcommentaren heeft dit hoofdstuk alleen betrekking op handenarbeid en niet op geestelijk werk zoals preken of lesgeven.

- want de Heer heeft zich in deze wereld
voor ons arm gemaakt. (vgl. 2 Kor 8,9)
- 4 Daarin bestaat juist de verhevenheid
van de allerhoogste armoede.
Zij heeft jullie, mijn zeer beminde broeders,
tot erfgenamen en koningen
van het rijk der hemelen aangesteld,
jullie arm gemaakt aan dingen
en met deugden gekroond. (vgl. Jak 2,5)
- 5 Dat moge jullie erfdeel zijn,
dat leidt naar het land van de levenden. (vgl. Ps 142,6)
- 6 Zeer geliefde broeders, hecht je daaraan volledig
en wil om de naam van onze Heer Jezus Christus
nooit iets anders onder de hemel bezitten.
- 7 En overal waar broeders zijn of elkaar treffen,
moeten zij laten zien
dat zij huisgenoten onder elkaar zijn.
- 8 En de een mag de ander gerust
zijn nood kenbaar maken,
want als een moeder haar lichamelijk kind voedt en liefheeft,
met hoeveel meer liefde moet iemand dan niet
zijn geestelijke broeder liefhebben en voeden?
- 9 En als iemand van hen ziek wordt,
moeten de andere broeders hem dienen
zoals zij zelf gediend zouden willen worden.

(Hoofdstuk 7) De boete die moet worden opgelegd aan broeders die zondigen

- 1 Als een broeder,
opgestoot door de vijand,
een doodzonde begaat,
is die broeder verplicht voor de zonden
waarvoor onder de broeders is bepaald
dat men zich uitsluitend
tot de provinciale minister moet wenden,
zo snel mogelijk en zonder uitstel
zijn toevlucht tot hem nemen.
- 2 Als hij priester is,
legt die minister
hem met barmhartigheid een boete op;
maar als hij geen priester is,
laat hij een boete opleggen
door een priester uit de orde,
zoals het die voor God het beste lijkt.
- 3 En hij moet ervoor uitkijken
kwaad te worden of zich op te winden over iemands zonde;
want kwaadheid en opwinding
belemmeren de liefde in hemzelf en in anderen.

(Hoofdstuk 8) De keuze van de generale minister van deze broederschap en het pinksterkapittel

- 1 De gezamenlijke broeders
zijn verplicht altijd een van de broeders uit deze gemeenschap
als generale minister en dienaar
van de hele broederschap te hebben
en zij zijn verplicht hem strikt te gehoorzamen.
- 2 Als hij sterft,
wordt de keuze van de opvolger gedaan
door de provinciale ministers en custoden
op het pinksterkapittel.
De provinciale ministers zijn altijd verplicht
hiervoor samen te komen
op de plaats die de generale minister vaststelt;
en wel eens in de drie jaar
- 3 of op een andere, langere of kortere, termijn,
zoals de generale minister bepaalt.
- 4 En mocht het aan de gezamenlijke provinciale ministers en custoden
ooit duidelijk worden
dat die minister niet meer geschikt is
voor de dienst en het gemeenschappelijk belang van de broeders,
dan zijn de broeders aan wie de keuze is toevertrouwd,
verplicht in de naam van de Heer
een ander tot hun custos te kiezen.
- 5 Na het pinksterkapittel
kunnen de afzonderlijke provinciale ministers en custoden
als zij dat willen en het hun goeddunkt,
in hun custodie één keer in datzelfde jaar
hun broeders voor een kapittel samenroepen.

(Hoofdstuk 9) De predikanten

- 1 De broeders mogen niet preken
in het bisdom van een bisschop,
als deze het hun verbiedt.
- 2 En geen broeder mag het ooit wagen
voor het volk te preken,
behalve als de generale minister van deze broederschap
hem beoordeeld en geschikt bevonden heeft
en hem tot de functie van predikant heeft toegelaten.
- 3 Ook vermaan ik deze broeders en spoor hen aan,
dat in de preken die zij houden,
hun taal weloverwogen en zuiver is,
tot nut en stichting van het volk
- 4 door hun de ondeugden en deugden,
de straf en de heerlijkheid
in een korte preek aan te kondigen,
want de Heer heeft op aarde
zijn woord kort gehouden.⁵⁴

⁵⁴ . Dit was een oud-kerkelijke overtuiging: tegenover de uitvoerigheid van het Oude Testament was Jezus' woord erg beknopt.

(Hoofdstuk 10) Het vermanen en terechtwijzen van de broeders

- 1 De broeders die minister en dienaar zijn van de andere broeders,
moeten hun broeders opzoeken en inspireren
en hen nederig en liefdevol terechtwijzen
zonder hun iets te bevelen
wat tegen hun geweten of onze regel is.
- 2 Maar de broeders die onderdaan zijn,
moeten ter harte nemen
dat zij om God
nee gezegd hebben tegen hun eigen wil.
- 3 Daarom beveel ik hen uitdrukkelijk
hun minister te gehoorzamen in alles
wat zij de Heer beloofd hebben te onderhouden
en wat niet in strijd is met hun geweten of onze regel.
- 4 En waar zij ook zijn,
broeders die weten of tot het inzicht komen
dat zij de regel niet naar de geest kunnen onderhouden,
moeten en mogen hun toevlucht nemen tot hun minister.⁵⁵
- 5 De minister ontvangt hen dan
liefdevol en vriendelijk
en gaat zo vertrouwelijk met hen om,
dat zij met hem kunnen spreken en doen
als een heer met zijn dienaar.
- 6 Want zó moet het zijn:
een minister is dienaar van alle broeders.
- 7 Ik vermaan mijn broeders en spoor hen aan
in de Heer Jezus Christus,
uit te kijken voor alle hoogmoed,
ijdele roem, afgunst, hebzucht,
zorg en beslommering van deze wereld, laster en gezeur.
En wie niet kunnen lezen
mogen geen moeite doen om het te leren.
- 8 Maar de broeders moeten voor ogen houden
boven alles te verlangen
de Geest van de Heer en zijn heilige werking te bezitten,
- 9 steeds tot Hem te bidden met een zuiver hart,
nederig en geduldig te zijn bij vervolging en ziekte
- 10 en hen lief te hebben
die ons vervolgen, verwijten maken en beschuldigen.
Want de Heer zegt:
'Heb je vijanden lief
en bid voor wie je vervolgen of vals beschuldigen. (vgl. Mt 5,44 par.)

⁵⁵ . 'Dit kan het best begrepen worden volgens de woorden van de oudste broeders', schreef Johannes van Wales in 1283. 'Toen zij in het begin van de orde met hun handen werkten en tussen gewone mensen woonden, moesten zij naar hun minister gaan wanneer gevaarlijke verleidingen dreigden of zij de regel niet naar de geest konden onderhouden, dat is: alles volmaakt uitvoeren wat de regel voorschrijft of aanraadt. Nu de broeders echter in kloosters bijeengebracht zijn en gardiaans en custoden als oversten hebben, is het gevaar van verleiding kleiner en de noodzaak om naar de ministers te gaan niet zo groot.' D. Flood, 'John of Wales' Commentary on the Franciscan Rule' in *Franciscan Studies* 60 (2002) 91-138: 125.

- 11 Gelukkig wie vervolging lijden
omwille van de gerechtigheid,
want hun behoort het koninkrijk der hemelen. (Mt 5,10)
- 12 Wie volhardt tot het einde,
die zal gered worden.' (Mt 10,22)

(Hoofdstuk 11) De broeders mogen kloosters van monialen niet binnengaan

- 1 Ik verbied alle broeders streng
verdachte contacten of overleg met een vrouw te hebben
- 2 of kloosters van monialen binnen te gaan,
behalve als hun door de Apostolische Stoel
speciale toestemming is verleend.
- 3 Ook mogen zij geen peetvader zijn
zodat vanwege de vertrouwelijke omgang met de ouders
geen schandaal ontstaat onder of over de broeders.⁵⁶

(Hoofdstuk 12) Onder de Saracenen of andere ongelovigen gaan leven

- 1 Wie ook van de broeders op ingeving van God
onder de Saracenen of andere ongelovigen wil gaan,
vraagt daarvoor toestemming
aan zijn provinciale minister.
- 2 De minister verleent alleen toestemming om te gaan
aan wie hij geschikt vindt om uitgezonden te worden.
- 3 Verder beveel ik de ministers op gehoorzaamheid
om de heer paus een kardinaal van de heilige kerk van Rome te vragen,
die de bestuurder, beschermheer en toezichthouder
van deze broederschap moet zijn,
- 4 opdat wij altijd
onderdanig neerliggend aan de voeten van diezelfde heilige kerk,
standvastig in het katholieke geloof
de armoede, de nederigheid en het heilig evangelie
van onze Heer Jezus Christus onderhouden,
wat wij vast beloofd hebben.

Derhalve is het volstrekt niemand geoorloofd inbreuk te maken op dit document van onze bevestiging of er in vermetele overmoed tegenin te gaan. Mocht iemand dit toch wagen, dan moet hij weten dat hij de gramschap van de almachtige God en van zijn heilige apostelen Petrus en Paulus over zich afroept. Gegeven in het Lateraan, de 29e november [1223], in het achtste jaar van ons pontificaat.

REGEL VOOR DE KLUIZENARIJEN

- 1 Wie als kluizenaars willen leven,

⁵⁶ . Het woord waarmee de regel het peetouderschap verbiedt, *compater*, is de aanduiding voor de relatie van de peetvader met de ouders van de dopeling. Gebruikelijk was om de peetouders uit te zoeken onder de goede vrienden van de ouders, die daarmee huisvrienden werden. Een dergelijke vertrouwelijke omgang paste een monnik of minderbroeder niet. Het gaat hier om een algemene kerkrechtelijke bepaling (Gratianus, De Cons. d.4, c.100, in Friedberg, *Corpus*, I, 1394) die mogelijk op aandringen van de curie is opgenomen.

zijn met drie broeders,
 of hoogstens met vier;
 twee van hen zijn moeder.
 Zij hebben twee zonen of minstens één.
 2 De twee die moeder zijn,
 leiden het leven van Marta
 en de twee zonen leiden het leven van Maria.⁵⁷
 Zij hebben een besloten ruimte,⁵⁸
 waarin ieder zijn plek heeft waarin hij bidt en slaapt.
 3 En direct na zonsondergang
 bidden zij altijd de completen van de dag;
 en zij doen hun best de stilte te bewaren;
 en zij bidden hun getijden;
 en voor de metten staan zij op
 en moeten eerst het koninkrijk van God
 en zijn gerechtigheid zoeken.⁵⁹ (vgl. Mt 6,33)
 4 En zij bidden de priem op het gewone uur
 en na de terts mogen zij de stilte verbreken
 en kunnen zij spreken en naar hun moeders gaan.
 5 En als zij dat willen,
 kunnen zij als kleine armen een aalmoes vragen
 omwille van de liefde van de Heer God.
 6 En daarna bidden zij de sext en de noon;
 en de vespers bidden zij op het gewone uur.
 7 En in de besloten ruimte waarin zij verblijven,
 mogen zij niemand binnenlaten
 en daar mogen zij ook niet eten.
 8 De broeders die moeder zijn,
 doen er alles aan om ver te blijven van alle mensen;
 en op gehoorzaamheid aan hun minister
 schermen zij hun zonen af voor alle mensen,
 zodat niemand met hen kan spreken.
 9 En de zonen mogen alleen spreken met hun moeders
 en met hun minister en custos,
 wanneer die hen met de zegen van de Heer God wil bezoeken.
 10 De zonen nemen nu en dan bij toerbeurt
 de taak van moeder op zich
 zoals zij dat naar omstandigheden willen regelen.
 Al het bovengenoemde trachten zij
 zorgvuldig en met toewijding te onderhouden.

⁵⁷ . De twee zussen Maria en Marta, bekend uit Lc 10,38-42, symboliseren de contemplatieve en actieve levenswijze. Zoals uit het vervolg blijkt, moeten Franciscus' broeders deze rollen om beurten vervullen.

⁵⁸ . Bij de *cellula* waarvan hier sprake is, moet niet gedacht worden aan een veilig beschutte kloostercel, maar aan eenvoudige stenen of lemen hutten of grotten die verspreid over een omheind terrein liggen en vaak een kapel als middelpunt hebben. Deze cellen zijn nog te zien op de Carceri bij Assisi, op Monteluco bij Spoleto, in het Sacro Speco di Sant'Urbano e.d.

⁵⁹ . Deze verwijzing naar de Bergrede maakt duidelijk dat het doel van de kluizenarijen niet de vlucht uit een drukke wereld is, maar het ruimte scheppen voor het mystieke verlangen naar God.

LEVENSMODEL VOOR DE ARME ZUSTERS

- 1 Omdat jullie je op goddelijke ingeving
tot dochter en dienares
van de allerhoogste, meest verheven Koning, de hemelse Vader,
hebben gemaakt
en tot bruid van de Heilige Geest
door te kiezen om te leven
volgens de volmaaktheid van het heilig evangelie,
- 2 wil en beloof ik,
dat ikzelf en mijn broeders,
altijd voor jullie – net als voor hen –
nauwgezette zorg en bijzondere aandacht zullen hebben.

LAATSTE WIL VOOR DE ARME ZUSTERS

- 1 Ik, kleine broeder Franciscus,
wil de levenswijze en de armoede
van onze allerhoogste Heer Jezus Christus
en van zijn allerheiligste moeder volgen
en hierin volharden tot het einde toe.
- 2 En ik vraag u, edele vrouwen,
en raad u aan,
altijd in deze allerheiligste levenswijze
en armoede te blijven leven.
- 3 En hoed u er zeer voor
hiervan door de leer en raad van iemand
in eeuwigheid, hoe dan ook, af te wijken.

GETUIGENIS OVER BROEDER BERNARDUS

De zalige Franciscus legde zijn hand op het hoofd van broeder Bernardus en zegende hem. Daarna zei hij tot een van zijn gezellen:

- 1 Schrijf op wat ik je zeg:
- 2 ‘De eerste broeder die de Heer mij gegeven heeft,
is broeder Bernardus.
Hij heeft als eerste
de volmaaktheid van het heilig evangelie op zich genomen
en haar op een volmaakte wijze uitgevoerd
door al zijn goederen uit te delen aan de armen.⁶⁰
- 3 Om deze en vele andere verdiensten
ben ik verplicht hem meer lief te hebben
dan welke broeder ook van heel de gemeenschap.
- 4 Daarom wil en beveel ik, zoals ik dat kan,
dat ieder die generale minister wordt

⁶⁰ . ‘De volmaaktheid van het heilige evangelie’ beleven is een typerende uitdrukking voor de religieuze bewegingen in Franciscus’ tijd. Zij verwijst naar de vraag van Jezus aan de rijke jongeling: ‘Als je volmaakt wilt zijn, verkoop dan alles wat je bezit en deel het uit aan de armen’ (Mt 19,21, vgl. 1 RegMB 1,2). Franciscus gebruikt de uitdrukking hier en in LevAZ 1.

- hem liefheeft en eerbiedigt zoals mijzelf.
5 Ook alle provinciale ministers
en alle broeders van heel de gemeenschap
moeten met hem omgaan alsof ik het was.’

Broeder Bernardus en de andere broeders die dit zagen, werden hierdoor zeer getroost.

TESTAMENT VAN SIENA

In die dagen kreeg de zalige Franciscus in de cel waar hij die woorden tot heer Bonaventura had gezegd, op een avond veel last van zijn maag en moest hij overgeven. Door de grote krachtinspanning begon hij bloed te spuwen, wat de hele nacht duurde tot in de morgenuren.

Toen zijn gezellen zagen dat hij door de verzwakking en door de ernst van zijn ziekte zo goed als stervende was, zeiden ze hem, diep bedroefd en onder een vloed van tranen: ‘Vader, hoe moet het nu verder met ons? Zegen ons en al uw broeders en geef uw broeders bovendien iets ter herinnering aan uw wil. Wanneer het de Heer behaagd heeft u uit deze wereld te roepen, kunnen uw broeders altijd zeggen en in herinnering houden: “Toen onze vader op sterven lag, heeft hij aan zijn zonen en broeders deze woorden nagelaten.”’

Hij zei toen tot hen: ‘Roep broeder Benedictus van Piratro bij mij.’ Die broeder was een bezonnen en heilig man en al heel lang in de gemeenschap. Hij was priester en celebreeerde nu en dan in die cel voor de zalige Franciscus.⁶¹ Want hoe ziek die ook was, hij wilde altijd, wanneer hij kon, graag devoot de mis horen.

Toen die broeder bij hem gekomen was, zei de zalige Franciscus:

- 1 Schrijf op: zo zegen ik al mijn broeders,
hen die in de gemeenschap zijn
en degenen die tot het einde der tijden zullen komen.

De zalige Franciscus had namelijk de gewoonte, wanneer de broeders op hun kapittels bijeenkwamen, op het einde van ieder kapittel alle aanwezige broeders en alle andere broeders van de gemeenschap te zegenen en hen van hun tekortkomingen vrij te spreken. Dan zegende hij eveneens allen die ooit tot de gemeenschap zouden toetreden. En niet alleen op kapittels, maar ook vaak bij andere gelegenheden zegende hij alle broeders die in de gemeenschap waren of die zouden komen. En de zalige Franciscus zei:

- 2 Omdat ik door de zwakte en de pijn van mijn ziekte
niet in staat ben te spreken,
maak ik kort in deze drie woorden
mijn broeders mijn wil bekend, namelijk:
3 dat zij ten teken van herinnering
aan mijn zegen en mijn testament
elkaar steeds liefhebben;
4 dat zij onze Vrouwe de heilige armoede
steeds liefhebben en in ere houden;
5 en dat zij prelaten en alle geestelijken
van de heilige moeder de Kerk
steeds trouw en onderworpen zijn.

Verder vermaande hij de broeders om zich te hoeden en uit te kijken voor het slechte voorbeeld. Hij vervloekte bovendien allen die door hun verderfelijke voorbeeld de mensen aanleiding geven de gemeenschap, de levenswijze van de broeders, alsook de heilige en goede broeders te honen en er zo oorzaak van zijn dat die broeders zich schamen en ontmoedigd raken.

⁶¹ . Over deze broeder is niets meer bekend dan hier in de tekst te vinden is.

TESTAMENT

- 1 De Heer heeft mij, broeder Franciscus,
op de volgende manier het begin gegeven van een boetvaardig leven:
toen ik in zonden leefde,
leek het me te bitter om melaatsen te zien
- 2 en de Heer zelf heeft mij tussen hen gebracht
en ik heb hun barmhartigheid bewezen.
- 3 En toen ik bij hen wegging,
was wat me bitter leek
voor mij veranderd in zoetheid naar ziel en lichaam;
en ik was er daarna nog een tijdje vol van
en heb de wereld verlaten.
- 4 En de Heer heeft mij
zo'n geloof in kerken gegeven
dat ik eenvoudig bad en zei:
- 5 'Wij aanbidden U, Heer Jezus Christus,
vooral bij al uw kerken die er op de hele wereld zijn
en wij zegenen U,
omdat Gij door uw heilig kruis de wereld verlost hebt.'⁶²
- 6 Daarna gaf en geeft de Heer mij
omwille van hun wijding
zo'n groot geloof in priesters
die zich gedragen volgens de gebruiken
van de heilige kerk van Rome,
dat ik tot hen mijn toevlucht wil nemen,
zelfs als zij mij zouden vervolgen.
- 7 Ook al had ik zo'n grote wijsheid als Salomo
en zou ik arme priesters met hun aardse beslommingen aantreffen,
toch wil ik in de parochies waar zij verblijven,
niet preken buiten hun wil om.
- 8 En hen en alle andere priesters wil ik
respecteren, beminnen en eerbiedigen als mijn heren.
- 9 En ik wil niet op hun zonden letten,
want ik onderscheid Gods Zoon in hen:
zij zijn mijn heren.
- 10 En ik doe dit
omdat ik lichamelijk in deze wereld
van Gods allerhoogste Zoon zelf niets zie
dan zijn allerheiligst lichaam en allerheiligst bloed
dat zij zelf ontvangen
en zij alleen aan anderen toedienen.
- 11 En ik wil boven alles
dat deze allerheiligste geheimen
eerbiedig behandeld, vereerd
en op een kostbare plaats neergelegd worden.
- 12 Ik wil zijn geschreven allerheiligste namen en woorden verzamelen,
overal waar ik ze op een ongeoorloofde plaats vind
en ik vraag dat ze verzameld
en op een passende plaats neergelegd worden.

⁶² . Franciscus ontleent dit gebed aan de liturgie van Goede Vrijdag en Kruisverheffing (14 september), maar voegt er de zinsnede over kerken aan toe.

- 13 Alle theologen en al wie de allerheiligste woorden van God bedienen,
moeten wij eerbiedigen en hoogachten
als mensen die ons geest en leven toedienen. (vgl. Joh 6,63)
- 14 En nadat de Heer mij enkele broeders had gegeven,
toonde niemand mij wat ik moest doen,
maar de Allerhoogste zelf heeft mij geopenbaard
dat ik moest leven
volgens het model van het heilig evangelie.
- 15 En ik heb het met weinig woorden
en eenvoudig laten opschrijven
en de heer paus heeft het voor mij bevestigd.
- 16 En zij die kwamen om **deze** levenswijze aan te nemen,
gaven alles wat zij maar hadden aan de armen
- 17 en **wij** waren tevreden met één habijt,
voor wie wilde van binnen en buiten opgelapt,
met een koord en een onderbroek.
En meer wilden wij niet hebben.
- 18 Wij baden het officie:
de geestelijken zoals andere geestelijken;
de leken baden het onzevader.
En wij kwamen heel graag in kerken.
- 19 En wij waren ongeleerd⁶³ en aan iedereen ondergeschikt.
- 20 En ik werkte met mijn handen
en ik wil werken;
en ik wil beslist dat alle broeders
lichamelijke arbeid verrichten,
die bij onze levenswijze past.
- 21 Wie dat niet kan, moet het leren,
niet uit zucht om arbeidsloon te ontvangen,
maar omwille van het voorbeeld
en om nietdoen uit te bannen.
- 22 En als ons geen arbeidsloon gegeven wordt,
mogen wij onze toevlucht nemen tot de tafel van de Heer⁶⁴
door van deur tot deur een aalmoes te vragen.
- 23 De Heer heeft mij een groet geopenbaard;
wij moeten zeggen: 'De Heer geve je vrede.'
- 24 De broeders moeten er goed voor uitkijken
kerken, armoedige woningen en **al het overige** wat voor hen gebouwd wordt,
te aanvaarden,
behalve als zij er altijd
als vreemdeling en pelgrim te gast zijn (vgl. 1 Pe 2,11)

⁶³ . De broeders noemden zichzelf 'ongeleerd' uit verlangen naar aansluiting met de eenvoudige mensen die niet konden lezen en schrijven en geen aanzien of gezag hadden. In feite waren er onder de eerste broeders geschoolde mensen, maar zij werkten net als de andere broeders met hun handen, zoals het volgende vers aangeeft.

⁶⁴ . De schepping wordt hier voorgesteld als een tafel, bedekt met al Gods goede gaven, waaraan volgens Gods bedoelingen alle mensen zonder onderscheid mogen aanzitten om zo hun rechtmatig aandeel te ontvangen. Als nu mensen in hun toe-eigeningsdrang (Wijs 2) de broeders, zelfs na gedane arbeid, dit recht ontzeggen, dan mogen de broeders deze onrechtvaardigheid rechtzetten 'door van deur tot deur een aalmoes te vragen'. De aalmoes is niet een daad van goedgeefsheid die van de willekeur van de rijken afhangt, maar een vorm van rechtsherstel die Jezus voor de armen verworven heeft (1 RegMB 9,8).

- zoals past bij de heilige armoede
die wij in de regel hebben beloofd.
- 25 Ik beveel alle broeders uitdrukkelijk op gehoorzaamheid
dat zij het, waar zij ook zijn,
niet wagen een vrijbrief bij de Romeinse curie te vragen,
niet zelf en evenmin door een tussenpersoon,
niet voor een kerk en ook niet voor een verblijfplaats,
niet onder het voorwendsel van prediking
en ook niet om fysieke vervolging te voorkomen.⁶⁵
- 26 Maar laat ze naar een andere stad uitwijken
als ze ergens niet ontvangen worden,
om daar met Gods zegen boetvaardig te leven.
- 27 En ik wil beslist gehoorzamen
aan de generale minister van deze broederschap
en aan de gardiaan die hij mij wenst te geven.
- 28 En ik wil zo in zijn handen gevangen zijn
dat ik nergens heen kan gaan en niets kan doen
buiten de gehoorzaamheid en zijn wil om,
want hij is mijn heer.
- 29 En al ben ik maar eenvoudig en ziek,
toch wil ik altijd een geestelijke hebben
die voor mij het officie verricht,
zoals in de regel is bepaald.
- 30 En alle andere broeders zijn verplicht
evenzo hun gardiaan te gehoorzamen
en het officie volgens de regel te verrichten.
- 31 En als men broeders aantreft
die het officie niet volgens de regel verrichten
of het op een andere manier willen doen
of die niet katholiek zijn,⁶⁶
dan zijn alle broeders, waar zij zich ook bevinden,
op gehoorzaamheid verplicht,
overall waar zij zo iemand vinden,
hem te brengen naar de dichtstbijzijnde custos
van de plaats waar zij hem vinden.
- 32 En de custos is op gehoorzaamheid streng verplicht
hem dag en nacht zwaar te bewaken
als een man in boeien,
zodat hij uit zijn handen niet kan ontsnappen
tot hij hem in eigen persoon
in de handen van zijn minister aflevert.
- 33 En de minister is

⁶⁵ . Op het moment dat Franciscus deze tekst dicteerde, hadden de broeders al privileges ontvangen voor de vier genoemde gevallen. Franciscus waarschuwt dat het machtsmiddelen zijn die anderen afgunstig kunnen maken en zo de geloofwaardigheid van de broeders in gevaar brengen.

⁶⁶ . Een van de voornaamste bekommernissen van Franciscus in het Testament is de trouw van zijn medebroeders aan de kerkelijke overheid. Dat blijkt hier bij de zware maatregelen die hij voorstelt als broeders het getijdengebed niet volgens de regels bidden, en zo dadelijk wanneer hij de bedoeling van het Testament formuleert (v. 34). De minderbroeders leken erg op andere religieuze bewegingen die buiten de kerk terecht waren gekomen. Franciscus wilde niet dat zijn orde eenzelfde lot zou ondergaan. Vgl. ook TestSi 5.

- op gehoorzaamheid streng verplicht
hem weg te laten brengen door broeders
die hem dag en nacht kunnen bewaken
als een man in boeien,
tot zij hem afleveren bij de heer van Ostia,
die de heer, beschermheer en toezichthouder
van de hele broederschap is.⁶⁷
- 34 En nu moeten de broeders niet zeggen:
'Dit is een andere regel',
want dit is een herinnering, een waarschuwing,
een aansporing en mijn testament,
dat ik, kleine broeder Franciscus,
voor jullie, mijn gezegende broeders, maak
met de bedoeling dat wij de regel,
die wij de Heer beloofd hebben,
beter onderhouden binnen het katholiek geloof.
- 35 En de generale minister
en alle andere ministers en custoden
is het op gehoorzaamheid verboden
aan deze woorden iets toe te voegen of af te doen.
- 36 En naast de regel
moeten zij dit geschrift altijd bij zich hebben.
- 37 En op alle kapittels die zij houden,
moeten zij wanneer zij de regel lezen
ook deze woorden lezen.
- 38 En al mijn broeders, geestelijken en leken,
beveel ik uitdrukkelijk op gehoorzaamheid
dat zij geen aantekeningen maken
bij de regel of bij deze woorden
in de trant van:
'Dit moet zo verstaan worden.'⁶⁸
- 39 Maar zoals de Heer mij gegeven heeft
de regel en deze woorden
eenvoudig en zuiver te zeggen en te schrijven,
zo moeten jullie ze eenvoudig en **zuiver** zonder interpreteren verstaan
en met heilige daden tot het einde toe onderhouden.
- 40 En al wie dit onderhoudt,
moge in de hemel vervuld worden
door de zegen van de allerhoogste Vader
en op aarde
door de zegen van zijn geliefde Zoon,
samen met de allerheiligste Geest, de helper,
en met alle hemelse machten en alle heiligen.
- 41 En ik, kleine broeder Franciscus, jullie dienaar,
bevestig zoveel ik maar kan

⁶⁷ . Vgl. 1 RegMB 12,3. Vanaf 1220 was dat kardinaal Hugolinus, die in 1227 paus werd onder de naam Gregorius IX.

⁶⁸ . Franciscus verzet zich in v. 38-39 tegen *glossen*, spitsvondige verklaringen en uitzonderingsbepalingen die het zicht op de regel als evangelisch leefmodel verduisteren: hij is niet geschreven om achter een schrijftafel te analyseren, maar om dagelijks in praktijk te brengen.

van binnen en buiten⁶⁹
deze allerheiligste zegen voor jullie.

WIJSHEIDSSPREUKEN

(1. Het lichaam van de Heer)⁷⁰

- 1 De Heer Jezus heeft tot zijn leerlingen gezegd:
'Ik ben de weg, de waarheid en het leven.
Niemand komt tot de Vader behalve door Mij.
- 2 Als jullie Mij ~~leren~~ kennen,
kennen jullie zeker ook mijn Vader;
en van nu af zullen jullie Hem leren kennen
en jullie hebben Hem al gezien.'
- 3 Filippus zegt tot Hem:
'Heer, laat ons de Vader zien en dat is ons genoeg.'
- 4 Jezus zegt tot hem:
'Zolang ben Ik al bij jullie
en jullie hebben Mij nog niet leren kennen?
Filippus, wie Mij ziet, ziet ook mijn Vader.' (vgl. Joh 14,6-9)
- 5 De Vader woont in ontoegankelijk licht (vgl. 1 Tim 6,16)
en God is Geest en niemand heeft God ooit gezien. (vgl. Joh 4,24; 1,18)
- 6 Daarom kan Hij alleen maar in de Geest gezien worden,
want het is de Geest die levend maakt,
het vlees helpt niets. (Joh 6,63)
- 7 Maar ook de Zoon wordt
in zover Hij gelijk is aan de Vader
door niemand op een andere manier gezien
dan de Vader en de Heilige Geest gezien worden.
- 8 Daarom zijn allen veroordeeld
die de Heer Jezus wel in zijn menselijkheid hebben gezien
maar Hem niet in zijn geestelijke gestalte
en goddelijkheid hebben gezien
en niet geloofd hebben
dat Hij waarachtig de Zoon van God is.
- 9 Evenzo zijn ook nu allen veroordeeld
die het sacrament zien,
dat op het altaar door de woorden van de Heer
wordt geheiligd in de gedaante van brood en wijn
door de handen van de priester
en het toch niet zien
naar zijn geestelijke gestalte en goddelijkheid
en niet geloven
dat het waarachtig het allerheiligste lichaam en bloed is
van onze Heer Jezus Christus.
- 10 De Allerhoogste zelf immers getuigt:
'Dit is mijn lichaam en mijn bloed van het nieuwe verbond

⁶⁹ . Franciscus bevestigt de zegen met alles wat hij kan, naar de inwendige en uitwendige kant. De vertaling 'voor jullie die hier binnen zijn en voor de andere broeders die buiten staan' is ook mogelijk.

⁷⁰ . De titels zijn later toegevoegd, maar komen wel al in de oudste handschriften voor.

- [dat voor jullie en voor velen vergoten wordt]⁷¹
11 en: ‘Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt,
bezit eeuwig leven.’ (vgl. Joh 6,54)
12 Daarom is het de Geest van de Heer,
die in zijn gelovigen woont,
Hij is het,
die het allerheiligste lichaam en bloed van de Heer ontvangt.
13 Alle anderen die geen deel hebben aan diezelfde Geest
en zich toch aanmatigen Hem te ontvangen,
eten en drinken hun eigen vonnis. (vgl. 1 Kor 11,29)
14 Daarom, mensenkinderen,
hoelang nog is jullie hart bezwaard? (Ps 4,3)
15 Waarom erkennen jullie de waarheid niet
en geloven jullie niet in de Zoon van God?
16 Zie, dagelijks vernedert Hij zich (Fil 2,8)
zoals Hij ooit van de koningstroon (vgl. W 18,15)
in de schoot van de Maagd is gekomen.
17 Dagelijks komt Hij zelf tot ons
en wordt zichtbaar als een nederige.
18 Dagelijks daalt Hij af uit de schoot van de Vader (Joh 1,18)
op het altaar in de handen van de priester.
19 En zoals Hij zich ooit aan de heilige apostelen
heeft laten zien in een echt lichaam,
zo laat Hij zich ook nu aan ons zien in heilig brood.
20 En zoals zij met de blik van hun lichamelijke
slechts zijn lichaam zagen
en toch geloofden dat Hij God is,
omdat zij met geestelijke ogen schouwden,
21 zo ook moeten wij,
die met lichamelijke ogen brood en wijn zien,
toch zien en vast geloven
dat zijn allerheiligste lichaam en bloed levend en echt is.
22 Op deze wijze is de Heer altijd bij zijn gelovigen,
zoals Hij zelf **gezegd heeft**:
‘Zie, Ik ben bij jullie tot aan de voleinding van de wereld.’⁷² (Mt 28,20)

(2. Het kwaad van de eigen wil)

- 1 De Heer heeft tot Adam gezegd:
‘Eet van iedere boom **in het paradijs**,
maar van de boom van de kennis van goed en kwaad
mag je niet eten.’ (Gn 2,16v)
2 Van iedere boom in het paradijs kon hij eten,
omdat hij niet zondigde,
zolang hij niet tegen de gehoorzaamheid inging.

⁷¹ . De instellingswoorden uit de canon van de mis.

⁷² . Er bestaat een opmerkelijke parallel met de tekst van deze eerste Wijsheidsspreuk: Pseudo-Bernardus (van Cluny?), *Tractatus de corpore Domini*, PL 182, 1149-50. Sommige zinnen komen er woordelijk in voor. De tekst van Bernardus is ouder dan die van Franciscus. Waarschijnlijk is Franciscus echter niet afhankelijk van deze tekst, maar zijn beide afkomstig van een derde, onbekende bron. In vergelijking met de tekst van Bernardus besteedt Franciscus meer aandacht aan de Geest.

3 Maar diegene eet van de boom van de kennis van het goede,
die zijn wil als zijn eigendom beschouwt
en groot gaat op het goede dat de Heer in hem zegt of bewerkt.
4 En zo is door ingeving van de duivel
en overtreding van het gebod
voor hem een vrucht van de kennis van het kwaad ontstaan.
5 Daarom moet hij straf ondergaan.

(3. De volmaakte gehoorzaamheid)

1 De Heer zegt in het evangelie:
‘Wie geen afstand doet van al wat hij bezit,
kan mijn leerling niet zijn’, (Lc 14,33)
2 en: ‘Wie zijn leven wil behouden,
zal het te gronde richten.’ (Lc 9,24)
3 Die mens laat alles achter wat hij bezit
en richt zijn [ziel en] lichaam te gronde,
die zichzelf helemaal prijsgeeft
tot gehoorzaamheid in de handen van zijn overste.
4 Dus wat hij ook doet en zegt,
in het feit dat hij weet
dat het niet tegen diens wil is,
ligt de echte gehoorzaamheid,
zolang het tenminste iets goeds is dat hij doet.⁷³
5 Als een onderdaan ooit ziet
dat bepaalde dingen voor zijn ziel beter en nuttiger zijn
dan wat de overste hem beveelt,
moet hij zijn eigen inzicht bereidwillig aan God opofferen
en trachten metterdaad naar het inzicht van de overste te handelen,
6 want dat is de liefdevolle gehoorzaamheid, (vgl. 1 Pe 1,22)
die recht doet aan God en de naaste.
7 Als de overste een onderdaan echter iets beveelt
wat tegen diens geweten ingaat,
mag hij, zonder te gehoorzamen, toch niet met hem breken.
8 En als hij daarom van sommigen vervolging ondergaat,
moet hij hen omwille van God nog meer liefhebben.
9 Want wie liever vervolging wil ondergaan
dan van zijn broeders gescheiden te worden, (vgl. Rom 8,35)
blijft zeker in de volmaakte gehoorzaamheid,
omdat hij zijn leven geeft voor zijn broeders. (vgl. Joh 15,13)
10 Er zijn immers veel religieuzen⁷⁴
die onder het voorwendsel iets beters te zien
dan wat hun oversten bevelen, achteromkijken
en naar het braaksel van hun eigenwilligheid terugkeren. (vgl. 2 Pe 2,22)
11 Ze zijn moordenaars:
door hun slecht voorbeeld richten ze veel mensen te gronde.

⁷³ . Dit is traditionele leer, vergelijk bijvoorbeeld paus Gregorius de Grote: ‘Door gehoorzaamheid mag nooit iets slechts gebeuren, maar soms moet door gehoorzaamheid iets goeds dat gebeurt, onderbroken worden’ (*Moralia in Job* 35,14,19 in *CCSL* 143B, 1793).

⁷⁴ . Waarschijnlijk sloot dit vers oorspronkelijk aan op vers 6 en zijn de verzen 7-9 later ingevoegd, vgl. Desbonnets, *De l’intuition*, 65.

(4. Niemand mag zich de functie van overste toe-eigenen)

- 1 'Ik ben niet gekomen om gediend te worden,
maar om te dienen', zegt de Heer. (vgl. Mt 20,28)
- 2 Wie over anderen is aangesteld,
mag zich op deze functie evenveel beroemen
als wanneer hij de taak kreeg
om de voeten van de broeders te wassen.
- 3 En naarmate hij zich meer opwindt
over de ontheffing uit deze functie
dan uit die van voetenwasser,
in die mate let hij op de beurs
tot gevaar van zijn ziel. (vgl. Joh 12,6)

(5. Niemand mag pochen op zichzelf, maar laat ieder roemen op het kruis van de Heer)

- 1 Houd voor ogen, jij mens,
op welke verheven hoogte de Heer God je geplaatst heeft.
Hij heeft jou geschapen en gevormd:
je lichaam naar het beeld van zijn geliefde Zoon
en je geest naar diens gelijkenis. (vgl. Gn 1,26)
- 2 Alle schepselen onder de hemel
dienen, erkennen en gehoorzamen
hun Schepper naar hun eigen aard beter dan jij.
- 3 Bovendien hebben niet de demonen Hem gekruisigd,
maar jij hebt Hem gekruisigd, samen met hen.
En je kruisigt Hem nog steeds (vgl. Heb 6,6)
door genoeg te vinden in ondeugden en zonden.
- 4 Hoe kun je dan nog roemen?
- 5 Want, zelfs al was je nog zo scherpzinnig en wijs
dat je alle kennis had, (vgl. 1 Kor 13,2)
alle soorten talen kon verstaan (vgl. 1 Kor 12,28)
en scherpzinnig alle hemelse dingen wist te doorgronden,
dan nog kun je op dit alles niet roemen.
- 6 Eén demon heeft immers ooit over de hemelse dingen
meer geweten en weet nu nog over de aardse dingen meer
dan alle mensen samen,
zelfs als er iemand is die bijzondere kennis
van de hoogste wijsheid van de Heer heeft ontvangen.
- 7 Zo ook: al was je mooier en rijker dan alle anderen
of deed je wonderen door demonen op de vlucht te jagen,
toch is dit alles in strijd met je aard en hoort niet bij jou.
Daarop kun je dus niet roemen.
- 8 Wij kunnen alleen roemen op onze zwakheden (vgl. 2 Kor 12,5)
en iedere dag het heilig kruis dragen van onze heer Jezus Christus. (vgl. Lc 14,27)

(6. Het volgen van de Heer)

- 1 Broeders, laten wij allemaal de goede herder voor ogen houden,
die het lijden aan het kruis heeft doorstaan
om zijn schapen te redden. (vgl. Joh 10,11.15)

- 2 De schapen van de Heer zijn Hem gevolgd (vgl. Joh 10,4.27v)
in verdrukking en vervolging, in hoon en honger,
in ziekte en beproeving en dergelijke meer. (vgl. 1 Pe 2,19-25)
Daarvoor hebben zij van de Heer het eeuwig leven gekregen.
- 3 Daarom moeten wij, dienaren van God,
ons ten zeerste schamen,
dat wij voor de daden die de heiligen hebben gedaan,
roem en eer willen ontvangen
door ze voor te lezen en erover te preken.⁷⁵

(7. Kennen moet leiden tot doen)

- 1 De apostel zegt: ‘De letter doodt, maar de Geest maakt levend.’ (2 Kor 3,6)
- 2 Dood door de letter zijn zij
die slechts de woorden willen kennen
om tussen de mensen als wijzer te kunnen doorgaan
en grote rijkdom te verwerven,
die ze dan uitdelen aan hun verwanten en vrienden.
- 3 En dood door de letter zijn die religieuzen
die de Geest van de Heilige Schrift niet willen volgen,
maar er vooral op uit zijn
alleen maar de woorden ervan te kennen
en aan anderen uit te leggen.
- 4 Levend gemaakt door de Geest van de Heilige Schrift zijn zij
die iedere letter die ze kennen of willen kennen,
niet aan zichzelf toeschrijven,
maar deze door woord en voorbeeld
aan de allerhoogste Heer God teruggeven,
van wie al het goede is.⁷⁶

(8. De zonde van jaloezie vermijden)

- 1 De apostel zegt: ‘Niemand kan zeggen: Jezus is de Heer,
behalve door de Heilige Geest’, (1 Kor 12,3)
- 2 en: ‘Niemand is er die het goede doet, zelfs niet één.’ (Rom 3,12)
- 3 Wie dus jaloers is op zijn broeder
om het goede dat de Heer in hem zegt en doet,
maakt zich schuldig aan godslastering,
want hij is jaloers op de Allerhoogste zelf,
die al het goede zegt en doet.

⁷⁵ . Noot in de *Geschriften*: ‘De meeste handschriften voegen de laatste vier woorden toe, die bij Eßer ontbreken.’ Paolazzi’s editie heeft deze woorden wel.

⁷⁶ . Franciscus maakt in deze en andere spreuken gebruik van de monnikentraditie. Zo zegt Bernardus van Clairvaux in een van zijn preken: ‘Er zijn mensen die alleen maar willen weten om het weten, en dat is kwalijke nieuwsgierigheid. Er zijn mensen die willen weten om zelf bekend te worden, en dat is kwalijke inbeelding. Er zijn mensen die willen weten om hun kennis te verkopen, bijvoorbeeld voor geld of de eer, en dat is kwalijk gebedel. Maar er zijn ook mensen die willen weten om anderen op te bouwen, en dat is liefde. En er zijn er die willen weten om zelf opgebouwd te worden, en dat is wijsheid’ (Preken over het Hooglied 26,3, *PL* 183, 968).

(9. De liefde)

- 1 De Heer zegt: ‘Heb je vijanden lief,
doe wel aan wie je haten
en bid voor wie je vervolgen of vals beschuldigen.’ (Mt 5,44 par.)
- 2 Hij heeft zijn vijand echt lief,
die zich door het onrecht dat die hem aandoet,
niet gekrenkt acht,
- 3 maar omwille van de liefde van God
brandende pijn voelt over de zonde van diens ziel
- 4 en hem met daden zijn liefde **betuigt**.

(10. De beteugeling van het lichaam)

- 1 Veel mensen die zondigen of onrecht ondergaan,
geven vaak de vijand of de naaste de schuld.⁷⁷
- 2 Maar dat is niet zo:
iedereen heeft de vijand in zijn eigen macht,
de zelfzucht namelijk, de bron van zonde.
- 3 Gelukkig daarom de dienaar (Mt 24,46)
die zo’n vijand,
die in zijn macht is overgeleverd,
altijd gevangen houdt
en als een wijs mens goed voor hem uitkijkt.
- 4 Zolang hij dat doet,
kan geen andere vijand, zichtbaar of onzichtbaar, hem schaden.⁷⁸

(11. Niemand mag zich door het kwaad van een ander laten verleiden)

- 1 Een dienaar van God
mag alleen van de zonde een afkeer hebben.
- 2 Hoe iemand ook zondigt,
als een dienaar van God zich daarom opwindt en kwaad wordt
– wat niet uit liefde voortkomt –
dan vergaart hij zich een kapitaal aan schuld. (vgl. Rom 2,5)
- 3 Die dienaar van God die niet kwaad wordt
en zich nergens over opwindt, leeft echt zonder eigendom.
- 4 **En hij is** gelukkig **want hij houdt** niets voor zichzelf achter
en **geeft** aan de keizer terug wat van de keizer is,
en aan God, wat van God is. (Mt 22,21)

(12. Het herkennen van de Geest van de Heer)

- 1 Hieraan kun je een dienaar van God herkennen,

⁷⁷ . In het eerste vers worden twee problemen gesteld: de schuld van de fouten die iemand zelf maakt en de schuld van onrecht dat anderen hem aandoen. Alleen het eerste probleem wordt behandeld, terwijl het tweede al in Wijs 9 aan bod kwam. Kennelijk is er bij de ordening van de spreuken een onregelmatigheid opgetreden.

⁷⁸ . Franciscus gebruikt ook hier de traditionele monnikenwijsheid. Zo zegt Johannes Cassianus in zijn *Instellingen, leven en streven van de monniken*: ‘We moeten de vijand van buitenaf niet vrezen. In onszelf ligt de vijand besloten en hij voert dagelijks oorlog in ons’ (par. 5,21, uitgave Bonheiden 1984, blz. 106). Vergelijk ook 2 Cel 122 en 134.

- of hij namelijk deel heeft aan de Geest van de Heer:
2 zijn zelfzucht, die altijd tegengesteld is aan al het goede,
verheft zich niet op het goede dat de Heer door hem bewerkt,
3 maar hij houdt zich eerder in eigen ogen voor waardeloos
en acht zich de mindere van alle andere mensen.

(13. Het geduld)

- ~~Gelukkig wie vredelievend zijn,
want zij zullen kinderen van God genoemd worden. (Mt 5,9)~~
1 Een dienaar van God kan niet weten
hoeveel geduld en nederigheid hij in zich heeft,
zolang aan zijn wensen voldaan wordt.
2 Maar als het ogenblik komt
dat wie aan zijn wensen moesten voldoen,
hem het tegendeel aandoen,
zoveel geduld en nederigheid als hij dan heeft,
zoveel heeft hij en meer niet.

(14. De armoede van geest)

- 1 Gelukkig wie arm van geest zijn,
want hun behoort het koninkrijk der hemelen. (Mt 5,3)
2 Veel mensen leggen zich toe
op gebeden en liturgische diensten
en doen hun lichaam veel verstervingen en kwellingen aan,
3 maar zij zijn meteen geërgerd en opgewonden
over een enkel woord dat een belediging van hun ego lijkt,
of over iets dat hun afgenomen wordt.
4 Zij zijn geen armen van geest.
Wie echt arm van geest is,
kiest niet voor zichzelf
en heeft lief wie hem op de wang slaat. (vgl. Mt 5,39)

(15. De vrede)

- 1 Gelukkig wie vredelievend zijn,
want zij zullen kinderen van God genoemd worden. (Mt 5,9)
2 Zij zijn echt vredelievend
die bij alles wat zij in deze wereld te lijden hebben,
omwille van de liefde van onze Heer Jezus Christus
in gemoed en lichaam de vrede bewaren.

(16. De zuiverheid van hart)

- 1 Gelukkig wie zuiver van hart zijn,
want zij zullen God zien. (Mt 5,8)
2 Zij zijn echt zuiver van hart
die het aardse verachten,
het hemelse zoeken
en niet ophouden de levende en ware Heer God

altijd te aanbidden en te zien met een zuiver hart en gemoed.⁷⁹

(17. De nederige dienaar van God)

- 1 Gelukkig die dienaar
die zich op het goede
dat de Heer zegt en bewerkt door hemzelf,
niet méér verheft
dan op wat Hij zegt en bewerkt door een ander.
- 2 Die mens zondigt
die liever van zijn naaste wil ontvangen,
dan dat hij van zichzelf aan de Heer God wil geven.

(18. Het medelijden met de naaste)

- 1 Gelukkig de mens
die zijn naaste in diens broosheid draagt,
zoals hij door hem gedragen wil worden,
als hij in een soortgelijke situatie verkeert. (vgl. Rom 15,1v)
- 2 Gelukkig de dienaar
die al het goede aan de Heer God teruggeeft.
Wie iets voor zichzelf achterhoudt,
verbergt in zich het geld van de Heer zijn God
en wat hij dacht te hebben, zal hem worden afgenomen. (vgl. Mt 25,18.29)

(19. De nederige dienaar van God)

- 1 Gelukkig de dienaar die zich niet beter vindt,
wanneer de mensen hem prijzen en verheffen,
dan wanneer ze hem waardeloos, eenvoudig en verachtelijk vinden.
- 2 Want zoveel als een mens is in de ogen van God,
zoveel is hij en meer niet.
- 3 Wee de religieus die door anderen hoog geplaast werd
en uit eigen wil niet wenst af te treden.
- 4 En gelukkig de dienaar
die niet uit eigen wil hoog geplaast wordt
en er altijd naar verlangt onder de voeten van anderen te zijn.

(20. Een goede en een ijdele religieus)⁸⁰

- 1 Gelukkig de religieus
die alleen maar geluk en blijdschap vindt
in de allerheiligste woorden en werken van de Heer
en daarmee vreugdevol en blij
de mensen tot Gods liefde brengt.
- 3 Wee de religieus
die behagen schept in lege en loze woorden

⁷⁹ . 'Het aardse verachten en het hemelse zoeken' is een vaste uitdrukking die Franciscus aan de liturgie ontleend heeft, vgl. ook Kol 3,2. Het accent ligt bij deze uitdrukking meer op de positieve dan op de negatieve kant.

⁸⁰ . Paolazzi verandert deze titel in 'De religieus die blij is in de Heer en de ijdele religieus'.

en daarmee de mensen aan het lachen brengt.⁸¹

(21. De zelfingenomen en praatgrage religieus)

- 1 Gelukkig de dienaar die, als hij spreekt,
niet al het zijne bekend maakt met het oog op loon
en niet haastig is met zijn woorden, (Spr 29,20)
maar wijs afweegt wat hij moet zeggen en antwoorden.
- 2 Wee de religieus
die het goede dat de Heer hem laat zien,
niet in zijn hart bewaart (vgl. Lc 2,19.51)
en niet door daden aan anderen laat zien,
maar liever door woorden
aan de mensen wil laten zien met het oog op loon.
- 3 Hij ontvangt zijn loon (vgl. Mt 6,2)
en de toehoorders plukken weinig vruchten van zijn woorden.

(22. De terechtwijzing)

- 1 Gelukkig de dienaar
die een waarschuwing, beschuldiging of berisping
even geduldig aanvaardt van een ander
als van zichzelf.
- 2 Gelukkig de dienaar
die zich van harte neerlegt bij een berisping,
beschaamd gehoorzaamt, nederig schuld bekent
en het graag weer goedmaakt.
- 3 Gelukkig de dienaar
die zich niet meteen verontschuldigt
en nederig de schande en berisping aanvaardt
voor een zonde waaraan hij geen schuld heeft.

(23. De nederigheid)

- 1 Gelukkig de dienaar
die even nederig blijkt te midden van zijn ondergeschikten,
als wanneer hij te midden van zijn heren zou zijn.
- 2 Gelukkig de dienaar
die zich permanent onder de roede van de terechtwijzing stelt.
- 3 Trouw is de dienaar **en verstandig**
die bij al zijn fouten
niet talmt om boete te doen.⁸²
innerlijk door berouw
en uiterlijk door belijdenis en daadwerkelijke voldoening.

⁸¹ . Vergelijk de regel van Benedictus, 4,54 en 7,59. Franciscus is, getrouw aan de religieuze traditie, niet bang voor humor. Hij hekelt hier oppervlakkige vrolijkheid.

⁸² . Noot in de *Geschriften*: 'In de tekstoverlevering van deze Wijsheidsspreuk zit een onoplosbaar probleem. *Punire*, anderen straffen, hebben we vertaald alsof er *poenitere*, boete doen, stond.' Paolazzi leest inderdaad *poenitere*.

(24. De echte liefde)

Gelukkig de dienaar
die zijn broeder evenveel liefheeft
wanneer die ziek is en hem dus niets kan terugdoen,
als wanneer die gezond is en hem wel iets kan terugdoen.

(25. De echte liefde)

Gelukkig de dienaar
die zijn broeder evenveel liefheeft en respecteert,
wanneer deze ver weg is,
als wanneer hij bij hem is,
en die **over hen** niets achter zijn rug zegt,
wat hij niet met liefde in diens bijzijn kan zeggen.

(26. Dienaren van God moeten eerbied hebben voor de geestelijken)

- 1 Gelukkig de dienaar **van God**
die het geloof bewaart in de geestelijken
die correct leven volgens de gebruiken van de **heilige** kerk van Rome.
- 2 En wee degene die hen veracht.
Ook al zijn zij zondaars,
toch mag niemand over hen een oordeel vellen,
want het recht daartoe behoudt de Heer alleen zichzelf voor.
- 3 Zij bedienen het allerheiligst lichaam en bloed
van onze Heer Jezus Christus;
zij ontvangen het zelf en zij alleen reiken het aan anderen uit.
- 4 Des te hoger deze bediening,
des te zwaarder is de zonde tegen hen,
zwaarder zelfs
dan een zonde tegen alle andere mensen van deze wereld.

(27. De deugd die de ondeugd verdrijft)

- 1 Waar liefde is en wijsheid,
daar is geen vrees en geen onwetendheid. (vgl. 1 Joh 4,18)
- 2 Waar geduld is en nederigheid,
daar is geen kwaadheid en geen opwinding.
- 3 Waar armoede is met vreugde,
daar is geen hebzucht en geen gierigheid.
- 4 Waar rust is en bezinning,
daar is geen bezorgdheid en geen ronddolen.
- 5 Waar de vrees van de Heer is
om zijn hof te bewaken,⁸³ (vgl. Lc 11,21)
daar kan de vijand geen plaats vinden om binnen te dringen.
- 6 Waar barmhartigheid is en onderscheiding,
daar is geen veeleisendheid en geen verharding.⁸⁴

⁸³ . Het gaat hier niet om de angst voor de Heer, maar om de vrees van de Heer dat de vijand zijn erf (de mens) binnendringt.

⁸⁴ . Veeleisendheid (*superfluitas*) betekent in de rechtstaal een overdreven eis stellen zonder rechtsgrond. Het woord wordt in deze betekenis ook gebruikt in Benedictus' regel 36,4 en 61,2.

(28. Het verbergen van het goede om het niet te gronde te richten)

- 1 Gelukkig de dienaar die het goede
dat de Heer hem laat zien,
verzamelt als een schat in de hemel (vgl. Mt 6,20)
en er niet op uit is
het aan de mensen bekend te maken met het oog op loon,
- 2 want de Allerhoogste zelf
zal diens werken bekendmaken aan wie Hij wil.
- 3 Gelukkig de dienaar
die de geheimen van de Heer in zijn hart behoedt.

ECHE VREUGDE

- 1 *[Broeder Leonardus] heeft bij het kerkje van de Heilige Maria verteld dat de zalige Franciscus
daar broeder Leo eens riep en zei: 'Broeder Leo, schrijf op.'*
- 2 *Die antwoordde: 'Ik sta klaar.'*
- 3 *'Schrijf op,' zei hij, 'wat de echte vreugde is.*
- 4 Er komt een bode melden
dat alle professoren van Parijs tot de orde zijn toegetreden.
Schrijf op, dat is geen echte vreugde.
- 5 Hetzelfde zegt hij van alle prelaten van over de Alpen,
van alle aartsbisschoppen en bisschoppen,
van de koning van Frankrijk en de koning van Engeland.
Schrijf op, dat is geen echte vreugde.
- 6 Ook vertelt hij dat mijn broeders naar de ongelovigen zijn gegaan
en ze allemaal tot het geloof hebben bekeerd.
Ook dat ik zo'n grote genade van God heb gekregen,
dat ik zieken genees en veel wonderen doe.
Ik zeg je dat in dat alles de echte vreugde niet bestaat.
- 7 Wat is de echte vreugde dan wel?
- 8 Ik keer terug uit Perugia en kom hier midden in de nacht aan.
Het is winter.
Het is modderig en zo koud
dat er onder aan mijn habijt ijspegels komen,
die steeds tegen mijn benen slaan
en er bloed uit die wonden komt.
- 9 Door en door koud, vol modder en ijs kom ik bij de poort aan.
Na lang kloppen en roepen
komt er een broeder die vraagt:
"Wie is daar?"
Ik antwoord: "Broeder Franciscus."
- 10 Hij zegt:
"Ga weg, dit is toch geen uur om aan te komen.
Je komt er niet in."
- 11 Ik dring aan en opnieuw antwoordt hij:
"Ga weg, je bent maar simpel,
je hebt niet geleerd.
En laat je hier nooit meer zien!

- We zijn al met zoveel en van een ander niveau.
We hebben je niet nodig.”
- 12 Ik ga opnieuw voor de poort staan en zeg:
“Ter liefde Gods, wilt u mij deze nacht dan opnemen?”
- 13 Maar hij antwoordt: “Dat doe ik niet!
- 14 Ga maar naar de kruisdragers⁸⁵ en vraag het daar maar.”
- 15 Ik zeg je, als ik dan mijn geduld bewaar en niet kwaad word,
dat daarin de echte vreugde, de echte deugd
en het heil van de ziel bestaat.’

⁸⁵ . Er lag voor de poorten van Assisi een hospitaal voor melaatsen dat door kruisdragers, een religieuze orde, verzorgd werd. Vgl. Freeman, *Umbrië*, 90-91.

BRIEVEN

BRIEF AAN DE GELOVIGEN, eerste redactie

~~Dit zijn woorden van leven en heil.~~

~~Wie ze leest en doet~~

~~vindt het leven en ontvangt heil van de Heer. (Spr 8,35)~~

(Hoofdstuk 1) Zij die boetvaardig leven

- 1 In de naam van de Heer.
Allen die de Heer liefhebben
met heel hun hart,
met heel hun ziel en verstand,
met heel hun kracht
en hun naaste liefhebben als zichzelf, (Mt 22,37.39 par.)
- 2 die hun lichaam haten met zijn fouten en zonden,
- 3 het lichaam en bloed
van onze Heer Jezus Christus ontvangen
- 4 en waardige vruchten van boetvaardigheid voortbrengen: (Lc 3,8)
- 5 o, hoe gelukkig en gezegend zijn de mannen en vrouwen
die zo handelen en erin volharden,
- 6 want op hen zal de Geest van de Heer rusten; (vgl. Js 11,2)
Hij zal bij hen zijn intrek nemen en zijn verblijf vestigen. (Joh 14,23)
- 7 Zij zijn kinderen van de hemelse Vader, (vgl. Mt 5,45)
wiens werken zij doen.
En zij zijn bruid, broeder en moeder
van onze Heer Jezus Christus. (vgl. Mt 12,50)
- 8 Bruid zijn wij,
wanneer de getrouwe ziel
door de Heilige Geest
met onze Heer Jezus Christus verbonden wordt.
- 9 ~~Zijn~~ broeder zijn wij ~~voor Hem~~
wanneer wij de wil doen van de Vader die in de hemel is; (Mt 12,50)
- 10 moeder, wanneer wij Hem
in ons hart en lichaam dragen (vgl. 1 Kor 6,20)
door de goddelijke liefde
en een zuiver en oprecht geweten
en Hem baren door heilige daden
die een lichtend voorbeeld moeten zijn voor anderen. (vgl. Mt 5,16)
- 11 O, hoe eervol is het, heilig en groot,
in de hemel een Vader te hebben.
- 12 O, hoe heilig, troostrijk, mooi en bewonderenswaardig is het
zo'n bruidegom te hebben.
- 13 O, hoe heilig en hoe lieflijk,
welgevallig, nederig, vreedzaam, zoet,
beminnelijk en boven alles begerenswaardig is het
zo'n broer en zo'n zoon te hebben:
onze Heer Jezus Christus
die zijn leven heeft gegeven voor zijn schapen (vgl. Joh 10,15)
en tot de Vader heeft gebeden:
- 14 'Heilige Vader, bewaar in uw naam

- hen die Gij Mij in de wereld gegeven hebt;
 zij waren van U en Gij hebt ze Mij gegeven.
 15 En de woorden die Gij Mij gegeven hebt,
 heb Ik hun gegeven
 en zij hebben aanvaard en echt geloofd
 dat Ik van U ben uitgegaan
 en zij hebben erkend dat Gij Mij gezonden hebt.
 16 Ik bid voor hen en niet voor de wereld.
 17 Zegen en heilig hen
 en voor hen heilig Ik Mijzelf.
 18 Ik bid niet alleen voor hen,
 maar ook voor wie
 door hun woord in Mij zullen geloven,
 opdat zij geheiligd mogen worden tot eenheid
 zoals ook Wij.
 19 En Ik verlang, Vader, dat waar Ik ben,
 zij ook bij Mij zijn,
 opdat zij mijn heerlijkheid zien
 in uw rijk. ' Amen. (vgl. Joh 17,6-24)

(Hoofdstuk 2) Zij die niet boetvaardig leven

- 1 Maar alle mannen en vrouwen die niet in boetvaardigheid leven
 2 en het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus niet ontvangen
 3 en fouten en zonden begaan,
 die de slechte begeerte en de slechte verlangens
 van hun zelfzucht achternalopen,
 4 die niet onderhouden wat zij de Heer beloofd hebben
 5 en slaaf zijn van de uiterlijke wereld
 door zelfzuchtige verlangens,
 door de beslommeringen van de wereld
 en de zorgen van dit leven,
 6 ~~zijn gevangenen van~~ bedrogen door de duivel.
 Zij zijn zijn kinderen (1 Joh 3,10)
 en doen zijn werken. (vgl. Joh 8,41.44)
 7 Zij zijn blind,
 want zij zien het ware licht niet:
 onze Heer Jezus Christus.
 8 Zij hebben niet de geestelijke wijsheid,
 omdat zij de Zoon van God niet hebben
 die de ware wijsheid van de Vader is.
 9 Van hen wordt gezegd:
 'Hun wijsheid is verzwolgen' (Ps 107,27)
 en 'Vervloekt wie afwijken van uw geboden.' (Ps 119,21)
 10 Zij zien en herkennen, weten en doen het kwade
 en richten zichzelf welbewust te gronde.
 11 Zie, blinden, jullie zijn bedrogen
 door jullie vijanden,
 de zelfzucht, de wereld en de duivel;⁸⁶

⁸⁶ . Franciscus noemt hier de drie traditionele vijanden van het goede: de drang om alleen maar aan zichzelf te denken, de verleidingen in iemands leefwereld die dit stimuleren en die mede bepaald worden

- want het is zoet voor de egoïst om zonde te doen
en bitter om God te dienen;
- 12 alle fouten en zonden
gaan immers uit van het hart van de mens
en komen eruit voort,
zoals de Heer zegt in het evangelie. (vgl. Mc 7,21)
- 13 Niets hebben jullie in deze wereld
en niets in de toekomstige.
- 14 En jullie denken de ijdelheden van deze wereld
lang te zullen bezitten,
maar jullie zijn bedrogen,
want de dag en het uur zullen komen
waarop jullie niet bedacht zijn,
die jullie niet kennen en niet willen kennen. (vgl. Mt 25,13)
Het lichaam wordt ziek, de dood komt naderbij
en zo sterft het een bittere dood.
- 15 En waar, wanneer of hoe dan ook
een mens in doodzonde sterft
zonder boete te doen en het goed te maken
– hij kan het wel, maar doet het niet –
de duivel rukt zijn ziel weg uit zijn lichaam
onder een benauwdheid en kweuling, zo groot
dat niemand ze kan bevatten
behalve wie ze ondergaat.
- 16 En alle talenten, macht, kennis en wijsheid,
die zij meenden te hebben,
worden hun afgenomen. (Mc 4,25; Lc 8,18)
- 17 En aan familie en vrienden laten zij hun bezit na;
die nemen en verdelen het en zeggen daarna:
‘Vervloekt zij zijn ziel,
want hij had ons wel meer kunnen geven
en meer kunnen verwerven dan hij heeft gedaan.’
- 18 De wormen eten het lichaam op
en zo verliezen zij in dit korte leven lichaam en ziel.
Zij gaan naar de hel,
waar zij zonder einde worden gefolterd.
- 19 Aan allen die deze brief krijgen,
vragen we in de liefde die God is, (vgl. 1 Joh 4,16)
deze welriekende woorden
van onze Heer Jezus Christus
met goddelijke liefde welwillend te ontvangen.
- 20 En wie niet kunnen lezen, moeten ze vaak laten voorlezen.
- 21 En zij moeten deze woorden bij zich houden
en door heilige daden tot het einde toe onderhouden
want zij zijn geest en leven. (Joh 6,63)
- 22 En wie dit niet doen,
moeten op de dag van het oordeel verantwoording afleggen
voor de rechterstoel van onze Heer Jezus Christus. (vgl. Mt 12,36)

door de structuren van iemands omgeving, en de eeuwige tegenstrever die dit alles op afstand dirigeert.

BRIEF AAN DE GELOVIGEN, tweede redactie

- 1 In de naam van de Heer,
van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.
Aan alle christenen,
religieuzen, geestelijken en leken,
mannen en vrouwen,
aan allen die overal ter wereld wonen,
betuigt broeder Franciscus, hun dienaar en ondergeschikte,
eerbiedige hulde
en wenst hun de echte vrede uit de hemel
en oprechte liefde in de Heer.
- 2 Omdat ik de dienaar ben van allen, (vgl. Mc 10,44)
ben ik verplicht allen te dienen
en hun de welriekende woorden van mijn Heer toe te dienen. (vgl. 2 Kor 2,14)
- 3 Beseffend dat ik vanwege ziekte en de zwakheid van mijn lichaam
niet ieder persoonlijk kan bezoeken,
heb ik besloten door deze brief en door boden
de woorden van onze Heer Jezus Christus,
die het Woord van de Vader is,
en de woorden van de Heilige Geest,
die geest en leven zijn, (Joh 6,63)
aan u door te geven.
- 4 Dat Woord van de Vader,
zo waardig, zo heilig en roemrijk,
heeft de allerhoogste Vader
door zijn heilige engel Gabriël vanuit de hemel
in de schoot van de heilige en roemrijke maagd Maria gezonden.
Uit haar schoot heeft Hij
echt het vlees van onze menselijke broosheid ontvangen.
- 5 Al was Hij rijk, (vgl. 2 Kor 8,9)
toch wilde Hij boven alles
in deze wereld de armoede kiezen,
Hijzelf en de allerzaligste Maagd, zijn moeder.
- 6 En toen zijn lijden ophanden was,
vierde Hij het paasmaal met zijn leerlingen.
Hij nam het brood, bracht dank,
zegende en brak het met de woorden:
'Neem en eet, dit is mijn lichaam.'
- 7 Ook nam Hij de kelk en zei:
'Dit is mijn bloed van het nieuwe verbond,
dat voor u en voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden.'⁸⁷
- 8 Daarna bad Hij tot de Vader met de woorden:
'Vader, als het mogelijk is,
laat deze kelk aan Mij voorbijgaan.'⁸⁸
- 9 En zijn zweet werd als druppels bloed

⁸⁷ . Franciscus citeert voornamelijk uit de liturgie (de instellingswoorden uit de canon van de mis), maar grijpt ook rechtstreeks terug op de evangeliën, met name Mt 26,26-28.

⁸⁸ . Ontleend aan de Witte-Donderdagliturgie: de eerste responsorie van de metten van die dag, vgl. Lc 22,42.

- die op de grond vielen. (Lc 22,44)
- 10 Hij legde echter zijn wil in de wil van de Vader met de woorden:
‘Vader, uw wil geschiede;
niet zoals Ik wil, maar zoals Gij wilt.’ (Mt 26,42.39)
- 11 En dit was de wil van de Vader:
dat zijn gezegende en roemrijke Zoon,
die Hij ons gegeven heeft en die voor ons geboren werd,
zichzelf door zijn eigen bloed
als offergave op het altaar van het kruis aanbood,
12 niet voor zichzelf door wie alles gemaakt is, (vgl. Joh 1,3)
maar om onze zonden.
- 13 Zo liet Hij ons een voorbeeld na,
opdat wij zijn voetstappen zouden volgen. (vgl. 1 Pe 2,21)
- 14 En Hij wil dat wij allen door Hem gered worden (vgl. 1 Tim 2,4)
en Hem ontvangen met een zuiver hart en een kuis lichaam.
- 15 Toch zijn er weinig mensen
die Hem willen ontvangen en door Hem gered willen worden,
al is zijn juk zacht en zijn last licht. (vgl. Mt 11,30)
- 16 Wie niet willen proeven hoe zoet de Heer is (Ps 34,9)
en de duisternis meer liefhebben dan het licht
omdat zij de geboden van God niet willen onderhouden,
zijn vervloekt.
- 17 Over hen zegt de profeet:
‘Vervloekt wie afwijken van uw geboden.’ (Ps 119,21)
- 18 Maar, o hoe gelukkig en gezegend zijn zij
die God liefhebben en doen wat de Heer zelf zegt in het evangelie:
‘U zult de Heer uw God liefhebben
met heel uw hart en heel uw verstand
en uw naaste als uzelf.’ (Mt 22,37.39 par.)
- 19 Laten wij daarom God liefhebben
en Hem aanbidden met een zuiver hart en een zuiver verstand,
~~want~~ **want** zoals Hij die dit boven alles verlangt, zelf gezegd heeft:
‘De ware aanbidders zullen de Vader aanbidden
in geest en waarheid.’ (Joh 4,23)
- 20 Allen immers die Hem aanbidden,
moeten Hem aanbidden in de Geest van waarheid. (Joh 14,17; 15,26)
- 21 En laten wij dag en nacht lofzangen en gebeden tot Hem richten
en zeggen: ‘Onze Vader die in de hemel zijt’,
want wij moeten altijd bidden zonder ophouden. (Lc 18,1)
- 22 Ook moeten wij een priester al onze zonden belijden.
En laten wij van hem het lichaam en bloed
van onze Heer Jezus Christus ontvangen,
23 **want** wie zijn vlees niet eet en zijn bloed niet drinkt, (Joh 6,55.57)
kan het koninkrijk van God niet binnengaan. (Joh 3,5)
- 24 Hij dient het wel waardig te eten en te drinken,
want wie het onwaardig ontvangt,
eet en drinkt zijn eigen vonnis
omdat hij het lichaam van de Heer niet onderkent, (1 Kor 11,29)
dat is: geen onderscheid maakt.⁸⁹

⁸⁹ . Ontleend aan de zogeheten *glossa interlinearis*, de standaardbijbeluitleg in de Middeleeuwen, bij 1 Kor 11,29.

25 Laten wij bovendien
waardige vruchten van boetvaardigheid voortbrengen (Lc 3,8)

26 en onze naasten liefhebben als onszelf. (Mt 22,39)

27 En als iemand hen niet wil beminnen als zichzelf,
laat hij hun dan tenminste geen kwaad toebrengen,
maar goed doen.

28 Laten zij die de macht hebben ontvangen
om over anderen te oordelen,
met barmhartigheid rechtspreken,
zoals zij zelf barmhartigheid van de Heer willen ontvangen.

29 Want onbarmhartig zal het oordeel zijn
voor hen die niet barmhartig zijn geweest. (Jak 2,13)

30 Laten wij daarom liefdevol en nederig zijn;
en laten wij aalmoezen geven,
want die wassen de zondesmetten van de ziel af. (vgl. Tob 4,11; 12,9)

31 De mensen verliezen immers alles wat zij in deze wereld achterlaten;
maar de liefdevolle barmhartigheid en de aalmoezen
die zij gegeven hebben,
dragen ze met zich mee.
Daarvoor zullen zij van de Heer
het loon en een passende vergoeding ontvangen.

32 Ook moeten wij vasten
en ons onthouden van ondeugden en zonden
en van overdaad van eten en drinken, (Sir 3,32)
en wij moeten katholiek zijn.

33 Ook moeten wij dikwijls kerken bezoeken
en de geestelijken hoogachten en eerbiedigen,
niet zozeer om henzelf
– het mochten eens zondaars zijn –
maar om hun taak
en hun bediening van het allerheiligst lichaam en bloed van Christus
dat zij op het altaar als offer aanbieden,
ontvangen en aan anderen uitdelen.

34 En laten wij allen goed beseffen
dat iemand slechts gered kan worden
door de heilige woorden en het bloed van onze Heer Jezus Christus,
die de geestelijken uitspreken, verkondigen en bedienen.

35 En zij alleen mogen die bedienen en niemand anders.

36 In het bijzonder religieuzen,
die afstand hebben gedaan van de wereld,
zijn verplicht meer en grotere dingen te doen,
maar het voorgaande mogen zij niet nalaten. (vgl. Lc 11,42)

37 Wij moeten ons lichaam met zijn fouten en zonden haten,
want de Heer zegt in het evangelie:
‘Alle kwaad, alle fouten en zonden
komen uit het hart.’ (Mc 7,23; Mt 15,18)

38 Wij moeten onze vijanden liefhebben
en weldoen aan wie ons haten. (Mt 5,44; Lc 6,27)

39 Wij moeten de geboden en raden
van onze Heer Jezus Christus onderhouden.

40 Wij moeten ook nee zeggen tegen onszelf
en ons egoïsme onder het juk plaatsen

van de dienstbaarheid en de heilige gehoorzaamheid,
 zoals ieder van ons de Heer beloofd heeft.
 41 En niemand is krachtens de gehoorzaamheid verplicht
 een ander te gehoorzamen
 in een situatie waarin een overtreding of zonde wordt begaan.
 42 Maar degene aan wie gehoorzaamheid beloofd is
 en die als meerdere wordt beschouwd,
 moet als de minste zijn
 en de dienaar van de andere broeders. (Lc 22,26)
 43 En hij moet ieder van zijn broeders
 steeds die barmhartigheid tonen
 die hij voor zichzelf wil
 als hij in een soortgelijke situatie verkeert.
 44 En bij een overtreding van een broeder
 mag hij niet kwaad op hem worden
 maar moet hij hem met alle geduld en nederigheid
 welwillend vermanen en steunen.
 45 Wij mogen niet wijs en voorzichtig zijn
 op kleinmenselijke wijze,
 maar wij moeten veeleer eenvoudig, nederig en zuiver zijn.
 46 En wij moeten onszelf met ons egoïsme
 verachtelijk en verwerpelijk vinden,
 want door onze eigen schuld zijn wij allemaal
 armzalig en vies, stinkend en als wormen,
 zoals de Heer door de profeet zegt:
 'Ik ben een worm en geen mens,
 veracht door de mensen en verworpen door het volk.' (Ps 22,7)
 47 Nooit mogen wij verlangen boven anderen te staan,
 maar wij moeten veeleer een dienaar zijn
 en ondergeschikt aan ieder menselijk schepsel
 omwille van God. (1 Pe 2,13)
 48 En op alle mannen en vrouwen
 die zo handelen en tot het einde toe volharden,
 zal de Geest van de Heer rusten; (Js 11,2)
 Hij zal bij hen zijn intrek nemen en zijn verblijf vestigen. (Joh 14,23)
 49 Zij zullen kinderen zijn van de hemelse Vader (vgl. Mt 5,45)
 wiens werken zij doen.
 50 En zij zijn bruid, broeder en moeder
 van onze Heer Jezus Christus. (Mt 12,50)
 51 Bruid zijn wij,
 wanneer de getrouwe ziel
 door de Heilige Geest
 met Jezus Christus verbonden wordt.
 52 Broeder zijn wij,
 wanneer wij de wil doen van zijn Vader die in de hemel is; (vgl. Mt 12,50)
 53 moeder, wanneer wij Hem
 in ons hart en lichaam dragen (vgl. 1 Kor 6,20)
 door de liefde en een zuiver en oprecht geweten
 en Hem baren door heilige daden
 die een lichtend voorbeeld moeten zijn voor anderen. (vgl. Mt 5,16)
 54 O, hoe eervol, heilig en groot is het
 in de hemel een Vader te hebben!

55 O, hoe heilig, troostrijk, mooi en bewonderenswaardig is het
een bruidegom te hebben!

56 O, hoe heilig en hoe lieflijk,
welgevallig, nederig, vreedzaam, zoet,
beminnelijk en boven alles begerenswaardig is het
zo'n broer en zoon te hebben,
die zijn leven heeft gegeven voor zijn schapen (vgl. Joh 10,15)
en tot de Vader voor ons heeft gebeden:
'Heilige Vader, bewaar in uw naam
hen die Gij Mij gegeven hebt.

57 Vader, allen die Gij Mij gegeven hebt in de wereld,
waren van U en Gij hebt ze Mij gegeven.

58 En de woorden die Gij Mij gegeven hebt,
heb Ik hun gegeven
en zij hebben aanvaard en echt erkend
dat Ik van U ben uitgegaan
en zij hebben geloofd dat Gij Mij gezonden hebt.
Ik bid voor hen en niet voor de wereld.
Zegen en heilig hen.

59 En voor hen heilig Ik Mijzelf,
opdat zij geheiligd mogen worden tot eenheid
zoals ook Wij één zijn.

60 En Ik verlang, Vader, dat waar Ik ben,
zij ook bij Mij zijn,
opdat zij mijn heerlijkheid zien
in uw koninkrijk.' (Joh 17,6-24)

61 Laat ieder schepsel
in de hemel, op aarde,
in de zee of in de afgrond,
God lof, roem, eer en zegen geven,
Hem, die zoveel voor ons heeft ondergaan,
die ons zoveel goeds heeft gegeven
en in de toekomst zal geven, (Apk 5,13)

62 want Hij is onze kracht en sterkte,
Hij, die alleen goed is,
alleen de allerhoogste,
alleen almachtig, bewonderenswaardig, roemrijk
en alleen heilig, lofwaardig en gezegend
in de eindeloze eeuwen der eeuwen.
Amen.

63 Maar allen die niet in boetvaardigheid leven
en het lichaam en bloed van onze Heer Jezus Christus niet ontvangen

64 en fouten en zonden begaan,
die de slechte begeerte en de slechte verlangens achternalopen,
die niet onderhouden wat zij beloofd hebben,

65 en slaaf zijn van de uiterlijke wereld
door zelfzuchtige verlangens,
door de zorgen en beslommeringen van deze wereld
en de zorgen van dit leven,

66 zijn bedrogen door de duivel.
Zij zijn zijn kinderen (1 Joh 3,10)
en doen zijn werken. (vgl. Joh 8,41.44)

- Zij zijn blind,
want zij zien het ware licht niet:
onze Heer Jezus Christus.
- 67 Zij hebben niet de geestelijke wijsheid
omdat zij de Zoon van God niet in zich hebben
die de ware wijsheid van de Vader is. (vgl. 1 Kor 1,30)
Van hen wordt gezegd:
‘Hun wijsheid is verslonden.’ (Ps 107,27)
- 68 Zij zien, herkennen, weten en doen het kwade
en richten zichzelf welbewust te gronde.
- 69 Zie, blinden, jullie zijn bedrogen
door onze vijanden,
namelijk door de zelfzucht, de wereld en de duivel;⁹⁰
want het is zoet voor de egoïst om zonde te doen
en bitter om God te dienen;
alle kwaad, fouten en zonden
gaan immers uit van het hart van de mens
en komen eruit voort,
zoals de Heer in het evangelie zegt. (vgl. Mc 7,21.23)
- 70 Niets hebben jullie in deze wereld
en niets in de toekomstige.
- 71 Jullie denken de ijdelheden van deze wereld
lang te zullen bezitten,
maar jullie zijn bedrogen,
want de dag en het uur zullen komen
waarop jullie niet bedacht zijn,
die jullie niet kennen en niet willen kennen. (vgl. Mt 25,13)
- 72 Het lichaam wordt ziek,
de dood komt naderbij,
familie en vrienden komen en zeggen:
‘Stel orde op zaken.’ (Js 38,1)
- 73 Zie, zijn vrouw en kinderen,
familie en vrienden doen alsof zij huilen.
- 74 Hij kijkt op en ziet ze huilen;
hij laat zich leiden door een verkeerde opwelling,
gaat bij zichzelf te rade en zegt:
‘Zie, mijn ziel en mijn lichaam en al wat ik heb
leg ik in jullie handen.’
- 75 Waarlijk, die mens is vervloekt,
die zijn ziel en lichaam en al wat hij heeft
aan zulke handen toevertrouwt en uitlevert.
- 76 Daarom zegt de Heer door de profeet:
‘Vervloekt de mens die op een mens vertrouwt.’ (Jr 17,5)
- 77 Meteen laten zij een priester komen.
De priester zegt hem:
‘Wil je al je zonden biechten?’
- 78 Hij antwoordt: ‘Ja.’
‘Wil je,
voor zover je dat met je bezit kunt,
de zonden goedmaken

⁹⁰

. Zie noot 86.

- 79 waardoor je mensen opgelicht en bedrogen hebt?
Hij antwoordt: ‘Nee.’
De priester vraagt: ‘Waarom niet?’
- 80 ‘Omdat ik alles
in de handen van mijn familie en vrienden heb gelegd.’
- 81 En hij begint zijn spraak te verliezen
en zo sterft die arme stakker **een bittere dood**.
- 82 Maar allen moeten weten
dat waar of hoe dan ook
een mens in doodzonde sterft
zonder het goed te maken
– hij kon het wel, maar deed het niet –
de duivel zijn ziel uit zijn lichaam wegrukt
onder een benauwdheid en kwelling, zo groot
dat niemand dat kan bevatten
behalve wie ze ondergaat.
- 83 En alle talenten, macht en kennis,
die hij meende te hebben,
worden hem afgenomen. (Mc 4,25; Lc 8,18)
- 84 En aan familie en vrienden laat hij zijn bezit na;
die nemen en verdelen het en zeggen daarna:
‘Vervloekt zij zijn ziel,
want hij had ons wel meer kunnen geven
en meer kunnen verwerven dan hij heeft gedaan.’
- 85 De wormen eten het lichaam op
en zo verliest hij in dit korte leven lichaam en ziel.
Hij gaat naar de hel,
waar hij zonder einde gefolterd wordt.
- 86 ~~In de naam van de Vader en van de Zoon
en van de Heilige Geest. Amen.~~
- 86 **Jullie allen die deze brief bereikt**
bid en smee ik, broeder Franciscus, jullie kleine dienaar,
~~bid en smee~~ **jullie** in de liefde die God is, (1 Joh 4,16)
en vol verlangen jullie de voeten te kussen:
jullie moeten deze en de andere woorden
van onze Heer Jezus Christus
met nederigheid en liefde ontvangen, uitvoeren en onderhouden.
- 87 **En wie niet kunnen lezen, moeten ze vaak laten voorlezen.**
En zij moeten deze woorden bij zich houden
en door heilige daden tot het einde toe onderhouden
want zij zijn geest en leven. (Joh 6,63)
En wie dit niet doen,
moeten op de dag van het oordeel verantwoording afleggen
voor de rechterstoel van onze Heer Jezus Christus. (vgl. Mt 12,36)
- 88 En alle mannen en vrouwen,
die deze woorden welwillend ontvangen,
verstaan en anderen in afschrift toesturen
en die hierin volharden tot het einde toe:
moge de Vader en de Zoon
en de Heilige Geest hen zegenen. Amen.

BRIEF AAN DE GEESTELIJKEN

- 1 Laten wij allen die geestelijken zijn,
niet voorbijgaan aan de grote zonde en achteloosheid van sommigen
ten opzichte van het allerheiligst lichaam en bloed
van onze Heer Jezus Christus
en van zijn geschreven allerheiligste namen en woorden
die het lichaam heiligen.
- 2 We weten dat het lichaam er niet kan zijn,
als het niet eerst geheiligd wordt door het woord.
- 3 Lichamelijk hebben en zien we in deze wereld
immers niets van de Allerhoogste zelf
dan het lichaam en bloed,
de namen en woorden
waardoor we gemaakt zijn
en uit de dood tot het leven verlost.
- 4 Laten allen nu die de allerheiligste geheimen⁹¹ bedienen,
en vooral zij die dit ondoordacht doen,
er eens bij stilstaan,
hoe vies de kelken, corporalen en het altaarlinnen zijn
waarop het lichaam en bloed van onze Heer wordt geofferd.
- 5 En door velen wordt het lichaam
op een vuile plaats achtergelaten,
achteloos gedragen,
onwaardig genuttigd
en ondoordacht aan anderen toegediend.
- 6 Ook zijn geschreven namen en woorden
worden soms met voeten getreden;
7 want een aards mens ziet niet
de dingen die van God zijn. (1 Kor 2,14)
- 8 Worden wij bij dit alles niet bewogen door liefde?
Onze-Lieve-Heer geeft zich immers zelf prijs
in onze handen
en wij raken Hem aan
en nuttigen Hem dagelijks met onze mond.
- 9 Of weten wij dan niet
dat wij in zijn handen zullen vallen?
- 10 Laten wij ons daarom in al deze en andere zaken
snel en vastberaden verbeteren;
11 en overal waar het allerheiligst lichaam
van onze Heer Jezus Christus
ongeoorloofd is neergelegd en achtergelaten,
moet het van die plaats verwijderd
en op een kostbare en afgesloten plaats gelegd worden.
- 12 Zo ook moeten de geschreven namen en woorden van de Heer,
overal waar zij op een vuile plaats gevonden worden,
verzameld en op een passende plaats neergelegd worden.

⁹¹ . Noot in de *Geschriften*: 'Lezing, overgenomen uit het handschrift van Subiaco. De meeste manuscripten lezen 'dienstwerk' in het meervoud. In het Latijn bestaat het verschil uit slechts twee letters: *ministeria* of *misteria*.' [Paolazzi leest *misteria*, zoals hier vertaald is.](#)

- 13 En wij weten dat wij gehouden zijn
al deze dingen boven alles te onderhouden
overeenkomstig de bevelen van de Heer
en de bepalingen van de heilige Moederkerk.
- 14 En hij die dit niet doet,
moet weten dat hij voor onze Heer Jezus Christus
verantwoording moet afleggen
op de dag van het oordeel. (vgl. Mt 12,36)
- 15 Wie dit geschrift laat overschrijven,
opdat het beter onderhouden wordt,
mag zich gezegend weten door de Heer God.

BRIEF AAN DE STADSBESTUURDERS

- 1 Aan alle burgemeesters en raadsheren,
rechters en bestuurders overal ter wereld
en aan alle anderen wie deze brief bereikt:
broeder Franciscus,
uw kleine en onaanzienlijke dienaar in de Heer God,
wenst u allen heil en vrede.
- 2 Sta er goed bij stil
dat de dag van de dood nadert.
- 3 Daarom vraag ik u zo eerbiedig als ik maar kan,
dat u omwille van de zorgen en beslommingen van deze wereld
– die u uiteraard heeft –
de Heer niet aan de vergetelheid prijsgeeft
en niet van zijn geboden afwijkt;
want al wie Hem aan de vergetelheid prijsgeven
en van zijn geboden afwijken,
zijn verdoemd (vgl. Ps 119,21)
en zullen door Hem aan de vergetelheid worden prijsgegeven. (Ez 33,13)
- 4 En wanneer de dag van de dood komt,
zal alles wat zij dachten te bezitten,
van hen afgenomen worden. (vgl. Lc 8,18)
- 5 En hoe wijzer en machtiger
zij in deze wereld geweest zijn,
des te heviger foltering
zullen zij ondergaan in de hel.
- 6 Daarom raad ik u, mijn heren, met klem aan,
iedere zorg en beslomming achter te laten,
echte boetvaardigheid te doen
en het allerheiligst lichaam
en het allerheiligst bloed van onze Heer Jezus Christus
welwillend te ontvangen tot zijn heilige gedachtenis.
- 7 En bewijs de Heer onder het volk
dat u is toevertrouwd zoveel eer,
dat iedere avond door een oproep of een ander teken
~~het tijdstip~~ aangekondigd wordt ~~waarop~~
dat de almachtige Heer God
door het hele volk lof en dank gebracht moet worden.

- 8 En weet dat wanneer u dit niet doet,
u voor de Heer uw God, Jezus Christus,
verantwoording moet afleggen
op de dag van het oordeel. (vgl. Mt 12,36)
- 9 Wie dit geschrift bewaren en het onderhouden,
weten zich gezegend door de Heer God.

EERSTE BRIEF AAN DE CUSTODEN

- 1 Alle custoden van de minderbroeders
die deze brief ontvangen
wenst broeder Franciscus,
jullie kleine dienaar in de Heer God, heil.
Er zijn immers nieuwe tekens, hemelse en aardse,⁹²
die groot en zeer verheven zijn bij God,
maar voor veel religieuzen en andere mensen
praktisch niets betekenen.
- 2 Ik vraag jullie
– ik spreek hier niet uit eigen naam –
dat jullie, wanneer het passend is
en jullie het dienstig vinden,
de geestelijken nederig smeken,
om het allerheiligste lichaam en bloed
van onze Heer Jezus Christus
en zijn geschreven heilige namen en woorden,
die het lichaam heiligen,
boven alles te vereren.
- 3 Kelken, corporalen, altaarbenodigdheden
en alles wat bij het offer hoort,
moeten zij voor kostbaar houden.
- 4 En als het allerheiligst lichaam van de Heer
op een of andere armetierige plaats is weggelegd,
moeten zij het overeenkomstig het voorschrift van de Kerk
op een kostbare en afgesloten plaats neerleggen,
met grote eerbied dragen
en weloverwogen aan anderen toedienen.
- 5 En overal waar zij de geschreven namen en woorden van de Heer
op vuile plaatsen vinden,
moeten zij ook die verzamelen
en op een passende plaats neerleggen.
- 6 En in iedere preek die jullie houden,
moeten jullie het volk onderrichten over de boetvaardigheid
en dat niemand gered kan worden,
als hij niet het allerheiligst lichaam en bloed
van de Heer ontvangt.
- 7 En ook dat wanneer een priester het lichaam van de Heer
op het altaar offert of ergens heen draagt,

⁹² . Waaraan denkt Franciscus? Dat weten we niet zeker omdat hij het nergens uitlegt. Vanuit de inhoud van deze en de volgende brief aan de custoden heeft hij het waarschijnlijk over de eucharistie en de openbare aankondiging dat God lof moet worden gebracht.

alle mensen moeten knielen
en lof, roem en eer moeten brengen
aan de Heer, de levende en ware God.
8 En over zijn lof
moeten jullie alle mensen dit verkondigen en preken
dat op iedere gebedstijd
en wanneer de klokken luiden
heel het volk over heel de aarde
steeds lof en dank brengt aan de almachtige God.
9 En de broeders-custoden
die dit geschrift ontvangen,
het vermenigvuldigen en bij zich dragen,
het laten overschrijven voor de broeders die predikant zijn
of die zorg dragen voor andere broeders,
en alles wat in dit geschrift vervat is
preken tot aan het einde,
moeten weten dat zij de zegen hebben
van de Heer God en van mij.
10 En dit moeten zij doen
krachtens de echte en heilige gehoorzaamheid. Amen.

TWEDE BRIEF AAN DE CUSTODEN

1 Aan alle custoden van de minderbroeders,
die deze brief ontvangen,
wenst broeder Franciscus,
de minste van Gods dienaren,
heil en heilige vrede in de Heer.
2 Weet dat er sommige zaken zijn
die in Gods ogen zeer diepzinnig en verheven zijn,
maar soms onder mensen voor waardeloos
en verachtelijk aangezien worden;
3 en dat er andere zaken zijn
die onder mensen waardevol en hooggeacht zijn,
maar bij God voor hoogst waardeloos en verachtelijk gehouden worden.
4 Voor het aanschijn van de Heer, onze God,
vraag ik jullie zoveel ik kan,
dat jullie de brief
die gaat over het allerheiligst lichaam en bloed van onze Heer
aan bisschoppen en andere geestelijken geven;
5 en je blijft herinneren
wat wij jullie daarover hebben aanbevolen.
6 Van de andere brief die ik jullie stuur
om aan de burgemeesters, raadsheren en bestuurders te geven
en waarin staat
dat de lof van God publiekelijk verkondigd moet worden
onder de volken en op de pleinen,
moeten jullie onmiddellijk veel exemplaren **en afschriften** maken,
7 en met grote zorgvuldigheid doorgeven
aan hen aan wie ze gegeven moeten worden.

BRIEF AAN DE HELE ORDE

- 1 In de naam van de allerhoogste Drievuldigheid
en heilige Eenheid,
Vader, Zoon en Heilige Geest. Amen.
- 2 Aan alle eerwaarde en zeer beminnenswaardige broeders,
aan broeder Elias,⁹³
de generale minister van de gemeenschap van de minderbroeders,
zijn heer,
en aan alle generale ministers die na hem komen,
aan alle ministers en custoden,
aan de priesters van deze broederschap,
die nederig Christus volgen,
en aan alle eenvoudige en gehoorzame broeders,
de eersten en de laatsten,
- 3 wenst broeder Franciscus,
een onbeduidend en ziekelijk mens,
jullie kleine en geringe dienaar,
heil in Jezus Christus, de Heer.
Zoon van de Allerhoogste is zijn naam.
Hij heeft ons verlost
en gewassen in zijn allerkostbaarst bloed.
- 4 Aanbid Hem bij het horen van zijn naam
met vrees en eerbied, plat ter aarde.
Gezegend is Hij in eeuwigheid.
- 5 Luister, kinderen van de Heer en mijn broeders,
en hoor aandachtig naar mijn woorden. (Hnd 2,14)
- 6 Neig het oor van je hart
en gehoorzaam de stem van Gods Zoon.
- 7 Bewaar zijn geboden met heel je hart
en volbreng zijn raden met een onverdeelde geest.
- 8 Loof Hem want Hij is goed
en verhef Hem door je daden,
- 9 want daartoe heeft Hij jullie over de hele wereld uitgezonden
om door woord en daad zijn stem te laten klinken
en allen te laten weten dat niemand almachtig is dan Hij alleen.⁹⁴
- 10 Volhard als een leerling in de heilige gehoorzaamheid
en volbreng
wat jullie Hem in een goed en sterk levensplan beloofd hebben.
- 11 De Heer God geeft zich aan ~~ons~~ **jullie** als aan zijn kinderen. (Heb 12,7)
- 12 Daarom smee ik jullie allen, mijn broeders,
met een voetkus en met alle liefde die in mij is,
dat jullie zoveel je kunt
alle hoogachting en alle eer bewijzen

⁹³ . In de handschriften wordt geen naam genoemd, maar alleen broeder Elias komt in aanmerking. Hij werd na maart 1221 plaatsvervanger van Franciscus en bleef dat totdat het generale kapittel van 1227 een nieuwe generale minister koos. [Paolazzi schrijft zijn naam dan ook voluit in zijn kritische editie.](#)

⁹⁴ . Franciscus speelt in vers 8-9 met een tekst uit Tob 13,4-6 die hij op een vrije manier bewerkt: een stukje uit een preek over deze tekst? In vers 10-11 doet hij hetzelfde met Heb 12,7.

- aan het allerheiligst lichaam en bloed van onze Heer, Jezus Christus,
 13 in wie wat in de hemel en op aarde is
 tot vrede is gebracht en verzoend met de almachtige God.
- 14 Tevens vraag ik in de Heer al mijn broeders-priesters,
 die priester van de Allerhoogste zijn,
 het zullen zijn of het verlangen te zijn,
 dat zij ~~telkens~~ als zij de mis willen vieren,
 zuiver zijn en op een zuivere wijze
 met eerbied het ware offer van het allerheiligst lichaam en bloed
 van onze Heer Jezus Christus opdragen.
 Ik vraag dat hun intentie heilig en zuiver is
 en zij niet handelen om enig aardse belang
 noch uit vrees of liefde voor wie dan ook,
 alsof zij de mensen zouden moeten behagen.
- 15 Integendeel, met de hulp van de genade
 moet de wil geheel op God gericht zijn
 en mag hij daarom niets anders verlangen
 dan Hem alleen, de allerhoogste Heer, te behagen
 omdat alleen Hij daar werkzaam is, zoals het Hem behaagt.
- 16 Want Hij zegt zelf: ‘Doe dit tot mijn gedachtenis.’ (1 Kor 11,24)
 Als iemand niet zo handelt,
 wordt hij een Judas, een verrader,
 en wordt hij schuldig aan het lichaam en bloed van de Heer. (vgl. 1 Kor 11,27)
- 17 Neem ter harte, mijn broeders-priesters,
 wat over de wet van Mozes geschreven staat:
 iemand die haar overtreden had,
 al was het maar in uiterlijke dingen,⁹⁵
 stierf zonder enig pardon door een vonnis van de Heer.
- 18 Hoeveel grotere en strengere straffen
 verdient hij dan niet te ondergaan
 die de Zoon van God vertrappt,
 het bloed van het verbond waardoor hij geheiligd is, ontheiligt
 en met de Geest van genade de spot drijft!⁹⁶
- 19 De mens immers veracht, ontheiligt en vertrappt het Lam Gods
 wanneer hij, zoals de Apostel zegt,
 het heilig brood van Christus
 niet onderkent of onderscheidt
 van ander voedsel of van andere handelingen,⁹⁷
 of ook wanneer hij dit brood eet terwijl hij onwaardig is
 of, zelfs al zou hij waardig zijn,
 het eet op een achteloze en onwaardige wijze.
 Want de Heer zegt door de profeet:
 ‘Vervloekt is de mens die het werk van God

⁹⁵ . Deze tussenzin is door Franciscus bij Heb 10,28 ingevoegd. Hij denkt waarschijnlijk aan voorvallen als beschreven in Lv 10,2 en 2 S 6,7.

⁹⁶ . Franciscus citeert in de verzen 17-18 uit de Hebreeënbrief (Heb 10,28v). Hij werd op die tekst attent gemaakt door de bulle *Sane cum olim* van november 1219 waarin de paus opriep tot grotere zorgvuldigheid in de omgang met de eucharistie. Franciscus heeft de tekst wel op zijn eigen manier bewerkt zoals in de voorgaande noot is opgemerkt.

⁹⁷ . Ontleend aan de zogeheten *glossa interlinearis*, de standaardbijbeluitleg in de Middeleeuwen, bij 1 Kor 11,29.

op een bedrieglijke wijze doet' (vgl. Jr 48,10)
 20 en de priesters die dit niet ter harte willen nemen
 veroordeelt Hij terecht met de woorden:
 'Ik vervloek jullie zegeningen.' (vgl. Mal 2,2)
 21 Luister, mijn broeders:
 als de zalige Maagd al zo wordt geëerd
 – wat niet meer dan passend is –
 omdat zij Hem in haar allerheiligste schoot heeft gedragen;
 als de zalige Doper heeft gehuiverd
 en de heilige kruin van God niet heeft durven aanraken;
 als het graf waarin Hij enige tijd heeft gelegen, wordt vereerd,
 22 hoe heilig, rechtvaardig en waardig moet hij dan niet zijn
 die Hem met de handen aanraakt,
 met hart en mond ontvangt
 en aan anderen te ontvangen geeft:
 Hem die niet meer sterven zal,
 maar in eeuwigheid leeft en verheerlijkt is,
 die de engelen verlangen te zien!
 23 Zie jullie waardigheid, broeders-priesters,
 en wees heilig omdat Hij heilig is. (vgl. 1 Pe 1,16)
 24 En zoals de Heer God jullie boven allen heeft geëerd
 vanwege dit dienstwerk,
 zo moeten ook jullie Hem
 boven allen liefhebben, hoogachten en eren.
 25 Het is een grote ellende en een beklagenswaardige zwakheid
 wanneer jullie om iets anders in de hele wereld bekommerd zijn,
 terwijl Hij op zo'n wijze bij jullie aanwezig is.
 26 Heel de mensheid moet sidderen,
 heel de wereld huiveren en de hemel juichen
 wanneer Christus, de Zoon van de levende God,
 op het altaar is in de handen van de priester.
 27 O bewonderenswaardige hoogheid
 en verbijsterende menslievendheid,
 o verheven nederigheid,
 o nederige verhevenheid,
 dat de Heer van het heelal,
 God en Zoon van God,
 zich zo vernedert
 dat Hij zich om ons heil verbergt
 onder de bescheiden gedaante van brood.
 28 Zie, broeders, de nederigheid van God
 en stort je hart bij Hem uit.
 Verneder ook jezelf,
 opdat jullie door Hem verheven worden.
 29 Houd daarom niets van jullie voor jezelf,
 opdat Hij die zich geheel en al voor jullie prijsgeeft
 jullie geheel en al ontvangt.
 30 Daarom vermaan ik jullie
 en spoor jullie aan in de Heer
 dat er op plaatsen waar de broeders verblijven
 slechts één mis per dag wordt opgedragen,
 en wel volgens de gebruiken van de heilige Kerk.

- 31 Als er meerdere priesters op een plaats zijn,
laat dan de ene priester uit liefde voor de liefde
tevreden zijn met het horen van de mis van een ander,
32 want de Heer Jezus Christus vervult
aanwezigen zowel als afwezigen die Hem waardig zijn.
33 Ook al ziet men dat Hij op meerdere plaatsen is,
toch blijft Hij ondeelbaar
en kent Hij geen vermindering.⁹⁸
Overall één is Hij werkzaam zoals het Hem behaagt,
samen met de Heer God de Vader en de Heilige Geest, de helper,
in de eeuwen der eeuwen. Amen.
- 34 En omdat ieder die uit God is
de woorden van God hoort, (vgl. Joh 8,47)
daarom moeten wij die meer in het bijzonder
met liturgische taken zijn belast,
niet alleen horen en doen wat God zegt,
maar ook het vaatwerk
en de liturgische voorwerpen die zijn heilige woorden bevatten,
bewaren om de verhevenheid van onze Schepper
en onze onderwerping aan Hem diep in ons te laten doordringen.
- 35 Daarom vermaan ik al mijn broeders
en bemoedig ze in Christus
om de geschreven woorden van God naar vermogen te eerbiedigen,
waar ze die ook vinden.
- 36 En voorzover het hun aangaat,
moeten ze die verzamelen en opbergen
wanneer ze niet goed zijn opgeborgen
of ergens ongepast rondslingeren.
Zo eren zij de Heer in de woorden die Hij gesproken heeft.
- 37 Veel dingen worden immers door de woorden van God geheiligd
en in de kracht van de woorden van Christus
wordt het altaarsacrament voltrokken.
- 38 Verder belijd ik al mijn zonden
aan de Heer God, Vader, Zoon en Heilige Geest,
aan de zalige Maria altijd maagd
en alle heiligen in de hemel en op aarde,
aan broeder Elias, de minister van onze gemeenschap
en mijn eerbiedwaardige heer,
aan de priesters van onze orde
en al mijn andere gezegende broeders.
- 39 In veel zaken heb ik gezondigd door mijn zware schuld.
In het bijzonder heb ik de regel die ik de Heer beloofd heb,
niet onderhouden
en het officie niet gebeden zoals de regel het voorschrijft,
door onachtzaamheid, vanwege mijn ziekte,
of omdat ik onwetend en ongeleerd ben.⁹⁹
- 40 Met alle aandrang smeed ik daarom, zoals ik dat kan,
broeder Elias, mijn generale minister en heer,

⁹⁸ . Franciscus citeert hier uit het Exsultet, de jubelzang van de paasnacht. Wat daar gezegd wordt
over het licht van de paaskaars, past hij hier toe op de eucharistie.

⁹⁹ . Vgl. voetnoot 62.

- om ervoor te zorgen
dat de regel door allen onberispelijk onderhouden wordt
41 en dat de geestelijken het officie met toewijding bidden
voor het aanschijn van de Heer.
Daarbij moeten ze niet letten op de welluidendheid van de stem
maar op de samenklank met de geest,
zodat de stem harmonieert met de geest,
en de geest harmonieert met God.
- 42 Zo kunnen zij door zuiverheid van hart God behagen
en niet door de bekoorlijkheid van hun stem
de oren van het volk strelen.
- 43 Ik beloof al deze dingen standvastig te onderhouden
voorzover God mij de genade geeft;
en ik geef ze door aan de broeders die bij mij zijn,
met de plicht ze te onderhouden
wat betreft het officie en de overige bepalingen van de regel.
- 44 Elke broeder die ze niet wil onderhouden,
beschouw ik niet langer als katholiek
en ook niet als mijn broeder.
Ik wil hem niet eens meer zien en ook niet met hem spreken
totdat hij boete doet.
- 45 Dit zeg ik ook van ieder ander
die zwerfend rondtrekt
en de leerschool van de regel achter zich laat;
- 46 want onze Heer Jezus Christus heeft zijn leven gegeven
om de gehoorzaamheid aan de allerheiligste Vader niet te verliezen.
- 47 Ik, broeder Franciscus,
een onnut mens
en een onwaardig schepsel van de Heer God,
beveel broeder Elias, de minister van heel onze gemeenschap,
en alle generale ministers die na hem komen
en de andere custoden en gardiaans van de broeders
die er zijn en zullen zijn,
in naam van de Heer Jezus Christus,
dit geschrift bij zich te hebben,
in praktijk te brengen en zorgzaam te bewaren.
- 48 En ik verzoek hen dringend met zorg te waken
over wat er in deze brief staat
en het met nog groter ijver te doen naleven
overeenkomstig het welbehagen van de almachtige God,
nu en altijd, zolang deze wereld bestaat.
- 49 Als jullie dit alles doen,
zijn jullie gezegend door de Heer
en zal Hij met jullie zijn tot in eeuwigheid. Amen.

(Gebed)

- 50 Almachtige, eeuwige, rechtvaardige en barmhartige God,
geef ons, erbarmelijke mensen,
omwille van Uzelf te doen
wat wij weten dat Gij wilt,
en altijd te willen wat U behaagt,
51 opdat wij, innerlijk gezuiverd,

innerlijk verlicht
en door het vuur van de Heilige Geest ontstoken,
de voetstappen van uw geliefde zoon,
onze Heer Jezus Christus, kunnen volgen (vgl. 1 Pe 2,21)
52 en door uw genade alleen
bij U, Allerhoogste, mogen komen,
die in volmaakte Drievuldigheid en eenvoudige Eenheid
leeft, heerst en wordt verheerlijkt, almachtige God,
door alle eeuwen der eeuwen.
Amen.

BRIEF AAN EEN MINISTER

1 Aan broeder N., minister.
Moge de Heer je zegenen.
2 Over de toestand van je ziel
zeg ik je, zoals ik dat kan:
de dingen die je belemmeren
de Heer God te beminnen
en ieder die **wie ook maar** een belemmering voor je **vormen**,
broeders of anderen,
zelfs al sloegen ze jou,
dit alles moet je als genade beschouwen.
3 En zo moet je het willen en niet anders.
4 En dit moet voor jou zo zijn
krachtens de echte gehoorzaamheid aan de Heer God en aan mij,
want ik weet zeker dat dit echte gehoorzaamheid is.
5 En heb hen lief, die je dit aandoen.
6 En je moet niets anders van hen willen
dan wat de Heer je geeft.
7 En heb hen daarom lief
en je moet niet willen dat zij betere christenen zijn.
8 En dit moet jou meer waard zijn dan een kluizenarij.
9 Wanneer je het volgende doet,
weet ik of je de Heer en mij, zijn en jouw dienaar, liefhebt:
er mag nooit een broeder in de wereld zijn
die gezondigd heeft zoveel hij maar kon zondigen,
en die, nadat hij jouw ogen heeft gezien,
zonder jouw barmhartigheid moet weggaan,
ofschoon hij barmhartigheid vraagt.
10 En als hij geen barmhartigheid vraagt,
vraag hem dan of hij barmhartigheid wil.
11 En als hij daarna duizend keer onder jouw ogen zondigt,
moet je hem meer liefhebben dan mij
om hem zo tot de Heer te trekken.
En je moet altijd voor zulke mensen barmhartig zijn.
12 En maak, wanneer je kunt, aan de gardiaans bekend
dat jij zelf vastbesloten bent om zo te handelen.
13 Van alle hoofdstukken

- die in de regel staan en over doodzonden spreken,
zullen we met hulp van de Heer
op het pinksterkapittel in overleg met de broeders
één hoofdstuk maken in deze trant:
- 14 wanneer een broeder, aangezet door de vijand, dodelijk zondigt,
is hij op gehoorzaamheid verplicht
zijn toevlucht te nemen tot zijn gardiaan.
- 15 En alle broeders die weten dat hij gezondigd heeft,
mogen hem niet te schande zetten of zwartmaken.
Maar zij moeten hem veel barmhartigheid betonen
en de zonde van hun broeder zeer vertrouwelijk behandelen.
Want gezonde mensen hebben geen dokter nodig, maar zieke wel. (vgl. Mt 9,12)
- 16 Zij zijn eveneens op gehoorzaamheid verplicht
hem met een gezelschap naar zijn custos te sturen.
- 17 En de custos zelf moet barmhartig voor hem zorgen
zoals hij zelf verzorgd zou willen worden,
wanneer hij zich in een soortgelijke situatie bevond. (vgl. Mt 7,12)
- 18 Maar als iemand een dagelijkse zonde doet,
belijdt hij deze aan zijn broeder die priester is.
- 19 En als er geen priester is,
belijdt hij ze aan zijn broeder,
totdat hij een priester vindt
die hem wettig de absolutie geeft
zoals gezegd is.
- 20 En de niet-priesters hebben absoluut niet de macht
om een andere penitentie op te leggen dan deze:
ga nu maar en zondig voortaan niet meer. (vgl. Joh 8,11)
- 21 Omdat dit schrijven beter onderhouden zal worden,
moet je het bij je houden tot het pinksterkapittel,
waar je samen met je broeders zult zijn.
- 22 En jullie zullen ervoor zorgen
dit en al het andere waarin de regel ontoereikend is,
met hulp van de Heer God aan te vullen.

BRIEF AAN BROEDER ANTONIUS

- 1 Broeder Antonius, mijn bisschop,
broeder Franciscus wenst u heil.
- 2 Ik keur het goed
dat u de heilige theologie aan de broeders onderwijst,
als u maar bij dit onderricht
de geest van [heilig](#) gebed en toewijding aan God niet uitblust,
zoals in de regel staat. [Vaarwel](#).

BRIEF AAN BROEDER LEO

- 1 Broeder Leo,

- je broeder Franciscus¹⁰⁰ wenst je heil en vrede.
- 2 Zo zeg ik je, mijn zoon, als moeder:
alles wat wij onderweg besproken hebben,
regel ik beknopt in deze uitspraak
en ik geef je de raad
– en je hoeft om raad niet naar mij toe te komen,
want ik geef je deze raad – :
- 3 als je een of andere manier beter vindt
om aan de Heer God te behagen
en zijn voetsporen en armoede te volgen,
doe dat dan met de zegen van de Heer God
en in gehoorzaamheid aan mij.
- 4 En als het voor je ziel noodzakelijk is
en je voor een andere bemoediging
opnieuw naar mij wilt komen,
kom dan.

¹⁰⁰

Franciscus schrijft zijn eigen naam op zijn Italiaans en met een dubbele s: *Francisco*.

GEBEDEN

GEBED VOOR HET KRUIS

Hoogste, roemrijke God,
verlicht de duisternis van mijn hart
en geef mij het ware geloof,
de gegronde hoop en de onverdeelde liefde,
het aanvoelen en de kennis, (vgl. 1 Joh 5,20)
Heer, om uw heilige en waarachtige opdracht¹⁰¹ te kunnen uitvoeren.
Amen.

AANSPORING TOT HET LOVEN VAN GOD

- 1 Vrees de Heer en geef Hem eer. (Apk 14,7)
- 2 Waardig is de Heer lof en eer te ontvangen. (vgl. Apk 4,11)
- 3 Prijs de Heer, allen die Hem vreest. (vgl. Ps 22,24)
- 4 Wees gegroet, Maria, vol van genade, de Heer is met u. (Lc 1,28)
- 5 Prijs [de God van hemel](#) en aarde. (Ps 68,5)
- 6 Prijs de Heer, alle rivieren. (vgl. Da 3,82)
- 7 Zegen de Heer, kinderen van God. (Da 3,82)
- 8 Dit is de dag die de Heer heeft gemaakt,
laten wij juichen en ons erin verheugen. (Ps 118,24)
Alleluja, alleluja, alleluja, Koning van Israël.
- 9 Laat iedere geest de Heer prijzen. (Ps 150,6)
- 10 Prijs de Heer, want Hij is goed; (Ps 135,3)
allen die dit leest, zegen de Heer.
- 11 Alle schepselen, zegen de Heer.
- 12 Alle vogels van de hemel, prijs de Heer. (vgl. Da 3,80)
- 13 Alle kinderen, prijs de Heer. (vgl. Ps 113,1)
- 14 Jonge mannen en vrouwen, prijs de Heer. (vgl. Ps 148,12)
- 15 Waardig is het Lam, dat geslacht is,
lof, roem en eer te ontvangen. (vgl. Apk 5,12)
- 16 Gezegend heilige Drieuldigheid en ongedeelde Eenheid.¹⁰²
- 17 Heilige aartsengel Michaël, verdedig ons in de strijd.¹⁰³

BEGROETING VAN DE DEUGDEN

- 1 Wees gegroet, koningin Wijsheid,
de Heer moge u behouden
met uw zuster heilige, zuivere Eenvoud.
- 2 Vrouwe heilige Armoede,
de Heer moge u behouden

¹⁰¹ . Om welke opdracht gaat het? In de Middeleeuwen werd bij het *mandatum*, het Latijnse woord dat Franciscus gebruikt, vooral gedacht aan Jezus' opdracht bij de voetwassing in Joh 13,34: 'Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief.'

¹⁰² . Vgl. de introïtus van de mis van de H. Drie-eenheid.

¹⁰³ . Vgl. het allelujavers van de mis op het feest van de H. Michaël, 29 september.

- met uw zuster heilige Nederigheid.
- 3 Vrouwe heilige Liefde,
de Heer moge u behouden
met uw zuster heilige Gehoorzaamheid.
- 4 Allerheiligste deugden,
moge de Heer, van wie u uitgaat en voortkomt,
u allen behouden.
- 5 Geen enkel mens in heel de wereld
kan een van u bezitten,
als hij niet eerst sterft.
- 6 Wie er een bezit en de andere niet schaadt,
bezit ze allen.
- 7 En wie er een schaadt,
bezit er geen een en schaadt ze allen.
- 8 En ieder afzonderlijk
ontkracht de ondeugden en zonden. (vgl. 1 Kor 1,27)
- 9 De heilige wijsheid ontkracht Satan
en al zijn listen.
- 10 De zuivere, heilige eenvoud ontkracht
alle wijsheid van deze wereld
en de wijsheid van de zelfzucht.
- 11 De heilige armoede ontkracht
alle hebzucht en de gierigheid
en de zorgen van deze wereld.
- 12 De heilige nederigheid ontkracht de hoogmoed
en alle wereldse mensen
en alle wereldse dingen.¹⁰⁴
- 13 De heilige liefde ontkracht
alle beproevingen van de duivel en van de zelfzucht
en alle angsten van de zelfzucht.
- 14 De heilige gehoorzaamheid ontkracht
alle zelfzuchtige en egoïstische verlangens.
- 15 En [de gehoorzame broeder]¹⁰⁵ laat zijn zelfzucht afsterven
om te gehoorzamen aan de Geest
en te gehoorzamen aan zijn broeder
- 16 en hij is ondergeschikt en onderworpen
aan alle mensen (vgl. 1 Pe 2,13)
die er in de wereld zijn,
- 17 en niet enkel alleen aan de mensen,
maar zelfs aan alle beesten en wilde dieren,
- 18 zodat die met hem kunnen doen wat ze willen,
voor zover het hun
van boven door de Heer gegeven wordt. (vgl. Joh 19,11)

¹⁰⁴ . De Latijnse tekst heeft hier *in mundo*. Deze uitdrukking gaat terug op 1 Joh 2,16 waar gesproken wordt over de zondige, onverloste wereld waarin ‘zelfzuchtige begeerte, afgunstige inhaligheid en pronkzucht’ regeren.

¹⁰⁵ . Het onderwerp van de zin verandert stilzwijgend van de gehoorzaamheid naar de broeder die gehoorzaamt.

BEGROETING VAN MARIA

- 1 Wees gegroet, vrouwe, heilige koningin,
heilige moeder Gods, Maria,
die als maagd kerk zijt geworden
- 2 en werd uitverkoren door de allerheiligste Vader uit de hemel,
die door Hem gewijd werd
met zijn allerheiligste beminde Zoon
en de Heilige Geest, de helper,
- 3 in wie was en is
alle volheid van genade en al het goede.
- 4 Wees gegroet, zijn paleis,
wees gegroet, zijn tent,
wees gegroet, zijn huis,
- 5 wees gegroet, zijn kleed,
wees gegroet, zijn dienaar,
wees gegroet, zijn moeder
- 6 en gij, alle heilige deugden,
die door de genade en de verlichting van de Heilige Geest
wordt ingestort in de harten van de gelovigen
om van trouwelozen mensen te maken die trouw zijn aan God.

LOFZANG OP DE ALLERHOOGSTE GOD

- 1 Gij zijt de heilige Heer, de enige God,
Gij die wonderbare dingen doet.
- 2 Gij zijt sterk,
Gij zijt groot,
Gij zijt de Allerhoogste,
Gij zijt de Almachtige,
Gij, heilige Vader, koning van hemel en aarde.
- 3 Gij zijt drievuldig en één, Heer, God van de goden.
Gij zijt het goede, al het goede, het hoogste goed,
de Heer, de levende en ware God.

- 4 Gij zijt liefde, genegenheid, (vgl. 1 Joh 4,16)
Gij zijt wijsheid,
Gij zijt nederigheid, (vgl. Mt 11,29)
Gij zijt geduld, (Ps 71,5)
Gij zijt schoonheid
Gij zijt veiligheid,
Gij zijt rust,
Gij zijt vreugde en blijdschap,
Gij zijt onze hoop,
Gij zijt gerechtigheid en matigheid,
Gij zijt alles, onze rijkdom tot verzadigens toe.
- 5 Gij zijt schoonheid,
Gij zijt zachtmoedigheid, (vgl. Mt 21,5)
Gij zijt beschermer, (Ps 31,5)

- Gij zijt behoeder en verdediger.
Gij zijt sterkte, (vgl. Ps 43,2)
Gij zijt toevlucht.
6 Gij zijt onze hoop,
Gij zijt ons geloof,
Gij zijt **onze** liefde,
Gij zijt heel onze zoetheid,
Gij zijt ons eeuwig leven,
de grote en bewonderenswaardige Heer,
de almachtige God,
de barmhartige Redder.

ZEGEN VOOR BROEDER LEO

Twee jaar voor zijn dood hield de zalige Franciscus in de verblijfplaats van La Verna vanaf Maria Tenhemelopneming tot het feest van de heilige Michaël in september een veertigdaagse vasten ter ere van de zalige maagd Maria, de moeder van God, en van de zalige aartsengel Michaël. En de Heer heeft zijn hand op hem gelegd. Na het visioen, de woorden van de serafijn en het ontvangen van Christus' wondtekenen in zijn lichaam, maakte hij de lofzang die op de andere kant van dit vel staat. En hij schreef hem eigenhandig en dankte zo de Heer voor de hem verleende weldaad.

- 1 De Heer zegene u en behoede u.
Hij tone u zijn aanschijn en ontferme zich over u.
- 2 Hij kere zijn gelaat naar u toe en geve u vrede. (Nu 6,24-26)
De zalige Franciscus schreef eigenhandig deze zegen voor mij, broeder Leo.
- 3 Moge de Heer jou zegenen, broeder Leo.
Zo maakte hij ook eigenhandig dit teken Tau met een hoofd.

GEBED BIJ HET ONZEVADER

- 1 O, *onze* allerheiligste *Vader*,
onze schepper, verlosser, trooster en redder.
- 2 *Die in de hemel zijt*,
in de engelen en heiligen.
Gij verlicht hen tot kennis, omdat Gij, Heer, licht zijt;
Gij ontvlamt tot liefde, omdat Gij, Heer, liefde zijt;
Gij woont in hen en vervult hen tot gelukzaligheid,
omdat Gij, Heer, het hoogste goed zijt,
het eeuwige goed van wie al het goede voortkomt
en zonder wie er geen goed bestaat.
- 3 *Uw naam worde geheiligd.*
Moge de kennis van U in ons zo helder worden
dat wij inzien
wat de breedte is van uw weldaden,
de lengte van uw beloften,
de hoogte van uw majesteit
en de diepte van uw oordelen. (vgl. Ef 3,18)
- 4 *Uw koninkrijk kome*,
opdat Gij in ons regeert door uw genade
en ons doet komen in uw koninkrijk,
waar het aanschouwen van U onverhuld is,

- het beminnen van U onverdeeld,
 het samenzijn met U gelukkig
 en het genieten van U blijvend.
- 5 *Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel,*
 zodat wij U beminnen:
 met heel ons hart door steeds aan U te denken;
 met heel onze ziel door steeds naar U te verlangen;
 met heel ons verstand door al onze inspanningen op U te richten
 en uw eer in alles te zoeken;
 met al onze krachten (Mt 22,37 par.)
 door al onze krachten en vermogens van ziel en lichaam in te zetten
 ten dienste van de liefde tot U en van niets anders;
 en zodat wij onze naasten beminnen als onszelf
 door allen, zoveel wij maar kunnen, tot uw liefde te trekken:
 door ons te verheugen over het goede van anderen
 zoals over dat van onszelf,
 door mee te lijden aan het kwaad
 en door niemand enige aanstoot te geven. (vgl. 2 Kor 6,3)
- 6 *Geef ons heden ons dagelijks brood:*
 uw geliefde Zoon, onze Heer Jezus Christus,
 om te gedenken, te beseffen en te eerbiedigen
 de liefde die Hij voor ons heeft gehad
 en alles wat Hij voor ons heeft gezegd, gedaan en gedragen.
- 7 *En vergeef ons onze schulden*
 door uw onuitsprekelijke barmhartigheid,
 door de kracht van het lijden van uw geliefde Zoon, [onze Heer](#),
 en door de verdiensten en voorspraak van de allerzaligste maagd [Maria](#)
 en van al uw uitverkorenen.
- 8 *Zoals ook wij aan onze schuldenaars vergeven*
 en wat wij niet ten volle vergeven,
 geef, Heer, dat wij het toch ten volle vergeven,
 zodat wij omwille van U de vijanden waarachtig liefhebben,
 voor hen toegewijd bij U ten beste spreken,
 niemand kwaad met kwaad vergelden (vgl. 1 Tes 5,15)
 en ernaar streven hun omwille van U in alles van nut te zijn.
- 9 *En leid ons niet in verzoeking,*
 niet in een onduidelijke of herkenbare,
 een plotselinge of onophoudelijke.
- 10 *Maar verlos ons van het kwade,*
 van het voorbije, het tegenwoordige en het toekomstige.
 Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
 Zoals het was in het begin en nu en altijd
 tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

LOFZANG BIJ DE GEBEDSTIJDEN

Hier volgt de lofzang die de zalige Franciscus heeft samengesteld en die hij bad op alle gebedstijden van de dag en de nacht voor het officie van de zalige maagd Maria.

Hij begon met Onze allerheiligste Vader die in de hemel zijt enzovoort met het Eer aan de Vader. Vervolgens wordt deze lofzang gebeden:

- 1 Heilig, heilig, heilig
de Heer God almachtig,
die is en die was en die komen zal. (Apk 4,8)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.¹⁰⁶ (Da 3,57)
- 2 Waardig zijt Gij, Heer, onze God,
te ontvangen lof, heerlijkheid, eer en zegening. (Apk 4,11)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 3 Waardig is het Lam dat geslacht werd,
te ontvangen macht en goddelijkheid, wijsheid en kracht,
eer, heerlijkheid en zegen. (Apk 5,12)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 4 Zegenen wij de Vader en de Zoon met de Heilige Geest.
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 5 Zegen de Heer, alle werken van de Heer. (Da 3,57)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 6 Breng lof aan onze God,
al zijn dienaren en u die God vreest, klein en groot. (Apk 19,5)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 7 Laten hemel en aarde Hem, de roemrijke, prijzen. (Ps 69,35a)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 8 En elk schepsel in de hemel en op aarde,
onder de aarde en de zee en alles wat daarin is. (Ps 69,35b; Apk 5,13)
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 9 Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.
- 10 Zoals het was in het begin en nu en altijd
tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.
Laten wij Hem prijzen en hoog verheffen altijd door.

Gebed

- 11 Almachtige, allerheiligste,
allerhoogste en verheven God,
al het goede, het hoogste goed, geheel het goede,
die alleen goed zijt, (vgl. Lc 18,19)
laten wij U brengen
alle lof, alle luister, alle dank,
alle eer, alle zegen en al het goede. (vgl. Apk 4,11)
Zo zij het. Zo zij het. Amen.

OFFICIE VAN DE MYSTERIES VAN DE HEER

Bij de vertaling van dit Officie in de gedrukte uitgave was gebruik gemaakt van een verbetering van de grondtekst van Eßer, namelijk L. Gallant 'L'Officium Passionis de saint François d'Assise. Discussion concernant quelques variantes' in *AFH* 74 (1981) 502-508. Daardoor hoeven niet alle veranderingen van Paolazzi ten opzichte van Eßer genoteerd te worden.

Hier volgen de psalmen die onze allerheiligste vader Franciscus heeft samengesteld om de mysteries van de Heer te eren, te gedenken en te prijzen.

Bij alle gebedstijden van de dag en de nacht wordt er een gebeden.

¹⁰⁶ . Onder andere ontleend aan de gebeden in de complete van de zondag.

Zij beginnen bij de completen van de avond voor Goede Vrijdag, omdat in die nacht onze Heer Jezus Christus verraden werd en gevangen genomen.

Merk op dat de zalige Franciscus dit officie als volgt bad: eerst bad hij het gebed dat de Heer en Leraar ons geleerd heeft Onze allerheiligste Vader¹⁰⁷ enzovoort met de lofzang Heilig, heilig, heilig,¹⁰⁸ zoals die hiervoor te vinden is.

Na deze lofzang met het gebed begon hij met de antifoon Heilige maagd Maria.

Dan bad hij eerst de psalmen van de heilige Maria; vervolgens bad hij andere psalmen die hij uitgekozen had. Aan het eind van alle psalmen die hij bad, bad hij tenslotte de psalmen van dit officie.

Na de psalm bad hij de antifoon Heilige maagd Maria. Met deze antifoon eindigde het officie.¹⁰⁹

(Deel 1: Voor de laatste drie dagen van de Goede Week en de weekdays door het jaar.)

Bij de completen

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 1

- 1 God, mijn leven heb ik U verteld, *
Gij hebt oog voor mijn tranen. (Ps 56,8-9)
- 2 Al mijn vijanden beraamden kwaad tegen mij * (Ps 41,8)
en kwamen eensgezind tot een besluit. (vgl. Ps 71,10c)
- 3 Zij hebben mij goed met kwaad vergolden *
en mijn liefde met haat. (Ps 109,5)
- 4 In plaats van mij lief te hebben, lasterden ze mij; *
ik echter, ik bleef bidden. (Ps 109,4)
- 5 Mijn heilige Vader, Koning van hemel en aarde, (Joh 17,11; Mt 26,42; 11,25)
verlaat mij niet: *
kwelling is nabij en er is niemand die helpt. (Ps 22,12)
- 6 Laat mijn vijanden achteruitdeinzen *
elke dag dat ik U aanroep.
Zie, ik weet: Gij zijt mijn God. (vgl. Ps 56,10)
- 7 Mijn vrienden en burens zijn op mij afgekomen en stonden daar, *
mijn naaste verwanten bleven op een afstand staan. (Ps 38,12)
- 8 Gij hebt mijn vertrouwelingen van mij verwijderd, *
ze gruwden van mij.
Ik werd overgeleverd en kon niet ontkomen. (Ps 88,9)
- 9 Heilige Vader, houd uw hulp niet ver van mij. * (Joh 17,11; Ps 22,20a)
Mijn God, zie naar mij om en help mij. (vgl. Ps 71,12)
- 10 Kom mij toch te hulp *
Heer, God van mijn heil. (Ps 38,23)
Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.¹¹⁰
Zoals het was in het begin en nu en altijd,
tot in de eeuwen der eeuwen. Amen.

¹⁰⁷ . Het is niet duidelijk of hier het gewone onzevader of het Gebed bij het onzevader bedoeld wordt. Misschien gaat het om het onzevader met een kleine versiering van Franciscus.

¹⁰⁸ . Zie de Lofzang bij de gebedstijden.

¹⁰⁹ . Niet alleen Franciscus' privé-officie eindigde hier, maar alle gebeden van het betreffende gebedsuur.

¹¹⁰ . Franciscus bad het 'Eer aan de Vader' na iedere psalm, al is dit alleen aan het einde van deze eerste psalm aangegeven.

Antifoon

- 1 Heilige maagd Maria,
onder de vrouwen in deze wereld
is er niemand geboren zoals gij,
- 2 dochter en dienares
van de allerhoogste, meest verheven Koning,
de hemelse Vader,
moeder van onze allerheiligste Heer Jezus Christus,
bruid van de Heilige Geest:
- 3 bid voor ons,
samen met de heilige aartsengel Michaël,
met alle hemelse krachten
en met alle heiligen,
bij uw allerheiligste geliefde Zoon,
Heer en Leraar.¹¹¹
Eer aan de Vader.

Merk op dat bovenstaande antifoon wordt gebeden bij elke gebedstijd en wel in plaats van antifoon, kapittel, hymne, vers en gebed; evenzo bij de metten en bij iedere gebedstijd. Hierbij bad hij niets anders dan deze antifoon met de psalm van die gebedstijd.

Als afsluiting van het officie bad de zalige Franciscus altijd:

Gebed

Laten wij de Heer, de levende en ware God zegenen.
Laten wij Hem steeds de lof, de heerlijkheid en de eer,
de zegen en al het goede brengen.
Amen. Amen. Zo zij het. Zo zij het.¹¹²

Bij de metten

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 2

- 1 Heer, God van mijn heil, *
overdag en 's nachts heb ik bij U staan roepen. (Ps 88,2)
- 2 Laat mijn gebed U onder ogen komen, *
neig uw oor naar mijn smeken. (Ps 88,3)
- 3 Keer U naar mijn ziel en bevrijd haar; *
mijn vijanden zitten mij op de huid. (Ps 69,19; 30,2)
- 4 Gij zijt het toch die mij uit de buik hebt verlost,
Gij, mijn hoop sinds de moederborst. *

¹¹¹ . Franciscus gebruikt hier twee termen voor Jezus die in het Nieuwe Testament maar op een plaats samen gebruikt worden, namelijk bij de voetwassing. Christus zegt daar: 'Gij spreekt mij aan als Leraar en Heer en dat doet gij terecht, want dat ben Ik. Maar als ik, de Heer en Leraar, uw voeten heb gewassen, dan behoort ook gij elkaar de voeten te wassen' (Joh 13,13v). Dezelfde passage speelt ook een rol bij het Gebed voor het Kruis.

¹¹² . Dit is de enige tekst van Franciscus waarvan met enige zekerheid de melodie is te reconstrueren, zie H. Nolthenius, *Een man uit het dal van Spoleto. Franciscus tussen zijn tijdgenoten*, Amsterdam 1988, 278-280.

- In uw handen werd ik gelegd vanuit de schoot. (Ps 22,10-11a)
- 5 Van de buik van mijn moeder af zijt Gij mijn God, *
verlaat mij toch niet. (Ps 22,11b-12)
- 6 Gij, Gij kent mijn smaad, mijn beschaming *
en mijn schande. (Ps 69,20)
- 7 Voor uw ogen staan allen die mij benauwen; *
smaad en ellende verwachtte mijn hart. (Ps 69,21ab)
- 8 En ik smachtte naar iemand die met mij treurde –
hij was er niet, * (Ps 69,21cd)
naar iemand die mij troostte – ik vond hem niet.
- 9 God, schurken kwamen tegen mij in opstand *
en een horde geweldenaars stond mij naar het leven;
zij hebben U niet voor ogen gehouden. (Ps 86,14)
- 10 Gerekend word ik bij wie dalen in de grafkuil; *
gemaakt tot een mens zonder hulp,
tussen de doden: vrij. (Ps 88,5-6a)
- 11 Gij zijt mijn allerheiligste Vader, *
mijn Koning en mijn God. (vgl. Ps 44,5a)
- 12 Kom mij toch te hulp, *
Heer, God van mijn heil. (Ps 38,23)

Bij de priem

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 3

- 1 Wees mij genadig, God, wees mij genadig *
want op U vertrouwt mijn ziel (Ps 57,2ab)
- 2 en in de schaduw van uw vleugels blijf ik hopen *
tot het onrecht voorbij is. (Ps 57,2cd)
- 3 Ik blijf roepen tot mijn allerheiligste, allerhoogste Vader, *
de God die goed voor mij is geweest. (Ps 57,3)
- 4 Hij heeft uit de hemel mij bevrijding gezonden *
en wie mij verachtten aan de schande prijsgegeven. (Ps 57,4ab)
- 5 De Heer heeft zijn barmhartigheid en zijn waarheid gezonden (Ps 57,4c); *
mijn ziel heeft hij ontrukkt aan mijn overmachtige vijanden (Ps 57,5a)
en aan wie mij haatten:
zij waren mij te machtig. (Ps 18,18)
- 6 Ze hebben een strik voor mijn voeten gespannen, *
en ze hebben mijn ziel vernederd. (Ps 57,7ab)
- 7 Voor mijn ogen hebben ze een kuil gegraven, *
zelf zijn ze erin gevallen. (Ps 57,7cd)
- 8 Vastberaden is mijn hart, God, mijn hart is vastberaden: *
ik zal zingen en psalmen bidden. (Ps 57,8)
- 9 Sta op, mijn lofzang, sta op, harp en citer, *
ik zal opstaan bij de dageraad. (Ps 57,9)
- 10 Ik zal U danken onder de mensen, Heer; *
ik zal psalmen voor U zingen onder de volken. (Ps 57,10)
- 11 Hoogverheven tot de hemel is uw barmhartigheid *
en tot de wolken uw waarheid. (Ps 57,11)
- 12 Verhef U boven de hemel, God *
en over de hele aarde, uw roem. (Ps 57,12)

Merk op dat deze psalm steeds bij de priem gebeden wordt.

Bij de terts

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 4

- 1 Wees mij genadig, God,
want mensen hebben mij vertrapt, *
de hele dag mij belaagd en gekweld. (Ps 56,2)
- 2 Mijn vijanden hebben mij vertrapt, de hele dag door; *
die tegen mij strijden, zijn met velen. (Ps 56,3)
- 3 Al mijn vijanden beraamden kwaad tegen mij; *
ze hebben een misdadig besluit tegen mij genomen. (Ps 41,8b-9a)
- 4 Die mijn ziel gevangen hielden, *
kwamen eensgezind tot een besluit. (Ps 71,10b)
- 5 Ze gingen naar buiten *
en meteen begon het gepraat. (Ps 41,7d.8a)
- 6 Allen die me zagen, lachten me uit, *
ze meesmuilden en schudden het hoofd. (Ps 22,8)
- 7 Ik, een worm ben ik en geen mens; *
een schande voor de mensen en verworpen door het volk. (Ps 22,7)
- 8 Voor het oog van al mijn vijanden
ben ik een grote schande geworden voor mijn burens *
en een schrik voor mijn bekenden. (Ps 31,12ab)
- 9 Heilige Vader, houd uw hulp niet ver van mij, * (Joh 17,11)
zie naar mij om en verdedig mij. (Ps 22,20)
- 10 Kom mij toch te hulp, *
Heer, God van mijn heil. (Ps 38,23)

Bij de sext

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 5

- 1 Met luide stem heb ik tot de Heer geroepen, *
met luide stem heb ik de Heer gesmeekt. (Ps 142,2)
- 2 Voor zijn ogen stort ik mijn gebed uit *
en voor Hem spreek ik mijn benauwenis uit. (Ps 142,3)
- 3 Terwijl mijn geest mij verlaat, *
hebt Gij weet van mijn wegen. (Ps 142,4ab)
- 4 Op deze weg, waarlangs ik wandelde, *
hebben mensen voor mij een strik gespannen. (Ps 142,4cd)
- 5 Ik keek naar rechts en zag: *
geen was er die mij kende. (Ps 142,5ab)
- 6 Voor mij is er geen uitweg meer, *
geen is er die mij zoekt. (Ps 142,5cd)
- 7 Om U heb ik schande ondergaan, *
heeft schaamte mijn gezicht gekleurd. (Ps 69,8)
- 8 Ik ben een vreemdeling geworden voor mijn broers *
en een vreemde voor de kinderen van mijn moeder. (Ps 69,9)

- 9 Heilige Vader, de ijver voor uw huis heeft mij verteerd * (Joh 17,11)
 en de hoon van wie U honen, kwam op mij neer. (Ps 69,10)
- 10 Ze hebben zich over mij vrolijk gemaakt, en liepen te hoop. *
 Zweep na zweep kwam op mij neer en ik wist niet waarom. (Ps 35,15)
- 11 Talrijker dan de haren op mijn hoofd *
 waren zij die mij zonder reden haatten. (Ps 69,5ab; vgl. Joh 15,25)
- 12 Overmoedig werden de vijanden
 die mij onrechtvaardig vervolgden; *
 wat ik niet geroofd heb, moest ik toen terugbetalen. (Ps 69,5cd)
- 13 Valse getuigen stonden op; *
 ze ondervroegen mij, maar ik wist van niets. (Ps 35,11)
- 14 Zij vergolden mij goed met kwaad en lasterden mij * (Ps 35,12a)
 omdat ik het goede nastreefde. (Ps 38,21)
- 15 Gij zijt mijn allerheiligste Vader, *
 mijn Koning en mijn God. (Ps 44,5)
- 16 Kom mij toch te hulp, *
 Heer, God van mijn heil. (Ps 38,23)

Bij de noon

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 6

- 1 Jullie die voorbijkomen, *
 kijk allemaal aandachtig:
 is er lijden zo groot als mijn lijden? (Kl 1,12)
- 2 Veel honden hebben mij omsingeld, *
 een bende booswichten heeft mij belaagd. (Ps 22,17ab)
- 4 Ze hebben mijn handen en voeten doorboord *
 en al mijn beenderen geteld. (Ps 22,17c-18a)
- 3 Ze hebben mij met onbeschaamde blik aangestaard, *
 ze hebben mijn kleren onder elkaar verdeeld
 en over mijn kleed het lot geworpen. (Ps 22,18b-19; Joh 19,24)
- 5 Ze hebben tegen mij hun muil opengesperd, *
 als een brullende leeuw op rooftocht. (Ps 22,14)
- 6 Als water ben ik uitgegoten *
 en al mijn beenderen zijn verspreid. (Ps 22,15ab)
- 7 Mijn hart is als smeltende was geworden, *
 midden in mijn borst. (Ps 22,15c)
- 8 Mijn kracht is uitgedroogd als een potscherf *
 en mijn tong is vastgekleefd aan mijn gehemelte. (Ps 22,16ab)
- 9 Ze hebben mij gal te eten gegeven *
 en mijn dorst met azijn geleest. (Ps 69,22)
- 10 Tot in het stof van de dood hebben ze mij neergetrokken * (Ps 22,16c)
 en de pijn van mijn wonden vergroot. (Ps 69,27b)
- 11 Ik ben ingeslapen en ik ben verzezen * (Ps 3,6)
 en mijn allerheiligste Vader heeft mij met luister ontvangen. (Ps 73,24c)
- 12 Heilige Vader, Gij hebt mij bij mijn rechterhand genomen. (Joh 17,11)
 Gij hebt mij volgens uw wil binnengeleid *
 en met luister opgenomen. (Ps 73,24)
- 13 Wat immers heb ik in de hemel *
 en wat buiten U heb ik op de aarde verlangd? (Ps 73,25)

- 14 'Zie, zie: Ik ben God', zegt de Heer. *
Ik zal verheven worden onder de volken, verheven op de aarde. (vgl. Ps 46,11)
- 15 Gezegend de Heer, de God van Israël, (Ps 72,18; Lc 1,68a)
die de zielen van zijn dienaren
door zijn eigen allerheiligst bloed heeft verlost * (vgl. Heb 9,12)
en allen die op Hem hopen niet in de steek zal laten. (Ps 34,23)
- 16 Ja, wij weten dat Hij gekomen is * (1 Joh 5,20)
en komen zal om recht te doen aan gerechtigheid. (vgl. Ps 96,13b)

Bij de vespers

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 7

- 1 Alle volken, klap in de handen, *
jubel van vreugde voor God met juichende stem. (Ps 47,2)
- 2 De Heer is verheven, *
een ontzagwekkende koning, groot over heel de aarde. (Ps 47,3)
- 3 Want de allerheiligste Vader in de hemel,
onze koning van voor de tijden, *
heeft zijn geliefde Zoon gezonden vanuit de hoge
en heeft het heil bewerkt in het midden van de aarde. (Ps 74,12)
- 4 Laten de hemelen zich verblijden,
laat de aarde juichen en de zee met al wat erin is bruisen, *
laat het land met al wat erop is zich verheugen. (Ps 96,11-12a)
- 5 Zing voor Hem een nieuw lied, *
zing voor de Heer, heel de aarde. (Ps 96,1)
- 6 Want groot is de Heer en zeer te prijzen, *
ontzagwekkend is Hij boven alle goden. (Ps 96,4)
- 7 Geef de Heer, landen en volken,
geef de Heer roem en eer, *
geef de Heer roem van zijn naam. (Ps 96,7-8a)
- 8 Neem je lichaam op en draag zijn heilig kruis *
en volg tot het einde toe zijn allerheiligste geboden.¹¹³
- 9 Laat heel de aarde beven voor zijn aangezicht, *
verkondig onder de volken:
de Heer heerst vanaf het kruishout. (Ps 96,9b-10a)

Vanaf Goede Vrijdag tot het feest van Hemelvaart wordt deze psalm dagelijks gebeden, tot hier. Op het feest van Hemelvaart worden de volgende verzen toegevoegd:

- 10 Hij is opgestegen ten hemel *
en zit aan de rechterhand van de allerheiligste Vader in de hemel.
- 11 Verhef U boven de hemel, God *
en over de hele aarde, uw roem. (Ps 57,12)
- 12 Ja, wij weten dat Hij gekomen is * (1 Joh 5,20)
en komen zal om recht te doen aan gerechtigheid. (vgl. Ps 96,13b; 75,3)

Merk op dat vanaf Hemelvaart tot aan de advent de psalm Alle volken met de bovenvermelde verzen elke dag op deze wijze gebeden wordt. Aan het eind van de psalm, na: en komen zal om recht te doen aan

¹¹³ . In dit vers komen geliefde thema's van Franciscus samen, vgl. 1 RegMB 16,21, Wijs 5,8 en BrOrde 6-7. Er klinken ook allerlei bijbelteksten in mee zoals Ps 96,8b; Rom 12,1; Mt 10,22 en Lc 14,27.

gerechtigheid, *wordt het Eer aan de Vader gebeden.*

Merk op dat deze psalmen vanaf Goede Vrijdag tot aan Paaszondag gebeden worden.

Ze worden ook gebeden na het octaaf van Pinksteren tot aan de advent en na het octaaf van Driekoningen tot aan paaszondag, behalve op de zondagen en de grote feestdagen; dan worden zij niet gebeden. Op andere dagen worden zij dagelijks gebeden.

(Deel 2: de paastijd)

Op paaszaterdag, aan het eind van de dag.

Bij de completen

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 8

- 1 God, kom mij toch te hulp, *
Heer, haast U mij te helpen.
- 2 Mogen verward worden en te schande gezet *
die mijn leven zoeken.
- 3 Mogen terugdeinzen en rood van schaamte worden *
die mij kwaad willen.
- 4 Mogen terstond terugdeinzen, rood van schaamte, *
die mij zeggen: 'Net goed!'
- 5 Mogen juichen en zich in U verheugen allen die U zoeken *
en mogen altijd zeggen: 'Hooggeprezen zij de Heer'
die U liefhebben om uw zorg voor ons heil.
- 6 Maar ik ben schamel en arm, *
God, help mij.
- 7 Mijn helper en mijn bevrijder zijt Gij; *
Heer, wacht niet langer. (Ps 70,2-6)

Deze psalm wordt dagelijks gebeden bij de completen tot en met het octaaf van Pinksteren.

Bij de metten van paaszondag

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 9

- 1 Zing voor de Heer een nieuw lied *
want Hij heeft wonderbare werken verricht. (Ps 98,1ab)
- 2 Zijn rechterhand en zijn heilige arm
hebben zijn geliefde Zoon als offer aangeboden. (Ps 98,1cd)
- 3 De Heer heeft zijn reddende zorg bekend gemaakt, *
voor het oog van de volken heeft Hij zijn gerechtigheid geopenbaard. (Ps 98,2)
- 4 Op die dag heeft de Heer zijn barmhartigheid verkondigd *
en in de nacht zijn lied. (vgl. Ps 42,9ab)
- 5 Dit is de dag die de Heer heeft gemaakt, *
laten wij juichen en ons erover verheugen. (Ps 118,24)
- 6 Gezegend die komt in de naam van de Heer. * (Ps 118,26a; Mt 21,9; 23,39)
God is Heer, zijn licht is over ons opgegaan. (Ps 118,27a)
- 7 Laten de hemelen zich verblijden,
laat de aarde juichen
en de zee met al wat erin is bruisen; *
laat het land met wat erop is zich verheugen. (Ps 96,11-12a)

- 8 Geef de Heer, landen en volken,
geef de Heer roem en eer, *
geef de Heer roem van zijn naam. (Ps 96,7-8a)

Vanaf paaszondag tot aan het feest van Hemelvaart wordt de psalm dagelijks tot hier gebeden bij alle gebedstijden, behalve bij de vespers, de completen en de priem.

In de nacht van Hemelvaart worden er deze verzen aan toegevoegd:

- 9 Koninkrijken van de aarde, zing voor God, *
zing bij de harp voor de Heer. (Ps 68,33a)
- 10 Zing bij de harp voor God,
die opstijgt naar het oosten *
boven de hoogste hemel. (Ps 68,33b-34a)
- 11 Hoor, Hij geeft zijn stem een machtige klank.
Geef roem aan God die heerst over Israël: *
zijn heerlijkheid en zijn kracht zetelen op de wolken. (Ps 68,34b-35)
- 12 Wonderbaar is God in zijn heiligen. *
De God van Israël zelf zal kracht
en sterkte verlenen aan zijn volk. Gezegend zij God! (Ps 68,36)

Merk op dat vanaf de Hemelvaart van de Heer tot aan het octaaf van Pinksteren deze psalm met bovenvermelde verzen dagelijks gebeden wordt bij de metten, de terts, de sext en de noon. Het Eer aan de Vader wordt gebeden na Gezegend zij God en niet ergens anders.

Merk ook op dat er op dezelfde wijze alleen gebeden wordt bij de metten van de zondagen en de grote feestdagen vanaf het octaaf van Pinksteren tot aan de advent en vanaf het octaaf van Driekoningen tot aan Witte Donderdag, omdat op die dag de Heer met zijn leerlingen het paasmaal heeft gegeten.

Desgewenst kan bij de metten of bij de vespers een andere psalm gebeden worden, namelijk Hoog eer ik U, o Heer enzovoort, zoals die in het psalmboek (Ps 29) staat, en wel vanaf paaszondag tot aan het feest van Hemelvaart, en verder niet.

Bij de priem

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Wees mij genadig, God, wees mij genadig (Psalm 3)

Bij de terts, sext en noon

Psalm Zing, zoals hierboven (Psalm 9)

Bij de vespers

Psalm Alle volken, zoals hierboven (Psalm 7)

(Deel 3: Zondagen en grote feestdagen)

Hier volgen andere psalmen die onze zalige vader Franciscus op dezelfde wijze heeft samengesteld. Ze worden gebeden in plaats van bovenstaande psalmen van de mysteries van de Heer op de zondagen en de grote feestdagen na het octaaf van Pinksteren tot aan de advent en na het octaaf van Driekoningen tot en met Witte Donderdag. Weet wel dat zij op die dag gebeden worden, want toen vierde de Heer Pasen.

Bij de completen

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm God kom mij toch te hulp zoals in het psalmboek staat (Psalm 8).

Bij de metten

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Zing zoals hierboven bij de metten van Hemelvaart (Psalm 9).

Bij de priem

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Wees mij genadig, God, wees mij genadig zoals hierboven (Psalm 3).

Bij de terts

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 10

- 1 Jubel voor **God**, heel de aarde,
zing een psalm zijn Naam ter ere, *
geef luister aan zijn lof. (vgl. Ps 66,1-2)
- 2 Zeg tot God: Hoe ontzagwekkend zijn uw daden, Heer. *
Wegens uw onmetelijke kracht
zullen uw vijanden ontzag voor u veinzen. (Ps 66,3)
- 3 Laat heel de aarde U aanbidden en voor U zingen bij de harp; *
een psalm zingen uw Naam ter ere. (Ps 66,4)
- 4 Kom luisteren, jullie allen die God vrezen, ik zal jullie vertellen *
hoeveel Hij voor mij gedaan heeft. (Ps 66,16)
- 5 Tot Hem heb ik met mijn mond geroepen. *
Ik heb luidkeels gejuicht. (vgl. Ps 66,17)
- 6 Vanuit zijn heilige tempel heeft Hij mijn stem gehoord *
en mijn geroep heeft zijn oor bereikt. (Ps 18,7cd)
- 7 Zegen, volken, onze **God** *
en verkondig luid zijn lof. (Ps 66,8)
- 8 In Hem worden gezegend alle stammen van de aarde, *
alle volken zullen Hem verheerlijken. (Ps 72,17cd)
- 9 Gezegend de Heer, de God van Israël *
die ~~grote~~ wonderbare werken verricht, Hij alleen. (Ps 72,18)
- 10 Gezegend de naam van zijn majesteit altijd door; *
heel de aarde zal vol zijn van zijn majesteit. (Ps 72,19)
Zo zij het, zo zij het.

Bij de sext

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 11

- 1 Moge de Heer je verhoren op de dag dat je gekweld wordt, *
de Naam van Jakobs God jou beschermen. (Ps 20,2)
- 2 Moge Hij jou hulp zenden vanuit het heiligdom *
en vanuit Sion jou behoeden. (Ps 20,3)
- 3 Moge Hij zich elke offergave van jou herinneren *
en in jouw brandoffer behagen scheppen. (Ps 20,4)
- 4 Moge Hij je geven wat je hart verlangt *
en ieder plan van jou laten slagen. (Ps 20,5)
- 5 Wij zullen ons verblijden in jouw redding *
en in de naam van onze God zullen wij ons verheugen. (Ps 20,6)
- 6 Moge de Heer al jouw smeekbeden vervullen. (Ps 20,6c)
Nu weet ik dat de Heer zijn Zoon Jezus Christus heeft gezonden * (Ps 20,7a; Joh 3,17; Gal 4,4)

- en Hij zal de mensen oordelen in gerechtigheid. (Ps 9,9b)
- 7 De Heer is een toevlucht voor de **armen** geworden,
bij kwellingen op het juiste moment een helper *
en mogen zij die uw naam kennen op U vertrouwen. (Ps 9,10-11a)
- 8 Gezegend de Heer, mijn God, (Ps 144,1)
omdat Hij mijn behoeder is geworden
en mijn toevlucht, *
op de dag dat ik gekweld werd. (vgl. Ps 59,17cd)
- 9 Mijn helper, voor U zal ik een psalm zingen,
want Gij, God, zijt mijn behoeder, *
mijn God, mijn barmhartigheid. (Ps 59,18)

Bij de noon

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 12

- 1 Op U, Heer, heb ik mijn hoop gesteld,
laat mij in eeuwigheid niet beschaamd staan, *
in uw gerechtigheid, bevrijd mij en verlos mij. (Ps 71,1b-2a)
- 2 Neig uw oor tot mij *
en red mij. (Ps 71,2b)
- 3 Wees voor mij een God die beschermt
en een versterkte plaats, *
opdat Gij mij redt. (Ps 71,3ab)
- 4 Want Gij zijt mijn geduld, Heer, *
Heer, mijn hoop vanaf mijn jeugd. (Ps 71,5)
- 5 In U ben ik sterk gemaakt vanaf de moederschoot,
vanaf de schoot van mijn moeder zijt Gij mijn beschermer. *
Voor U is altijd mijn loflied. (Ps 71,6)
- 6 Laat mijn mond vol worden van lof
opdat ik uw heerlijkheid bezing, *
uw grootheid de hele dag door. (Ps 71,8)
- 7 Verhoor mij, Heer,
want milddadig is uw barmhartigheid, *
naar de overvloed van uw medelijden, zie naar mij om. (Ps 69,17)
- 8 Keer uw aangezicht niet af van uw dienaar: *
ik word gekweld, verhoor mij vlug. (Ps 69,18)
- 9 Gezegend de Heer mijn God, (Ps 144,1)
omdat Hij mijn behoeder is geworden en mijn toevlucht, *
op de dag dat ik gekweld werd. (Ps 59,17cd)
- 10 Mijn helper, voor U zal ik psalmen zingen,
want Gij, God, zijt mijn behoeder, *
mijn God, mijn barmhartigheid. (Ps 59,18)

Bij de vespers

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Alle volken zoals hierboven in de vespers van Hemelvaart (Psalm 7)

(Deel 4: Adventstijd)

Hier volgen andere psalmen die onze zalige vader Franciscus op dezelfde wijze heeft samengesteld. Ze worden op alle gebedstijden van de hele dag gebeden in plaats van de bovengenoemde psalmen van de

mysteries van de Heer, vanaf de advent tot en met de vigilie van Kerstmis en verder niet.

Bij de completeen

Antifoon heilige maagd Maria

Psalm Hoelang, Heer zoals in het psalmboek staat:

Psalm 13

- 1 Hoelang, Heer, vergeet Gij mij? Voorgoed? *
Hoelang keert Gij uw gelaat van mij af?
- 2 Hoelang nog moet mijn ziel piekeren, *
mijn hart pijn verduren heel de dag?
- 3 Hoelang nog verheft mijn vijand zich tegen mij? *
Zie naar mij om en verhoor mij, Heer, mijn God.
- 4 Verlicht mijn ogen, want anders zink ik weg in de doodsslaap *
en kan mijn vijand zeggen: Ik heb hem verslagen.
- 5 Mijn kwellers zullen juichen als ik ga wankelen, *
maar ik stel mijn hoop op uw barmhartigheid.
- 6 Mijn hart zal juichen om uw redding;
Ik zal zingen voor de Heer die mij weldaden heeft bewezen *
en zingen bij de harp
voor de Naam van de Heer, de Allerhoogste. (Ps 13,1-6)

Bij de metten

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 14

- 1 Ik zal U danken, allerheiligste Vader,
koning van hemel en aarde, * (Sir 51,1; Mt 11,25)
want Gij hebt mij getroost. (vgl. Js 12,1)
- 2 Gij, God, zijt mijn redder, * (Ps 25,5b)
ik zal vertrouwen en niet vrezen. (Js 12,2ab)
- 3 Mijn kracht en mijn loflied is de Heer. *
Hij is mij tot redding geworden. (Js 12,2cd; Ex 15,2)
- 4 Uw rechterhand, Heer, heeft zich opgeheven in kracht,
uw rechterhand, Heer, heeft de vijand neergeslagen *
en in uw grote heerlijkheid hebt Gij mijn tegenstanders geveld.¹¹⁴ (Ex 15,6-7a)
- 5 Mogen de armen het zien en zich verheugen, *
zoek de Heer en je ziel zal leven, (Ps 69,33)
- 5b want de armen heeft de Heer verhoord *
en de zijnen niet geminacht, al waren ze geboeid. (Ps 69,34)
- 6 Mogen hemel en aarde Hem prijzen, *
de zee en al wat er wemelt. (Ps 69,35)
- 7 Want God zal Sion redden *
en de steden van Juda zullen worden opgebouwd. (Ps 69,36ab)
- 8 En zij zullen daar gaan wonen *
en het als erfdeel verwerven. (Ps 69,36c)
- 9 En de kinderen van zijn dienaren zullen het bezitten *

¹¹⁴ . Dat Franciscus de Heilige Schrift via de liturgie citeert, blijkt onder andere op deze plaats. Het lied uit Ex 15 is namelijk de oud-testamentische kantieek (gezang) van de vrijdag in de lauden in het psalmenschema door het jaar.

en wie zijn naam liefhebben, zullen daar wonen. (Ps 69,37)

Bij de priem

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Wees mij genadig, God, wees mij genadig zoals boven (*Psalm 3*)

Bij de terts

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Jubel voor de Heer zoals boven (*Psalm 10*)

Bij de sext

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Moge de Heer je verhoren zoals boven (*Psalm 11*)

Bij de noon

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Op U, Heer, heb ik mijn hoop gesteld zoals boven (*Psalm 12*)

Bij de vespers

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm Alle volken zoals boven (*Psalm 7*)

Merk op dat niet de hele psalm wordt gebeden, maar slechts tot aan het vers Laat heel de aarde beven voor zijn aangezicht (v. 9). Weet wel dat heel het vers Neem je lichaam op (v. 8) gebeden wordt. Na dit vers wordt het Eer aan de Vader gebeden.

En zo wordt het iedere dag bij de vespers gebeden vanaf de advent tot en met de vigilie van Kerstmis.

(Deel 5: Kersttijd tot en met het octaaf van Driekoningen)

Bij de vespers op Kerstmis

Antifoon Heilige maagd Maria

Psalm 15

- 1 Juich voor God, onze helper, * (Ps 81,2a)
jubel van vreugde met juichende stem voor de Heer,
de levende en waarachtige God. (Ps 47,2b; 1 Tes 1,9)
- 2 De Heer is verheven: *
en ontzagwekkende koning, groot over heel de aarde. (Ps 47,3)
- 3 Want de allerheiligste Vader in de hemel,
onze koning van voor de tijden,
heeft zijn geliefde Zoon gezonden vanuit de hoge * (Ps 74,12a; Gal 4,4)
en die werd geboren uit de zalige maagd, de heilige Maria.
- 4 Hij heeft Hem aangeroepen: 'Mijn Vader zijt Gij' * (Ps 89,27a)
en zo gaf die Hem de plaats van eerstgeborene, (Ps 89,28)
verheven boven de koningen van de aarde.
- 5 Op die dag heeft de Heer zijn barmhartigheid verkondigd *
en in de nacht zijn lied. (vgl. Ps 42,9ab)
- 6 Dit is de dag die de Heer heeft gemaakt; *
laten wij juichen en ons erover verheugen. (Ps 118,24)
- 7 Want het allerheiligste, geliefd kind is ons gegeven,
het is voor ons onderweg geboren (vgl. Js 9,5)
en in een kribbe gelegd *
omdat er geen plaats voor Hem was in de herberg. (vgl. Lc 2,7.12.16)

- 8 Glorie aan de Heer God in de hoge *
 en vrede op aarde aan de mensen van goede wil. (vgl. Lc 2,14)
- 9 Laat de hemel zich verblijden;
 laat de aarde juichen en de zee met al wat erin is bruisen, *
 laat het land met al wat erop is zich verheugen. (Ps 96,11-12a)
- 10 Zing voor Hem een nieuw lied, *
 zing voor de Heer, heel de aarde. (Ps 96,1)
- 11 Groot is de Heer en zeer te prijzen, *
 ontzagwekkend is Hij boven alle goden. (Ps 96,4)
- 12 Geef de Heer, landen en volken, geef de Heer roem en eer, *
 geef de Heer roem van zijn naam. (Ps 96,7-8a)
- 13 Neem je lichaam op en draag zijn heilig kruis *
 en volg tot het einde toe zijn allerheiligste geboden.¹¹⁵

Merk op dat deze psalm gebeden wordt vanaf de geboorte van de Heer tot en met het octaaf van Driekoningen op alle gebedstijden.

Indien iemand dit officie van de zalige Franciscus wil bidden, moet hij het zo bidden: eerst bidt hij het onzevader met de lofzang Heilig, heilig, heilig. Na de lofzang met het gebed volgt, zoals hierboven aangegeven is, de antifoon Heilige maagd Maria met de psalm die voor iedere gebedstijd van de dag en de nacht is vastgesteld. Het moet met grote eerbied gebeden worden.

BEMOEDIGING VOOR DE ARME ZUSTERS

- 1 Luister, kleine armen, die door de Heer geroepen
 en uit veel streken en provincies samengebracht zijn:
 leef altijd in de waarheid,
 zodat jullie in de gehoorzaamheid sterven.
- 2 Kijk niet naar het leven van buiten,
 want dat van de Geest is beter.
 Ik smeeek jullie in grote liefde
 wijs om te gaan met de aalmoezen
 die de Heer jullie geeft.¹¹⁶
- 3 Wie onder ziekte gebukt gaan
 en wie om hen afgemat zijn:
 draag dat allen in vrede,
- 4 want jullie zullen deze last duur verkopen.
 Want ieder zal koningin in de hemel zijn,
 gekroond samen met de maagd Maria.

ZONNELIED of LOFZANG VAN DE SCHEPSELEN

- 1 Allerhoogste, almachtige, goede Heer,
 van U zijn de lof, de roem, de eer en alle zegen.

¹¹⁵ . Zie noot 111.

¹¹⁶ . Franciscus nodigt Clara's zusters uit om de goede gaven van de gelovigen te gebruiken als verzachting van hun strenge ascetische praktijken, vgl. de tekst van hem die Clara aanhaalt in haar derde brief aan Agnes van Praag (vers 31).

2 U alleen, Allerhoogste, komen zij toe
en geen mens is waardig uw naam te noemen.
3 Wees geprezen, mijn Heer, met al uw schepselen,
vooral door mijnheer broeder zon
die de dag is en door wie Gij ons verlicht.
4 En hij is mooi en straalt met grote pracht;
van U, Allerhoogste, draagt hij het teken.
5 Wees geprezen, mijn Heer, door zuster maan en de sterren.
Aan de hemel hebt Gij ze gevormd, helder en kostbaar en mooi.
6 Wees geprezen, mijn Heer, door broeder wind
en door de lucht, bewolkt of helder, en ieder jaargetijde,
door wie Gij het leven van uw schepselen onderhoudt.
7 Wees geprezen, mijn Heer, door zuster water
die heel nuttig is en nederig, kostbaar en kuis.
8 Wees geprezen, mijn Heer, door broeder vuur
door wie Gij voor ons de nacht verlicht;
en hij is mooi en vrolijk, stoer en sterk.
9 Wees geprezen, mijn Heer, door onze zuster moeder aarde
die ons voedt en leidt,
en allerlei vruchten voortbrengt, bonte bloemen en planten.
10 Wees geprezen, mijn Heer, door hen die omwille van uw liefde
vergifenis schenken, en ziekte en verdrukking dragen.
11 Gelukkig wie dat dragen in vrede,
want door U, Allerhoogste, worden zij gekroond.
12 Wees geprezen, mijn Heer, door onze zuster de lichamelijke dood,
die geen levend mens kan ontvluchten.
13 Wee hen die in doodzonde sterven;
gelukkig wie zij in uw allerheiligste wil vindt,
want de tweede dood zal hun geen kwaad doen.¹¹⁷
14 Prijs en zegen mijn Heer,
en dank en dien Hem in grote nederigheid.

¹¹⁷ . Franciscus gebruikt een uitdrukking uit de Apokalyps van Johannes, die over het einde der tijden schrijft: 'Er werd over iedereen een oordeel geveld naar zijn daden. Toen werden de dood en het dodenrijk in de vuurpoel gegooit. Dit is de tweede dood: de vuurpoel. Wie niet in het boek van het leven bleek te staan werd in de vuurpoel gegooit.' (Apk 20,13-15, vgl. 2,11 en 20,6)